

e-δημόσια διοίκηση

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΔΗΜΟΣΙΑΣ
ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Σειρά: Δημόσια Διοίκηση - Administratio Publica

Αλγοριθμική δικαιοσύνη και προστασία προσωπικών δεδομένων

Φερενίκη Παναγοπούλου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Αθήνα, 2026

Μονογραφίες: 2

© Copyright 2026, Φερενίκη Παναγοπούλου

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993) και των διεθνών συμβάσεων. Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή, η αποθήκευση, η μετάφραση ή η διασκευή όλου ή μέρους του βιβλίου χωρίς την έγγραφη άδεια της συγγραφέως.

Σειρά μονογραφιών και συλλογικών τόμων του Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου: Δημόσια Διοίκηση-Administratio Publica

Series of monographs and collective volumes by the Department of Public Administration of Panteion University in collaboration with the Greek National Documentation Centre: Public Administration-Administratio Publica

Φερενίκη Παναγοπούλου, Αλγοριθμική δικαιοσύνη και προστασία προσωπικών δεδομένων

Fereniki Panagoulou, Algorithmic justice and personal data protection

2026

Σειρά μονογραφιών και συλλογικών τόμων του Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου: Δημόσια Διοίκηση-Administratio Publica

Η επιστημονική σειρά του Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών φιλοξενεί μονογραφίες και συλλογικούς τόμους κατόπιν διπλής τυφλής αξιολόγησης. Σκοπός της είναι να ενισχύσει την επιστημονική έρευνα επί θεμάτων που άπτονται εν στενή και εν ευρεία εννοία της δημόσιας διοίκησης. Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να αποστέλλουν τη μονογραφία τους συμπεριλαμβανομένης περίληψης στην ελληνική και αγγλική γλώσσα ή τον συλλογικό τόμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση books-pubadmin@panteion.gr.

Συντακτική Επιτροπή

Πρόεδρος

Φερενίκη Παναγοπούλου, Πρόεδρος Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Χαρίκλεια Αθανασοπούλου, Επίκουρη Καθηγήτρια Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης· Χαρά Βαβούρα, Επίκουρη Καθηγήτρια Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης· Ελευθέριος Βόγκλης, Αναπληρωτής Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης· Ηλίας Γεράκος, ΕΔΙΠ Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης· Νικόλαος Δασκαλάκης, Αναπληρωτής Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης· Χρυσούλα Μουκίου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης· Ευαγγελία Μπάλα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης· Λάμπρος Μπαμπαλιούτας, Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης· Παναγιώτης Μπουμπουχερόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης· Σπύρος Πολυμέρης, ΕΔΙΠ Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης· Ιωάννης Ρωσσίδης, Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης· Παναγιώτης Σκουρής, Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης· Γεώργιος Σώκλης, Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης· Αντώνης Χάνος, Αναπληρωτής Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης· Χριστίνα Χριστοπούλου, Επίκουρη Καθηγήτρια Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης

Συμβουλευτική Επιτροπή

Νικόλαος Καραβίτης, Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης· Βασίλειος Κέφης, Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης· Ξενοφών Κοντιάδης, Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης· Σταυρούλα Κτιστάκη, Καθηγήτρια Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης· Θεόδωρος Μαριόλης, Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης· Άγγελος Μπόλος, Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης· Πολυξένη Παπαδάκη, Καθηγήτρια Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης· Ιωάννης Φίλος, Καθηγητής Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης

Επιστημονική Επιτροπή

Πρόεδρος

Ιωάννης Σαρμάς, τ. Υπηρεσιακός Πρωθυπουργός, Επίτιμος Πρόεδρος του Ελεγκτικού Συνεδρίου

Αχλλέας Αμιλιανίδης, Πρόεδρος Ακαδημίας Κύπρου· Σπύρος Βλαχόπουλος, Καθηγητής Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ· Νικόλαος Γεωργόπουλος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς· Δημήτριος Εμμανουηλίδης, Αντιπρόεδρος Συμβουλίου της Επικρατείας· Αικατερίνη Ηλιάδου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ· Νικόλαος Ηρειώτης, Καθηγητής Τμήματος Οικονομικών Επιστημών ΕΚΠΑ· Μαρία Κανελλοπούλου-Μπότη, Καθηγήτρια Ιονίου Πανεπιστημίου· Γεώργιος Καραβοκύρης, Αναπληρωτής Καθηγητής Νομικής Σχολής ΑΠΘ· Ταξιαρχία Κόμβου, Σύμβουλος Επικρατείας· Ισμήνη Κριάρη, Ομ. Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου· Ναπολέων Μαραβέγιας, Ομ. Καθηγητής Τμήματος Οικονομικών Επιστημών ΕΚΠΑ· Ήβη Μαυρομούστακου, Ομ. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Κρήτης· Σωτηρία Ντούνη, Πρόεδρος του Ελεγκτικού Συνεδρίου· Γεώργιος Παγουλάτος, Καθηγητής Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σπουδών του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών· Βασίλειος Παπαδάκης, Καθηγητής Τμήματος Οικονομικών Επιστημών ΕΚΠΑ· Μαρία-Ηλιάνα Πραβίτα, Επίκουρη Καθηγήτρια Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης ΕΚΠΑ· Ευγενία Πρεβεδούρου, Καθηγήτρια Νομικής Σχολής ΑΠΘ· Δημήτριος Α. Σωτηρόπουλος, Καθηγητής Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης ΕΚΠΑ· Ιωάννης Τασόπουλος, Καθηγητής Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης ΕΚΠΑ· Σπυριδούλα Χρυσικοπούλου, Αντιπρόεδρος Συμβουλίου της Επικρατείας ε.τ.· Νικόλαος-Κομνηνός Χλέπας, Καθηγητής Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης ΕΚΠΑ

Series of monographs and collective volumes by the Department of Public Administration of Panteion University in collaboration with the Greek National Documentation Centre: Public Administration-Administratio Publica

The academic book series of the Department of Public Administration of Panteion University of Social and Political Sciences publishes monographs and edited volumes following a double-blind peer review process. Its aim is to promote scholarly research on issues related, in both a narrow and a broad sense, to public administration. Authors may submit their monograph, including an abstract in Greek and English, or their edited volume to the following email address: books-pubadmin@panteion.gr

Editorial committee

Chair

Fereniki Panagopoulou, Chair of the Department of Public Administration, Associate Professor

Charikleia Athanassopoulou, Assistant Professor, Department of Public Administration
Lambros Babalioutas, Assistant Professor, Department of Public Administration
Evangelia Balta, Associate Professor, Department of Public Administration
Panagiotis Bouboucheropoulos, Assistant Professor, Department of Public Administration
Antonis Chanos, Associate Professor, Department of Public Administration
Christina Christopoulou, Assistant Professor, Department of Public Administration
Nikolaos Daskalakis, Associate Professor, Department of Public Administration
Ilias Gerakos, Laboratory Teaching Staff
Chrysoula Moukiou, Associate Professor, Department of Public Administration
Spyros Polymeris, Laboratory Teaching Staff
Ioannis Rossidis, Assistant Professor, Department of Public Administration
Panagiotis Skouris, Assistant Professor, Department of Public Administration
Georgios Soklis, Assistant Professor, Department of Public Administration
Chara Vavoura, Assistant Professor, Department of Public Administration
Eleftherios Voglis, Associate Professor, Department of Public Administration

Editorial Advisory Board

Aggelos Bolos, Professor, Department of Public Administration
Xenofon Contiades, Professor, Department of Public Administration
Ioannis Filos, Professor, Department of Public Administration
Nikolaos Karavitis, Professor, Department of Public Administration
Vasileios Kefis, Professor, Department of Public Administration
Stavroula Ktistaki, Professor, Department of Public Administration
Polyxeni Papadaki, Professor, Department of Public Administration

Editorial Board

Chair: Ioannis Sarmas, former Prime Minister, Emeritus President of the Court of Auditors

Spyridoula Chrysikopoulou, Emeritus Vice-President of the Council of State
Sotiria Douni, President of the Court of Auditors
Achilleas Emilianidis, President of the Academy of Cyprus
Dimitrios Emmanouilidis, Vice-President of the Council of State
Nikolaos Georgopoulos, Professor, University of Piraeus
Nikolaos-Komninou Hlepas, Professor, Department of Political Science and Public Administration, National and Kapodistrian University of Athens
Aikaterini Iliadou, Associate Professor, Law School, National and Kapodistrian University of Athens
Nikolaos Iriotis, Professor, Department of Economics, National and Kapodistrian University of Athens
Maria Kanellopoulou-Boti, Professor, Ionian University
Georgios Karavokiris, Associate Professor, Law School, Aristotelian University of Thessaloniki
Taxiarchia Komvou, State Councilor
Ismeni Kriari, Emeritus Professor, Panteion University
Napoleon Maravegias, Emeritus Professor, Department of Economics, National and Kapodistrian University of Athens
Ivi Mavromoustakou, Emeritus Professor, University of Crete
Georgios Pagoulatos, Professor, Department of International and European Economic Studies, Athens University of Economics and Business
Vasileios Papadakis, Professor, Department of Economics, National and Kapodistrian University of Athens
Maria-Iliana Pravita, Assistant Professor, Department of Political Science and Public Administration, National and Kapodistrian University of Athens
Evgenia Prevedourou, Professor, Law School, Aristotelian University of Thessaloniki
Dimitrios A. Sotiropoulos, Professor, Department of Political Science and Public Administration, National and Kapodistrian University of Athens
Ioannis Tassopoulos, Professor, Department of Political Science and Public Administration, National and Kapodistrian University of Athens
Spyros Vlahopoulos, Professor, Law School, National and Kapodistrian University of Athens

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΔΗΜΟΣΙΑΣ
ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Σειρά: Δημόσια Διοίκηση - Administratio Publica

**Αλγοριθμική δικαιοσύνη και προστασία
προσωπικών δεδομένων**

Φερενίκη Παναγοπούλου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Αθήνα, 2026

Μονογραφίες: 2

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	5
1^ο Κεφάλαιο: Εννοιολογικά προαπαιτούμενα.....	12
I. Προβληματική	12
II. Διασαφήσεις ορολογίας	14
1. Τεχνητή νοημοσύνη	14
2. Αλγόριθμος	16
3. Διαφορά μεταξύ TN και αλγορίθμου	18
4. Αλγοριθμική δικαιοσύνη.....	21
5. Επιλογή ορολογίας στη μελέτη.....	21
III. Κατηγοριοποίηση εφαρμογών.....	23
1. Συστήματα διοίκησης της δικαιοσύνης και διαχείρισης των δικαστηρίων.....	23
α) Εφαρμογές επικουρικής υποστήριξης.....	24
β) Εφαρμογές διευκόλυνσης της πρόσβασης στη δικαιοσύνη	25
γ) Εφαρμογές δικηγορικής εκπροσώπησης.....	25
2. Αναλυτικά στοιχεία της εισαγγελίας.....	26
3. Συστήματα υποστήριξης δικαστικών αποφάσεων και «προγνωστικής δικαιοσύνης».....	27
α) Εφαρμογές επιγραμμικής (on line) επίλυσης διαφορών	27
β) Εφαρμογές πρόβλεψης της δικαστικής απόφασης	28
γ) Εφαρμογές προβλεπτικής ανάλυσης	31
δ) Εφαρμογές αναγνώρισης προσώπων	31
ε) Εφαρμογές διατύπωσης προτάσεως προς τον δικαστή	34
στ) Εφαρμογές τυποποιημένων δικαστικών διαδικασιών	34

ζ) Εφαρμογές λήψης δικαστικής απόφασης βάσει αλγοριθμικού υπολογισμού.....	35
4. Παραδείγματα λειτουργούντων συστημάτων.....	36
α) COMPAS («Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions»).....	36
β) «Σύστημα Τυχαίας Κατανομής Δικαστικών Υποθέσεων» στην Πολωνία [System Losowego Przydziatu Spraw (SLPS)] και το ελληνικό σύστημα.....	38
γ) Σάρωση των δικογράφων στο Ελεγκτικό Συνέδριο.....	41
γα) Υποβοήθηση στην προετοιμασία της δίκης.....	42
γβ) Υποβοήθηση του δικαιοδοτικού έργου του δικαστή.....	44
i) <i>Κατάστρωση μείζονος πρότασης του νομικού συλλογισμού</i>	44
ii) <i>Κατάστρωση ελάσσονος πρότασης του νομικού συλλογισμού.....</i>	45
iii) <i>Υποβοήθηση κατά τη σύνταξη του σχεδίου της απόφασης</i>	46
δ) HART (Harm Assessment Risk Tool) στο Ηνωμένο Βασίλειο.....	47
ε) Σχέδιο υλοποίησης συστήματος TN για τον εντοπισμό από τους ελεγκτές του Ελεγκτικού Συνεδρίου πιθανών παρατυπιών στην καταβολή δαπανών ή στην είσπραξη εσόδων του ελεγχόμενου φορέα (Ελλάδα).....	48
στ) Εργαλεία για τη διαχείριση μαζικών αξιώσεων OLGA - OberLandesGerichts-Assistent / Βοηθός Περιφερειακού Δικαστηρίου - Γερμανία.....	49
ζ) Εργαλεία ανωνυμοποίησης ANOM2 / Ανωνυμοποίηση (Ελβετία-Ελλάδα).....	50
η) Πρακτικός οδηγός διαδικασίας για τη Δικαιοσύνη - Πορτογαλία....	52
θ) Αυτοματοποιημένη καταγραφή και μεταγραφή ακροάσεων Speech-To-Text «Textualisation» - Ισπανία.....	53
ι) VICTOR και MarIA στο Ανώτατο Δικαστήριο (Supremo Tribunal Federal - STF) της Βραζιλίας.....	54
ια) Η έξυπνη δικαιοσύνη στην Κίνα.....	57

2^ο Κεφάλαιο: Ενωσιακό Δίκαιο και αλγοριθμική δικαιοσύνη.59

I. Εφαρμοστέα νομοθεσία προστασίας δεδομένων κατά την απονομή της αλγοριθμικής δικαιοσύνης.....	59
II. Βασικές αρχές προστασίας δεδομένων.....	63
1. Νομιμότητα, δικαιοσύνη και διαφάνεια	63
2. Περιορισμός του σκοπού	87
3. Ελαχιστοποίηση των δεδομένων	89
4. Ακρίβεια	90
5. Περιορισμός της αποθήκευσης.....	91
6. Ακεραιότητα, εμπιστευτικότητα	92
7. Λογοδοσία	93
III. Το δικαίωμα στην ανθρώπινη παρέμβαση	98
IV. Η κατάταξη της αλγοριθμικής δικαιοσύνης στο σύστημα κατηγοριοποίησης κινδύνου του Κανονισμού TN	104
V. Η αλληλεπίδραση του Χάρτη Δεοντολογίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης (European Commission for the efficiency of justice, CEPEJ) με το πλαίσιο του ΓΚΠΔ	107
VI. Υπόκειται η αλγοριθμική δικαιοσύνη σε έλεγχο από την ΑΠΔΠΧ;.....	109
VII. Μελέτη εκτίμησης αντικτύπου στην αλγοριθμική δικαιοσύνη	117
1. Εκτίμηση αντικτύπου για την προστασία δεδομένων.....	117
2. Εκτίμηση αντικτύπου για τα θεμελιώδη δικαιώματα.....	119
3. Σύγκριση.....	120
4. Βασικοί άξονες αξιολόγησης.....	124

3^ο Κεφάλαιο: Το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο	145
I. Το κείμενο συνταγματικό πλαίσιο.....	145
1. Δικαίωμα δικαστικής προστασίας	145
2. Το δικαίωμα σε φυσικό και νόμιμο δικαστή	149
3. Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης	151
4. Η υποχρέωση αιτιολογίας των δικαστικών αποφάσεων	159
5. Προστασία της ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων	160
II. Προτεινόμενη συνταγματική αναθεώρηση.....	170
4^ο Κεφάλαιο: Πλαίσιο ελέγχου και περαιτέρω προτάσεις.....	172
Αντί επιλόγου.....	176
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	180
I. Ελληνόγλωσση.....	180
II. Αλλόγλωσση	191

Εισαγωγή

Στην ταινία «Artificial Justice»,¹ η κυβέρνηση σκοπεύει να αντικαταστήσει τους δικαστές με λογισμικό τεχνητής νοημοσύνης, δεσμευόμενη να αυτοματοποιήσει αποτελεσματικά και να αποπολιτικοποιήσει το δικαστικό σύστημα. Στόχος είναι μια ‘ουδέτερη’ απονομή της δικαιοσύνης. Σε αυτή την κατεύθυνση, κάπως πιο μετριοπαθώς, στην ετήσια έκθεσή του, ο Πρόεδρος του Ανωτάτου Δικαστηρίου των Η.Π.Α., John Roberts, προέβλεψε ότι *«οι ανθρώπινοι δικαστές θα παραμείνουν για κάποιο διάστημα»*, αλλά επίσης υπογράμμισε ότι *«το δικαστικό έργο -ιδίως σε επίπεδο δίκης- θα επηρεαστεί σημαντικά από την τεχνητή νοημοσύνη»* και διαβεβαίωσε το κοινό ότι οι επιτροπές του ομοσπονδιακού δικαστικού σώματος θα εξετάσουν τη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης στις δικαστικές υποθέσεις των ομοσπονδιακών δικαστηρίων.²

«Η τεχνητή νοημοσύνη», έγραψε ο Roberts, *«έχει προφανώς μεγάλο δυναμικό να αυξήσει δραματικά την πρόσβαση σε βασικές πληροφορίες τόσο για δικηγόρους όσο και για μη δικηγόρους»*. Και η ΤΝ θα μπορούσε να είναι ιδιαίτερα χρήσιμη, υποστήριξε, για τη διασφάλιση ευρύτερης πρόσβασης στη δικαιοσύνη. Ωστόσο, προειδοποίησε ότι *«οποιαδήποτε χρήση της τεχνητής νοημοσύνης*

¹ Βλ. <https://www.imdb.com/title/tt23739442/>.

² Βλ. *A. Howe*, AI won't displace human judges, but will affect judiciary, Roberts says in annual report, SCOTUSblog, 31.12.2023, <https://www.scotusblog.com/2023/12/ai-wont-displace-human-judges-but-will-affect-judiciary-roberts-says-in-annual-report/>.

*απαιτεί προσοχή και ταπεινότητα» λόγω του κινδύνου «παραβίασης της ιδιωτικής ζωής και απανθρωποποίησης του νόμου».*³ Ο Roberts απέρριψε την άποψη ότι εξαιτίας της τεχνητής νοημοσύνης «οι δικαστές πρόκειται να καταστούν περιττοί», καθότι «οι νομικές αποφάσεις συχνά περιλαμβάνουν γκριζες ζώνες, που εξακολουθούν να απαιτούν την εφαρμογή της ανθρώπινης κρίσης».⁴

Τα ανωτέρω δεν συμβαίνουν αποκλειστικά στην άλλη πλευρά του ωκεανού. Σε όλη την Ευρώπη τα δικαστήρια πειραματίζονται με ποικίλες εφαρμογές που χρησιμοποιούν αλγορίθμους, ώστε να μπορούν να μεταφράζουν, να ταξινομούν, να εντοπίζουν τη νομοθεσία και τη νομολογία, να προβαίνουν σε περιλήψεις κρίσιμων ζητημάτων, να αλλάζουν το ύφος γραφής, να προτείνουν συγκεκριμένη διατύπωση, ακόμη και να εισηγούνται στον δικαστή τον τρόπο επίλυσης δικαστικών διενέξεων.⁵ Ωστόσο, παρόλο που η εκτεταμένη χρήση του αλγορίθμου υπόσχεται αποτελεσματικότητα, η δικαιοσύνη θα συνεχίσει να απαιτεί και την ανθρώπινη κρίση όπου συμπεριλαμβάνεται η επιείκεια, που διασφαλίζει την ουσία της απονομής δικαιοσύνης, άρα και το κράτος δικαίου.⁶ Σε αυτό το πλαίσιο, αναδύεται το ερώτημα αναφορικά με το πώς δύναται να διατηρηθεί «ενεργό» το κράτος δικαίου σε μια «ψηφιακή» αίθουσα

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ Βλ. Σ. Ορφανό, Τεχνητή νοημοσύνη και δίκαιη ποινική δίκη: όταν ο αλγόριθμος φορά την τήβεννο, 11/08/2025, διαθέσιμο σε: <https://daily.nb.org/arthrografia/techniti-noimosyni-kai-dikaii-poiniki-diki-otan-o-algorithmos-fora-tin-tivenno/>.

⁶ Βλ. Γ. Μουκαζή, Το δικαίωμα στην ανθρώπινη απόφαση, 11/10/2024, Νομαρχία, διαθέσιμο σε: <https://nomarchia.gr/το-δικαίωμα-στην-ανθρώπινη-απόφαση/>.

δικαστηρίου. Επιπροσθέτως, βασικό άξονα συνιστά η άποψη ότι, όταν οι αλγόριθμοι χρησιμοποιούνται για τη λήψη μιας δικαστικής απόφασης, αυτοί δεν πρέπει να παραβιάζουν τις βασικές αρχές της δίκαιης δίκης. Επομένως, είναι αναγκαίο να δύνανται να γνωστοποιηθούν σε τρίτους, μετά από αίτημα, χωρίς να αντιτάσσονται άκριτα τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας έναντι της αρχής της διαφάνειας.⁷

Στην Ελλάδα, λειτουργούν ήδη κάποια -μη αυτόνομα⁸- επικουρικά συστήματα σάρωσης εγγράφων και κατανομής υποθέσεων. Ο αλγόριθμος μπορεί, επίσης, να προβαίνει κατόπιν γραμμικού προγραμματισμού σε νομική έρευνα για την τεκμηρίωση μιας υπόθεσης με νομοθεσία, νομολογία, επιστημονική βιβλιογραφία, ψηφιακά αρχεία και μητρώα, να συνεπικουρεί τους δικαστές στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, π.χ. με τη σύνταξη ενός προσχεδίου απόφασης, να αναλύει έναν μεγάλο όγκο πληροφοριών, να αυτοματοποιεί σειρά ομοιόμορφων εργασιών και διαδικασιών (robotic process automation), να τηρεί πρακτικά στα δικαστήρια μέσω φωνοληψίας, να διατυπώνει προβλέψεις για το αποτέλεσμα μιας εξελισσόμενης διαδικασίας ή υπόθεσης, π.χ. για την πιθανότητα υποτροπής ενός δράστη στο μέλλον⁹ και να

⁷ Βλ. *Χ. Μουκίου*, *Οι αλγόριθμοι και το διοικητικό δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2025, σ. 198 επ..

⁸ Βλ. κατωτ., 1^ο Κεφ. ΙΙ, 3.

⁹ Βλ. *Ν. Κουράκη*, Εισήγηση, σε: Αφιέρωμα στο συλλογικό τόμο της σειράς «Ποινικά» με τίτλο «Τεχνητή Δικαιοσύνη; Προκλήσεις και Δυνατότητες της Τεχνητής Νοημοσύνης κατά την Απονομή της (Ποινικής) Δικαιοσύνης», 1.4.2025, διαθέσιμο σε: ethemis.gr.

προβαίνει σε μετάφραση αλλόγλωσσων κειμένων. Καίτοι βασικός πρωταγωνιστής της δικαιοσύνης είναι ο δικαστής, δεν πρέπει να διαλάβει της προσοχής μας ότι και αυτές οι μη αυτόνομες αλγοριθμικές εφαρμογές δύνανται να επηρεάσουν τη δικαστική κρίση.

Η παρούσα μελέτη πραγματεύεται σε ένα πρώτο στάδιο το ζήτημα τη αλγοριθμικής δικαιοσύνης και σε ένα δεύτερο στάδιο επικεντρώνεται στο ζήτημα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων κατά την απονομή της αλγοριθμικής δικαιοσύνης. Βασική ιδέα του πονήματος είναι ότι την τελική ευθύνη για την έκδοση της δικαστικής απόφασης φέρει ο δικαστής. Παράλληλα, ο κατασκευαστής του συστήματος οφείλει να σχεδιάζει την τεχνολογία κατά τρόπο συνάδοντα με την προστασία των δεδομένων. Και για να γίνει αυτό απαιτούνται αυστηρά μέτρα για την αποσόβηση των κινδύνων.

Αρχικά, εκτίθεται η προβληματική και λαμβάνει χώρα ορολογική διασάφηση των εννοιών περί την αλγοριθμική δικαιοσύνη και εξηγείται η διαφορά της έννοιας της τεχνητής νοημοσύνης από τον αλγόριθμο. Στη συνέχεια, αναλύονται οι βασικότερες εφαρμογές αλγοριθμικής δικαιοσύνης και τεχνητής νοημοσύνης, παρουσιάζονται κάποια χαρακτηριστικά παραδείγματα εφαρμογών και αναζητείται το κείμενο ενωσιακό δίκαιο που διέπει την αλγοριθμική δικαιοσύνη. Στο πλαίσιο αυτό, αναλύεται η εφαρμοστέα νομοθεσία προστασίας δεδομένων κατά την απονομή

της αλγοριθμικής δικαιοσύνης, εξετάζονται οι βασικές αρχές προστασίας δεδομένων και το δικαίωμα στην ανθρώπινη παρέμβαση. Η εργασία επιχειρεί έπειτα να κατατάξει την αλγοριθμική δικαιοσύνη εν γένει στα συστήματα κατηγοριοποίησης κινδύνου που ορίζει ο Κανονισμός για την Τεχνητή Νοημοσύνη 2024/1689/ΕΕ. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στον Χάρτη Δεοντολογίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης. Παραλλήλως, διερευνάται σε τι είδους έλεγχο υπόκεινται τα δικαστήρια αναφορικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Στο πλαίσιο αυτό, επιχειρείται μία ενδεικτική εκπόνηση αντικτύπου προστασίας δεδομένων και θεμελιωδών δικαιωμάτων. Το πόνημα αναζητεί, στη συνέχεια, το κείμενο συνταγματικό πλαίσιο υπό το πρίσμα του δικαιώματος δικαστικής προστασίας, του δικαιώματος σε φυσικό και νόμιμο δικαστή, της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης, της υποχρέωσης αιτιολογίας των δικαστικών αποφάσεων, της προστασίας της ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων και επιχειρεί να προτείνει συνταγματική αναθεωρημένη διάταξη. Η εργασία ολοκληρώνεται με το προτεινόμενο πλαίσιο ελέγχου και τα τελικά συμπεράσματά της.

Η ανά χείρας μελέτη είναι απότοκη της διδασκαλίας μου α) στο σεμινάριο που διοργάνωσε το European Judicial Training Network με θέμα AI and Data Protection στις 30 και 31 Οκτωβρίου 2025 και

β) στο σεμινάριο που οργανώνει η Εθνική Σχολή Δικαστών αναφορικά με την αλγοριθμική δικαιοσύνη στις 30 Μαρτίου 2026.

Κατά τη διάρκεια της συγγραφής της μελέτης προτάθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ένα πακέτο μέτρων υπό τη μορφή δύο προτάσεων Κανονισμών, το Digital Omnibus¹⁰ και το Digital Omnibus on AI,¹¹ οι οποίοι συμπληρώνονται από μια στρατηγική για την Ένωση Δεδομένων¹² με σκοπό την απελευθέρωση δεδομένων υψηλής ποιότητας για την ΤΝ και την πρόταση Κανονισμού για τα ευρωπαϊκά επιχειρηματικά πορτοφόλια.¹³ Η πρόταση εντάσσεται στη γενικότερη στόχευση απλούστευσης και επιτάχυνσης του ενωσιακού δικαίου και φιλοδοξεί να μειώσει τις διοικητικές επιβαρύνσεις, να ενισχύσει τη νομική σαφήνεια και να δημιουργήσει συνθήκες θετικής αλληλεπίδρασης μεταξύ της τεχνολογικής καινοτομίας και της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων.¹⁴ Σύμφωνα με την Επιτροπή, ειδικότερα με τις δύο προτάσεις Omnibus δεν μεταβάλλονται οι βασικές πολιτικές επιλογές της Ένωσης, αλλά εισάγονται στοχευμένες τεχνικές, τροποποιήσεις, που σκοπεύουν να καταστήσουν πιο εύελικτη και προσιτή τη συμμόρφωση στις ήδη υφιστάμενες υποχρεώσεις. Προτείνονται τροποποιήσεις στον ορισμό των προσωπικών δεδομένων, ώστε να μην θεωρούνται προσωπικά δεδομένα εκείνα

¹⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52025PC0837>.

¹¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52025PC0836>.

¹² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52025DC0835>.

¹³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52025PC0838>.

¹⁴ Βλ. περισσότερο <https://digital-strategy.ec.europa.eu/el/policies/digital-rulebook>.

που έχουν υποβληθεί σε ψευδωνυμοποίηση και διαβιβάζονται σε τρίτους χωρίς δυνατότητα επαναταυτοποίησης. Δεδομένου ότι πρόκειται περί προτάσεως και όχι δεσμευτικού πλαισίου, η μελέτη δεν επεξεργάζεται την πρόταση.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται στον Επίτιμο Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας και Πρόεδρο της Εταιρείας Διοικητικών Μελετών, Δημήτριο Σκαλτσούνη, για την κριτική ανάγνωση της μελέτης και την εξαιρετικά εύστοχη ανατροφοδότηση. Θερμές ευχαριστίες εκφράζονται στον Καθηγητή Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ, Γεώργιο Γιαννόπουλο, τον υποψήφιο Δρα Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ, Χάρη Χατζηδάκη, και τον υποψήφιο Δρα Παντείου Πανεπιστημίου, Στέφανο Βιτωράτο, για τον πολύ εποικοδομητικό διάλογο μαζί τους.

1^ο Κεφάλαιο: Εννοιολογικά προαπαιτούμενα

I. Προβληματική

Κάθε νέα τεχνολογία που λειτουργεί βάσει αλγορίθμων χρησιμοποιεί και παράγει αποτελέσματα που έχουν αντίκτυπο στην κοινωνία αξιοποιώντας πλήθος δεδομένων. Τοιουτοτρόπως και η αλγοριθμική δικαιοσύνη στηρίζεται στην επεξεργασία δεδομένων. Επομένως, τα δεδομένα αποτελούν την «καύσιμη ύλη» (*inputs*), ώστε να δύναται το υπολογιστικό πρόγραμμα να παράγει τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα (*outputs*).¹⁵ Ωστόσο, για να πληροί η τεχνολογία τις αυξημένες απαιτήσεις της δικαστικής προστασίας, πρέπει η επεξεργασία δεδομένων να είναι εναρμονισμένη με τη νομοθεσία προστασίας δεδομένων.

Ενώ η πλειονότητα των συζητήσεων έχει επικεντρωθεί στην αλγοριθμική ακρίβεια και μεροληψία, λιγότερη προσοχή έχει αποδοθεί στην αρχιτεκτονική προστασίας δεδομένων που αποτελεί τη βάση της νομιμότητας των συστημάτων αλγοριθμικής δικαιοσύνης. Η εκτεταμένη συλλογή και γενική επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων, που είναι απαραίτητες για τη λειτουργία του αλγορίθμου, εγείρουν σημαντικές ανησυχίες σχετικά με τη συμβατότητα της τεχνολογίας με την ιδιωτική ζωή των ατόμων. Έτσι, βρισκόμαστε αντιμέτωποι με το ακόλουθο παράδοξο: για να

¹⁵ Βλ. S. Nalamachu, The role of Data in AI: Why machine learning is only good as its training data, 25/02/2025, διαθέσιμο σε: https://www.researchgate.net/publication/389321808_The_Role_of_Data_in_AI_Why_Machine_Learning_is_Only_as_Good_as_Its_Training_Data.

έχουμε καλύτερο αλγόριθμο χρειαζόμαστε περισσότερα και ακριβέστερα δεδομένα, αλλά όσο περισσότερα δεδομένα επεξεργάζεται ο αλγόριθμος, τόσο περισσότερα προβλήματα αντιμετωπίζουμε με την προστασία των προσωπικών δεδομένων, θέτοντας υπό αμφισβήτηση τη συμβατότητα αυτών των τεχνολογιών με την ιδιωτική ζωή των ατόμων.¹⁶

Ο σχετικός διάλογος έχει πολλές όψεις. Σε κάθε περίπτωση, υποκρύπτει την ενδόμυχη σκέψη ότι οι ανθρώπινες κρίσεις προσεγγίζουν την τελειότητα, χωρίς, όμως, αυτό να ισχύει πάντα: μπορούν να είναι καλές, δύνανται όμως και να ενέχουν ανακρίβειες, προκαταλήψεις, προχειρότητες, λάθη, αβλεψίες κ.ο.κ.. Σε αυτό το πλαίσιο, δεν είναι ακριβές ότι ο αλγόριθμος καλείται να υποκαταστήσει μια τέλεια ανθρώπινη κρίση, αλλά να την υποβοηθήσει, ώστε να καταστεί καλύτερη. Αναλόγως του σχεδιασμού του, άλλες φορές την καθιστά πράγματι καλύτερη και άλλες φορές, ενδεχομένως, χειρότερη.

¹⁶ Βλ. *Κ. Μαστρογιάννη*, Η ιδιωτικότητα στην εποχή της Τεχνητής Νοημοσύνης, 11/07/2025, Νομαρχία, διαθέσιμο σε: <https://nomarchia.gr/η-ιδιωτικότητα-στην-εποχή-της-τεχνητή/>· *Β. Καρκατζούνη*, Τεχνητή Νοημοσύνη στη Δικαιοσύνη: Εντυπωσιακές προοπτικές, ρεαλιστικές προσδοκίες, 11/02/2020, διαθέσιμο σε: www.lawspot.gr.

II. Διασαφήσεις ορολογίας

1. Τεχνητή νοημοσύνη

Η τεχνητή νοημοσύνη (TN) είναι ένας κλάδος της πληροφορικής που ασχολείται με την εξόπλιση μηχανών με ικανότητες οι οποίες απαιτούν νοητικές λειτουργίες παρόμοιες με αυτές του ανθρώπου. Σε αυτές περιλαμβάνονται ικανότητες όπως η λογική συλλογιστική, η μάθηση και η αυτοδιόρθωση. Στόχος είναι η ανάπτυξη υπολογιστικών συστημάτων που μπορούν να επιλύουν αυτόνομα πολύπλοκα προβλήματα, τα οποία υπό συνήθεις συνθήκες θα μπορούσαν να επιλυθούν μόνο από ανθρώπους. Σε αυτό το πλαίσιο επινοήθηκε ο όρος «*τεχνητή ευφυΐα*», προκειμένου να συμπεριλάβει τις εφαρμογές υπολογιστών που θα μπορούσαν να μιμηθούν συγκεκριμένους τομείς της ανθρώπινης γνώσης και εμπειρίας.¹⁷ Η τεχνητή ευφυΐα επιδιώκει να κατανοήσει συγκεκριμένους τομείς της ανθρώπινης σκέψης και να τους μιμηθεί.¹⁸ Ας σημειωθεί ότι ο ακριβέστερος όρος είναι «*υπολογιστική ευφυΐα*», καθώς η νοημοσύνη δεν τεχνολογείται.¹⁹

Η TN διαφέρει από το συμβατικό λογισμικό κυρίως λόγω της ικανότητάς της να επιλύει προβλήματα «κατά τα φαινόμενα»

¹⁷ Βλ. Γ. Γιαννόπουλο, Εισαγωγή στη νομική πληροφορική, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2018, σελ. 218, όπ. περαιτ. παραπ..

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Βλ. Φ. Παναγοπούλου/Μητροπολίτη Μεσογαίας και Λαυρεωτικής Νικόλαο (Χατζηνικολάου), Ηθικές, φιλοσοφικές και θεολογικές προσεγγίσεις για την επίδραση της Τεχνητής Νοημοσύνης στη Ζωή του Ανθρώπου, σε: Ευριπίδη Στυλιανίδη (επιμ.), Τεχνητή Νοημοσύνη, Ανθρώπινα Δικαιώματα, Δημοκρατία και Κράτος Δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2025, σ. 549 επ..

αυτόνομα, των ικανοτήτων μάθησης και ανάλυσης, της προσαρμοστικότητάς της σε νέες καταστάσεις, καθώς και της ικανότητάς της να επιλύει πιο σύνθετες εργασίες που δεν έχουν καθοριστεί λεπτομερώς από τους προγραμματιστές. Η βασική ιδέα της ΤΝ είναι ότι η νοημοσύνη, όχι όμως η «αυτοσυνείδηση», ήτοι η ικανότητα κάποιου να έχει συνείδηση του «ποιος είναι», είναι ανεξάρτητη από το μέσο με το οποίο εκφράζεται και, ως εκ τούτου, μπορεί να υλοποιηθεί και από υπολογιστές.

Η ΤΝ αναφέρεται σε συστήματα που επιδεικνύουν ευφυή συμπεριφορά αναλύοντας το περιβάλλον τους και λαμβάνοντας μέτρα –με κάποιο βαθμό αυτονομίας– για να επιτύχουν τους στόχους τους.²⁰ Υπ’ αυτή την έννοια, τα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης είναι σχεδιασμένα από τον άνθρωπο και έχουν τη δυνατότητα να αντιλαμβάνονται και να ερμηνεύουν δεδομένα από το περιβάλλον τους, λαμβάνοντας τις βέλτιστες αποφάσεις, αναπαράγοντας γνωστικές λειτουργίες του ανθρώπου, όπως η μάθηση, ο σχεδιασμός και η λήψη αποφάσεων.

Ο επιστημονικός κλάδος της ΤΝ αφορά και στις πέντε ανθρώπινες αισθήσεις και περιλαμβάνει διάφορες προσεγγίσεις και τεχνικές: α) τη μηχανική μάθηση (machine learning), όπως π.χ. η βαθιά μάθηση (deep learning) και η ενισχυτική μάθηση, β) τη μηχανική

²⁰ Βλ. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on Artificial Intelligence for Europe, Brussels, 25.4.2018 COM (2018) 237 final.

συλλογιστική που περιλαμβάνει τον σχεδιασμό, τον προγραμματισμό, την αναπαράσταση και τη συλλογιστική γνώση, την αναζήτηση και τη βελτιστοποίηση και γ) τη ρομποτική, που περιλαμβάνει τον έλεγχο, την αντίληψη, τους αισθητήρες και τους ενεργοποιητές, καθώς και την ενσωμάτωση όλων των άλλων τεχνικών σε κυβερνο-φυσικά συστήματα.²¹

Η ΤΝ αντιδιαστέλλεται προς την ανθρώπινη νοημοσύνη, καθώς δεν προέρχεται από έμβια όντα.²² Συνιστά στην πραγματικότητα αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων χωρίς διαμεσολάβηση του ανθρώπου με την ακολουθία λογικών ενεργειών που αποτελούν απότοκο μηχανικής εκμάθησης ή βαθιάς μάθησης.

2. Αλγόριθμος

Ως αλγόριθμος (algorithm) ορίζεται μια πεπερασμένη ακολουθία κανόνων (λογικών εργασιών και οδηγιών) που καθιστούν δυνατό να εξαχθεί ένα αποτέλεσμα από την αρχική εισαγωγή των

²¹ Βλ. The European Commission's High Level Expert Group on Artificial intelligence. A definition of Artificial Intelligence: main capabilities and scientific disciplines. Βρυξέλλες, 18.12.2018, διαθέσιμο σε: https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/ai_hleg_definition_of_ai_18_december_1.pdf.

²² Βλ. Κ. Χριστοδούλου, Νομικά ζητήματα από την τεχνητή νοημοσύνη, σε: Κ. Δελούκα-Γγγλέση/Α. Λιγωμένου/Α. Σινανιώτη-Μαρούδη (επιμ.), Δίκαιο και Τεχνολογία, ΚΒ' Επιστημονικό Συμπόσιο Πανεπιστημίου Πειραιώς και Ελεγκτικού Συνεδρίου, 28-29.3.2019, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2019, σ. 117 επ..

πληροφοριών. ²³ Ο αλγόριθμος²⁴ είναι μια πεπερασμένη σειρά ενεργειών, μια αλληλουχία βημάτων,²⁵ αυστηρά καθορισμένων και εκτελέσιμων σε πεπερασμένο χρόνο, που στοχεύουν στην επίλυση ενός προβλήματος. Πρόκειται για κανόνες λειτουργίας για την επίλυση ενός προβλήματος μέσω ενός πεπερασμένου αριθμού βημάτων. Είναι μια σειρά προκαθορισμένων κανόνων που πρέπει να εφαρμοσθούν με συγκεκριμένη ακολουθία για να επιλυθεί ένα πρόβλημα.²⁶ Για παράδειγμα, το δέσιμο της γραβάτας, ή η επίλυση ενός κύβου του Κιούμπρικ αποτελεί προβλήματα, για τα οποία χρειάζεται να εκτελεστεί μια πεπερασμένη σειρά ενεργειών. Για την επίλυση ενός προβλήματος δεν πρέπει να προσδιορίσουμε μόνο μια λογική διαδικασία, αλλά να αναζητήσουμε τη μέθοδο εκείνη που θα κοστίσει λιγότερο σε χρόνο και χώρο. Η αλληλουχία των ενεργειών οδηγεί στο επιθυμητό αποτέλεσμα. Η αλληλουχία αυτή δεν είναι απαραίτητα μοναδική για την επίτευξη αυτού του στόχου, αφού, υπάρχουν πολλοί τρόποι για το δέσιμο της γραβάτας και την επίλυση του κύβου. Ο όρος αλγόριθμος δεν είναι νεόκοπος, επέζησε

²³ Βλ. European Commission For The Efficiency Of Justice (CEPEJ), European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their environment, 2018, <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>, ο όρος (μεγάλα) δεδομένα - (big) data αναφέρεται σε μεγάλες σειρές δεδομένων από διαφορετικές πηγές.

²⁴ Για την έννοια του αλγορίθμου, βλ. διεξοδ. Χ. Μουκίου, Οι αλγόριθμοι και το διοικητικό δίκαιο, όπ. ανωτ., σ. 1 επ..

²⁵ Βλ. Α. Κανέλλο, Εφαρμογές Τεχνητής Νοημοσύνης στο δίκαιο και στη δικαστική πρακτική, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2021, σ. 50.

²⁶ Βλ. Μ. Γιαννακούρου, Η ρύθμιση της αλγοριθμικής διοίκησης της εργασίας στις υπό επεξεργασία νομοθετικές πρωτοβουλίες της Ε.Ε.: Quo vadis, Europa?, σε: Μ. Γιαννακούρου/Χ. Δεληγιάννη-Δημητράκου (επιμ.), Τεχνητή Νοημοσύνη και Εργατικό Δίκαιο, Επιθεώρηση Εργατικού Δικαίου 2023, σ. 645 επ..

επί χίλια χρόνια ως σπάνιος όρος, που σήμαινε κάτι σαν «*συστηματική διαδικασία αριθμητικών χειρισμών*». Κοντολογίς, είναι μια διαδικασία που βασίζεται σε κανόνες.²⁷

Ο αλγόριθμος μπορεί να χρησιμοποιεί τεχνικές TN και, συνεπώς, να υπόκειται στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού για την TN, μπορεί όμως να μη δρα αυτόνομα και να μην έχει στοιχεία προσαρμοστικότητας, στοιχεία εκ των ων ουκ άνευ της φύσης της TN, και στην περίπτωση αυτή δεν υπόκειται στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού. Πολλές φορές έχουμε γραμμικό αλγόριθμο²⁸ που δεν υπάγεται στη στενή έννοια της TN.²⁹

3. Διαφορά μεταξύ TN και αλγορίθμου

Από τα ανωτέρω συνάγονται ότι οι εφαρμογές τεχνητής νοημοσύνης είναι μια ιδιαίτερη, αυτόνομη τεχνολογία, η οποία εν πολλοίς εξαρτάται από τα όρια που θέτει ο κατασκευαστής. Μπορεί κανείς να συγκρίνει την τεχνητή νοημοσύνη με ένα ζώο, τη φύση του οποίου δεν μπορεί να ελέγξει.³⁰ Η διαφορά μεταξύ αλγορίθμων

²⁷ Βλ. *M. Ανδριωτάκη*, *Τεχνητή Νοημοσύνη για όλους*, Εκδόσεις Ψυχογιός, Αθήνα 2022, σ. 27.

²⁸ Ο γραμμικός αλγόριθμος είναι μέθοδος για την επίτευξη του καλύτερου αποτελέσματος (για παράδειγμα: μέγιστο κέρδος ή ελάχιστο κόστος) σε ένα μαθηματικό υπόδειγμα, του οποίου οι προϋποθέσεις (περιορισμοί) είναι ένα σύνολο γραμμικών σχέσεων των μεταβλητών του.

²⁹ Βλ. *D. Neyland/ N. Mollers*, *Algorithmic IF...THEN rules and the conditions and consequences of power*, *Information, Communication & Society*, 2016, διαθέσιμο σε: https://www.researchgate.net/publication/297746742_Algorithmic_IF_THEN_rules_and_the_conditions_and_consequences_of_power.

³⁰ Βλ. *R. Schwartmann/K. Benedikt/M. Köhler/M. Wünschelbaum*, *Erste Hilfe zur KI-Verordnung*, C.H.BECK., 2024, σ. 6.

και TN έγκειται κυρίως στην φαινόμενη αυτονομία, την εξαγωγή συμπερασμάτων και την προσαρμοστικότητα.³¹ Σαφώς και η TN δομείται πάνω σε αλγορίθμους και λειτουργεί βάσει αυτών. Ωστόσο, ένας απλός, γραμμικού τύπου αλγόριθμος της «*if – then*» λογικής δεν συνιστά συστατικό στοιχείο ενός προγράμματος TN. Και τούτο καθότι ένας προκαθορισμένος αλγόριθμος δεν διαθέτει αυτονομία και προσαρμοστικότητα και δεν εξάγει συμπεράσματα. Αντίθετα, η TN μπορεί να λειτουργεί βάσει ασαφών κανόνων, να προσαρμόζεται και να εξελίσσεται και να αναπτύσσεται αυτόνομα, θέτοντας κατά τα φαινόμενα από μόνη της τους σκοπούς της λειτουργίας της και τα μέσα πραγμάτωσής της.³² Ο μηχανισμός εξαγωγής συμπερασμάτων χρησιμοποιεί τη βάση της γνώσης και υπάγει τα πραγματικά περιστατικά στους κανόνες, προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα.³³ Ο κλασικός αλγόριθμος είναι προβλέψιμος και μηχανικός και εκτελεί τις ακριβείς εντολές με τις οποίες έχει προγραμματιστεί χωρίς δυνατότητα διαφοροποίησης από αυτές.³⁴ Αντίθετα, η TN δεν λειτουργεί με προκαθορισμένους κανόνες, αλλά βασίζεται σε μηχανισμούς μάθησης και σε συστήματα που προσαρμόζονται σε [στατιστικά μεγάλο πλήθος] δεδομένα. Ο αλγόριθμος αποτελεί μια ακριβή, βήμα προς βήμα,

³¹ Βλ. Γ. Γιαννακόπουλο, Τεχνητή Νοημοσύνη: Μια διακριτική απομυθοποίηση, Εκδόσεις Ροπή, σ. 128.

³² Βλ. Σπ. Βλαχόπουλο, Το εγωιστικό γονίδιο του δικαίου και το δίκαιο της τεχνητής νοημοσύνης, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2023, σ. 89.

³³ Βλ. Γ. Γιαννακόπουλο, Εισαγωγή στη νομική πληροφορική, όπ. ανωτ., σ. 218.

³⁴ Βλ. Π. Σοϊλεντάκη, Η τεχνητή νοημοσύνη στον πυρήνα του συνταγματικού και του διοικητικού δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2025, σ. 31.

διαδικασία για την επίλυση ενός προβλήματος ή την εκτέλεση μιας εργασίας, όπως είναι το δέσιμο της γραβάτας.³⁵ Αντίθετα, η ΤΝ βασίζεται σε αλγόριθμους για τη λειτουργία της δίδοντας τη δυνατότητα να μαθαίνει και να λαμβάνει αποφάσεις. Ο αλγόριθμος είναι μια αυστηρά καθορισμένη σειρά εντολών που εκτελείται με τρόπο προβλέψιμο, ενώ η ΤΝ στηρίζεται σε αλγόριθμους, τους οποίους υπερβαίνει καθώς μπορεί να προσαρμόζει τη συμπεριφορά της χωρίς ρητή εντολή. Ο αλγόριθμος εκτελεί ενώ η ΤΝ εξελίσσεται, ξεφεύγοντας πολλές φορές από τα όρια που θέτει ο προγραμματιστής.³⁶ Σύμφωνα με τον Χρίστο Παπαδημητρίου:

*«[...] η Τεχνητή Νοημοσύνη δεν είναι ‘αλγόριθμοι’ [...] η χρήση [του όρου ενν.] συνηθίζεται, αλλά είναι μια ανακρίβεια. Ο αλγόριθμος είναι κάτι άλλο, είναι κάτι που το προγραμματίσαμε, το διορθώσαμε, το ελέγξαμε, και βασικά ξέρουμε πώς δουλεύει και μπορούμε λίγο πολύ να το προβλέψουμε. Η ΑΙ είναι κάτι πολύ πιο μαγικό και απρόβλεπτο, πιο οργανικό. Είναι ένα τεχνούργημα που το έχουμε εκθέσει σε έναν αστρονομικό αριθμό εμπειριών, που είχαν σαν αποτέλεσμα να αλλάζουν με τρόπους λεπτούς τα σωθικά του στην προσπάθειά του να προσαρμοσθεί με τις εμπειρίες αυτές. Και εννοείται ότι αναπαράγει τα κουσούρια μας κουλτούρας μας, αφού με αυτήν εκπαιδεύτηκε».*³⁷

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Βλ. Σ. Χρήστου, Χρίστος Παπαδημητρίου στην «Κ»: «Ο “Αρχιμήδης” βρίσκεται σε κίνδυνο», Καθημερινή, 10.7.2025, διαθέσιμο σε:

4. Αλγοριθμική δικαιοσύνη

Αλγοριθμική δικαιοσύνη είναι η απονομή της δικαιοσύνης με τη συνδρομή του αλγορίθμου. Η συνδρομή αυτή έγκειται ενδεικτικά στη μετάφραση, περίληψη εγγράφων, τη γραμματειακή υποστήριξη, την πρόβλεψη δικαστικής απόφασης (κατά κύριο λόγο σε αγγλοσαξωνικά συστήματα που στηρίζονται στο δικαστικό προηγούμενο-*precedent*), τον υπολογισμό της σύνταξης, την επιμέτρηση της ποινής.

5. Επιλογή ορολογίας στη μελέτη

Το γε νυν έχον η χρήση της TN εν στενή έννοια στον χώρο της δικαιοσύνης δεν είναι νοητή, καθώς, κατά κανόνα, ο αλγόριθμος δεν μπορεί -εντός του ευρωπαϊκού πλαισίου- να δρα αυτόνομα και να εξάγει συμπεράσματα χρησιμοποιώντας τεχνικές τεχνητής νοημοσύνης, αλλά οφείλει να καθοδηγείται από τον σχεδιαστή του. Για τον λόγο αυτό, στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης επιλέγεται ο όρος της αλγοριθμικής δικαιοσύνης, υπό την έννοια της υποβοήθησης της δικαιοσύνης με τη συνδρομή του αλγορίθμου.³⁸

<https://www.kathimerini.gr/opinion/interviews/563640649/christos-papadimitrioy-stin-ko-o-archimidis-vrisketai-se-kindyno/>.

³⁸ Βλ. Δ. Πετράκου, Η Τεχνητή Νοημοσύνη στη Δικαιοσύνη – Τα ρομπότ στην έδρα, Οι άνθρωποι στο εδώλιο, 05/04/2021, διαθέσιμο στον ιστότοπο www.syntagmawatch.gr και Ελ. Σαμαρά, Ποινικό Δίκαιο και Τεχνητή Νοημοσύνη (Η αλγοριθμική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις), διπλωματική εργασία στον ιστότοπο <http://ikee.lib.auth.gr>.

Ωστόσο, επειδή κάποιες εφαρμογές αυτοχαρακτηρίζονται ως εφαρμογές τεχνητής νοημοσύνης ο όρος αυτός υιοθετείται στις περιπτώσεις αυτές, καίτοι υποκρύπτεται αλγοριθμική δικαιοσύνη. Τέλος, δεν απουσιάζουν οι εφαρμογές που χρησιμοποιούν τεχνικές τεχνητής νοημοσύνης, π.χ. στη Βραζιλία και τις Η.Π.Α. και, ως εκ του λόγου τούτου, χρησιμοποιείται κατ' ακριβολογία ο όρος εφαρμογές ΤΝ.

III. Κατηγοριοποίηση εφαρμογών³⁹

Η σταδιακή ενσωμάτωση του αλγορίθμου στα δικαστικά συστήματα σηματοδοτεί μια βαθιά μεταμόρφωση της απονομής της δικαιοσύνης. Τα συστήματα αυτά καλύπτουν μια ετερογενή, αλλά συνολικά συνδεδεμένη, ομάδα τεχνολογιών που χρησιμοποιούνται σε διαφορετικά στάδια της δικαστικής διαδικασίας. Τα συστήματα αυτά μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τουλάχιστον τρεις διαφορετικούς τομείς, καθένας από τους οποίους εγείρει διαφορετικά ζητήματα προστασίας δεδομένων και σχετικής νομοθεσίας, είτε σε ευρωπαϊκό είτε σε εθνικό επίπεδο. Συγκεκριμένα:

1. Συστήματα διοίκησης της δικαιοσύνης και διαχείρισης των δικαστηρίων

Πρόκειται για εργαλεία που υποβοηθούν τους γραμματείς, το διοικητικό προσωπικό ή τους δικαστές στον προγραμματισμό, την ταξινόμηση, τη σύνταξη πρακτικών, τη μετάφραση ή τη σύνταξη των αποφάσεων (μετά τη λήψη της απόφασης), όπως αυτοματοποιημένα συστήματα χρέωσης υποθέσεων,⁴⁰ ταξινομητές

³⁹ Βλ. και Φ. Παναγοπούλου-Κουτναζή, Τεχνητή Νοημοσύνη: Ο δρόμος προς έναν ψηφιακό συνταγματισμό. Μια ηθικο-συνταγματική θεώρηση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2023, σ. 303 επ..

⁴⁰ Αν η χρέωση εμπεριέχει νομική ερμηνεία για μια έννοια π.χ. για τον επείγοντα χαρακτήρα μιας υποθέσεως, τη σπουδαιότητα κ.λπ., τότε ανάγεται στον πυρήνα της δικαστικής κρίσης.

ηλεκτρονικών αρχείων και εργαλεία δημιουργίας φυσικής γλώσσας που υποστηρίζουν τη σύνταξη δικαστικών εγγράφων. Στο ίδιο πλαίσιο, εντάσσονται και εφαρμογές δικηγορικής εκπροσώπησης. Ενδεικτικές περιπτώσεις είναι οι ακόλουθες:

α) Εφαρμογές επικουρικής υποστήριξης

Μια πρώτη μορφή (απλής εφαρμογής) αλγοριθμικής δικαιοσύνης είναι οι ποικίλες εφαρμογές τεχνικής υποστήριξης του δικαστή (αλλά και του δικηγόρου, βλ. κατωτέρω) μέσω της ανεύρεσης συναφών νομοθετικών και νομολογιακών δεδομένων.⁴¹ Η σχετική υποβοήθηση, η οποία λαμβάνει χώρα το γε νυν έχον είναι εξαιρετικά σημαντική για τη διενέργεια του έργου του δικαστή και την ταχεία και ομοιόμορφη απονομή της δικαιοσύνης και φαίνεται να παρουσιάζει χαμηλό (όχι όμως και άμοιρο προβληματισμού) κίνδυνο για τα δικαιώματα των πολιτών. Ο κίνδυνος ελλοχεύει στην τάση του ανθρώπινου νου προς αυτοματοποίηση. Αυτό σημαίνει ότι σε στιγμές κόπωσης ο δικαστής ενδέχεται να αποδεχθεί άκριτα την πρόταση του αλγορίθμου, χωρίς να την επεξεργαστεί. Λύση στο πρόβλημα αυτό θα μπορούσε να δώσει η υποχρέωση του δικαστή να αιτιολογήσει γιατί αποδέχεται ή απορρίπτει τη σύσταση του αλγορίθμου.⁴²

⁴¹ Για παράδειγμα βλ. εφαρμογές NOMOS, SAKKOULAS-ONLINE, QUALEX κ.ά..

⁴² Βλ. Γ. Χιόνη, Τεχνητή Νομοσύνη και δικαστηριακή πρακτική: Εργαλείο αρωγής ή προβληματισμού;», στον ιστότοπο www.lawspot.gr.

β) Εφαρμογές διευκόλυνσης της πρόσβασης στη δικαιοσύνη

Ένα επόμενο στάδιο εισαγωγής της αλγοριθμικής δικαιοσύνης είναι η ηλεκτρονική διευκόλυνση της πρόσβασης στη δικαιοσύνη. Στην κατεύθυνση αυτή εντάσσονται τα chatboxes που υποστηρίζουν τους πολίτες στις διοικητικές εργασίες, καθώς και η παροχή νομικής συμβουλευτικής σε τυποποιημένες νομικές υποθέσεις, όπως είναι λ.χ. ο υπολογισμός των συντάξιμων ετών. Για να μπορέσουν αυτές οι εφαρμογές να είναι συμβατές με τις εγγυήσεις της δικαστικής προστασίας πρέπει να υπάρχει δυνατότητα προσφυγής στην ανθρώπινη κρίση και διαφάνεια.

γ) Εφαρμογές δικηγορικής εκπροσώπησης

Πέρα από την υποβοήθηση του δικαστή, η αλγοριθμική δικαιοσύνη ευαγγελίζεται και την υποβοήθηση του δικηγόρου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η κατασκευή δικηγόρου-ρομπότ που φέρει το όνομα «*Ross Intelligence*» βάσει της τεχνολογίας IBM Watson.⁴³ Έργο του συγκεκριμένου ρομπότ είναι να συγκεντρώνει το θεσμικό πλαίσιο, να εντοπίζει τις συναφείς υποθέσεις (κυρίως σε αγγλοσαξωνικά συστήματα) και να συλλέγει τις δευτερεύουσες πηγές. Οι εν λόγω εφαρμογές συνιστούν πρόκληση για το μέλλον του δικηγορικού επαγγέλματος.

⁴³ Βλ. What's Ross Intelligence, διαθέσιμο σε: <https://www.rossintelligence.com/what-is-ai>.

2. Αναλυτικά στοιχεία της εισαγγελίας

Ιδίως στο πλαίσιο της ποινικής δικαιοσύνης, υπάρχουν συστήματα για τη διαχείριση ψηφιακών αποδεικτικών στοιχείων και άλλα εργαλεία που διατίθενται για την εισαγγελία και διέπονται συνήθως από την αστυνομική Οδηγία 2016/680/ΕΕ και όχι από τον ΓΚΠΔ 679/2016/ΕΕ όταν χρησιμοποιούνται για ποινικές έρευνες ή διώξεις, όπως η αναγνώριση προσώπου κ.λπ.. Πρόκειται για εφαρμογές νευροαπεικονιστικής ανάλυσης του εγκεφάλου οι οποίες ανιχνεύουν ενδεχόμενες ψευδείς δηλώσεις. Οι εν λόγω εφαρμογές προσομοιάζουν με ανιχνευτές ψεύδους και ενέχουν πολλούς κινδύνους για την αξιολόγηση του ατόμου. Η ελληνική νομοθεσία απαγορεύει τη χρήση των ανιχνευτών ψεύδους, βάσει του άρθρου 137Α' παρ. 2 Π.Κ..

Στο σημείο αυτό, τονίζεται ότι είναι δυσχερές να λαμβάνονται υπ' όψιν στοιχεία με γενικότερη εφαρμογή και ισχύ, ήτοι αόριστες έννοιες, όπως π.χ. η προσβολή της γενετήσιας ευπρέπειας στο άρθρου 353 του Π.Κ., αλλά και γενικές έννοιες του δικαίου, όπως π.χ. η αρχή της αναλογικότητας, η αρχή του δημοσίου συμφέροντος, που διαπερνούν εξ ολοκλήρου τις διατάξεις του ισχύοντος δικαίου και τις εμπλουτίζουν με ευελιξία ή, κατά περίπτωση, και με επιείκεια.⁴⁴

⁴⁴ Βλ. Ν. Κουράκη, Προκλήσεις και Δυνατότητες της Τεχνητής Νοημοσύνης κατά την απονομή της (Ποινικής) Δικαιοσύνης, σε: Ι. Σαρμά και Ν. Κουράκη (επιμ.), «ΤΕΧΝΗΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ», Προκλήσεις και Δυνατότητες της Τεχνητής Νοημοσύνης κατά την

3. Συστήματα υποστήριξης δικαστικών αποφάσεων και «προγνωστικής δικαιοσύνης»

Τα εν λόγω συστήματα προτείνουν αποφάσεις, πιθανές αποζημιώσεις ή ποινές. Αυτά είναι τα πιο αμφιλεγόμενα από την άποψη της προστασίας των δεδομένων, καθώς συχνά περιλαμβάνουν τη δημιουργία προφίλ σύμφωνα με το άρθρο 22 του ΓΚΠΔ και εγείρουν ανησυχίες σχετικά με τη μεροληψία, την αδιαφάνεια και την επαναχρησιμοποίηση προσωπικών δεδομένων σε βάσεις δεδομένων. Ενδεικτικές εφαρμογές είναι:

α) Εφαρμογές επιγραμμικής (on line) επίλυσης διαφορών

Πρόκειται για τη δυνατότητα των διοικουμένων να προσφεύγουν σε μία ηλεκτρονική πλατφόρμα, προκειμένου να επιλύσουν ηλεκτρονικά τη διαφορά τους. Καθοριστικής σημασίας είναι η αιτιολόγηση της ηλεκτρονικής απόφασης, αλλά και όλων των σταδίων για τη λήψη της. Αυτονοήτως οι διοικούμενοι θα έχουν το δικαίωμα να προσφύγουν στη συμβατική δικαιοσύνη, καθώς οποιοσδήποτε περιορισμός της πρόσβασης σε αυτή θα τους αποστερούσε το δικαίωμα πρόσβασης σε φυσικό δικαστή.⁴⁵ Το

Απονομή της (Ποινικής) Δικαιοσύνης, Αθήνα: Εκδ. Αντ. Σάκκουλα (σειρά «Ποινικά, αρ. 102), 2025, σ. 109 επ..

⁴⁵Βλ. άρθρο 8 και 20 παρ. 1 Σ. Βλ. και http://mediationblog.kluwerarbitration.com/2018/08/30/might-artificial-intelligence-mean-alternative-dispute-resolution/?doing_wp_cron=1593937989.0181119441986083984375.

γεγονός ότι η επίλυση της υπόθεσης διεξάγεται διαδικτυακά δεν σημαίνει ότι αποφασίζει η TN.

β) Εφαρμογές πρόβλεψης της δικαστικής απόφασης

Μέσω της πρόσβασης σε μεγάλες βάσεις νομολογιακών δεδομένων είναι δυνατόν να προβλεφθεί σε ποια κατεύθυνση θα κινηθεί η εκδοθησόμενη δικαστική απόφαση.⁴⁶ Με τον τρόπο αυτό είναι δυνατή η πρόβλεψη της έκβασης των δικαστικών αποφάσεων μέσω της κατάρτισης προφίλ βάσει της προηγούμενης νομολογίας του δικαστή. Οι εν λόγω εφαρμογές θα αποφαίνονται αναφορικά με την πιθανότητα ευδοκίμησης της υπόθεσης.⁴⁷ Οι σχετικές εφαρμογές μπορούν να επιβληθούν το έργο της δικαιοσύνης διττώς: πρώτον, οι αιτούντες ενημερώνονται για τις πιθανότητες ευόδωσης μιας υπόθεσης και σε αρνητική περίπτωση θα είναι επιφυλακτικοί στην προσφυγή στη δικαιοσύνη· δεύτερον, οι πολίτες θα προσφεύγουν ενημερωμένοι στη δικαιοσύνη λαμβάνοντας υπ' όψιν όλες τις παραμέτρους της πρότερης νομολογιακής πρακτικής, ενδεχόμενες ενστάσεις που απέρριψε ή έκανε δεκτές το δικαστήριο, τα κρίσιμα αποδεικτικά μέσα κ.ο.κ..

⁴⁶ Βλ. *Χ. Μουκίου*, Οι αλγόριθμοι και το διοικητικό δίκαιο, όπ. ανωτ. σ. 197, όπ. περαιτ. παραπ..

⁴⁷ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης CEPEJ (2018): *Ευρωπαϊκός Χάρτης Δεοντολογίας για τη χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης στα δικαστικά συστήματα και το περιβάλλον τους*, όπ. ανωτ..

Ένα κλασικό παράδειγμα αποτελεί η εφαρμογή που δημιουργήθηκε από ερευνητές του University College London,⁴⁸ με στόχο την εκτίμηση της έκβασης των υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Ο συγκεκριμένος αλγόριθμος προοριζόταν να προβλέπει βάσει της πρότερης νομολογίας το αποτέλεσμα των δικαστικών αποφάσεων. Η ακρίβεια του αλγορίθμου ήταν 79%. Αντίστοιχη εφαρμογή λειτουργεί και στις Η.Π.Α. δυνάμενη να προβλέψει την απόφαση συγκεκριμένου δικαστή.⁴⁹ Ωστόσο, εμπόδιο στη σχετική αλγοριθμική πρόβλεψη έθεσε στη Γαλλία το άρθρο 33 του ν. 222/2019 για τη Μεταρρύθμιση της Δικαιοσύνης, βάσει του οποίου δεν είναι επιτρεπτή η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων των δικαστών με σκοπό την ανάλυση, σύγκριση, αξιολόγηση και πρόβλεψη των αποφάσεών τους. Η σχετική νομοθεσία προκάλεσε ζωνηρό διάλογο και προβληματισμό.⁵⁰ Από τη μια πλευρά, τονίστηκε η ανάγκη προστασίας της ιδιωτικότητας των δικαστών και, από την άλλη, έγινε λόγος για τη συνδρομή σχετικών εφαρμογών στην

⁴⁸ Βλ. *N. Aletras/ D. Tsarapatsanis / D. Preoțiuc-Pietro/ V. Lampos, Predicting judicial decisions of the European Court of Human Rights: a Natural Language Processing perspective*, PeerJ Computer Science 2.2016, διαθέσιμο σε: <https://peerj.com/articles/cs-93/>.

⁴⁹ Για λεπτομέρειες σχετικά με την εφαρμογή, βλ. την ιστοσελίδα της <https://www.lexisnexis.com/en-us/products/context.page>.

⁵⁰ Βλ. *Μ. Μυλόση, Οι αλγόριθμοι στην υπηρεσία της δικαιοσύνης, Αμεροληψία ή προκατάληψη στην επεξεργασία δεδομένων και τη λήψη αποφάσεων*, Εισήγηση σε επιμορφωτικό σεμινάριο ΕΣΔΙ με θέμα «Ψηφιακή δικαιοσύνη: Σύγχρονες προκλήσεις και προβληματισμοί», Θεσσαλονίκη, 18.2.2021, διαθέσιμη σε: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/images/stories/pdf/epimorfosi/2021/milosi_2021.pdf.

αποτελεσματικότητα της δικαιοσύνης.⁵¹ Η σχετική προβληματική εγείρει το ζήτημα κατά πόσον οι δικαστές μπορούν να προβάλουν την ιδιωτικότητά τους για τη δημόσια έκφραση της θέσης τους. Στο σημείο αυτό αξίζει βεβαίως να διευκρινιστεί πως εάν ο αλγόριθμος ελάμβανε υπ' όψιν του ότι μια δικαστής είναι μητέρα, θύμα βιασμού, μονογονέας κ.ο.κ., αυτό θα συνιστούσε προφανώς επέμβαση στην ιδιωτική ζωή της.⁵² Η καταγραφή, όμως, της προηγούμενης θέσης του δικαστή σε μια αντίστοιχη υπόθεση δεν κρίνεται ότι ανάγεται στην προστατευόμενη ιδιωτική του σφαίρα. Είναι, μάλιστα, χρήσιμο να καταγράφεται η θέση του, προκειμένου και ο ίδιος να είναι συνεπής σε αυτή. Και πάλι, όμως, κάτι τέτοιο επηρεάζεται εντόνως από τα πραγματικά περιστατικά της εκάστοτε υπό κρίση υπόθεσης, τα οποία βεβαίως διαφέρουν από περίπτωση σε περίπτωση, ούτως ώστε η προδίκηση ή πρόβλεψη της επ' αυτής εκδοθησόμενης απόφασης να κρίνεται προβληματική.

Η ρύθμιση του άρθρου 33 του ν. 222/2019, του γαλλικού νόμου είναι εν μέρει αντίθετη με τα συμπεράσματα της γαλλικής κυβερνήσεως της 15ης Ιανουαρίου 2018 που απορρέουν από τη μελέτη για την «*προετοιμασία του ανοίγματος στις δημόσιες δικαστικές αποφάσεις*», η οποία αποσκοπούσε στον ψηφιακό μετασχηματισμό του γαλλικού συστήματος απονομής δικαιοσύνης.

⁵¹ Βλ. Η Γαλλία απαγορεύει με νόμο την αλγοριθμική ανάλυση δικαστικών αποφάσεων, 22.7.2019, διαθέσιμο σε: <http://www.justina.gr>.

⁵² Αντίστοιχη προβληματική προκαλεί η έρευνα γύρω από την ιδιωτική ζωή των ενόρκων στις Η.Π.Α..

Άλλωστε, μία από τις συστάσεις της ανωτέρω μελέτης αναφέρεται στην αναγκαιότητα θεσπίσεως εργαλείων πρόβλεψης δικαστικών αποφάσεων από τις δικαστικές αρχές.⁵³ Οι βάσεις δεδομένων είναι χρήσιμες και για τον δικαστή, ο οποίος θα εκπονήσει ταχύτερα την έρευνά του και ως εκ τούτου θα αποδοθεί ταχύτερα και η δικαιοσύνη.⁵⁴

γ) Εφαρμογές προβλεπτικής ανάλυσης

Οι εν λόγω εφαρμογές έχουν αποτελέσει αντικείμενο έντονης κριτικής, καθώς χρησιμοποιούν εφαρμογές προβλεπτικής ανάλυσης για την επεξεργασία παρόντων και παρελθόντων γεγονότων, προκειμένου να προβλέψουν την έκδοση τρεχουσών ή μελλοντικών υποθέσεων.⁵⁵ Χαρακτηριστική περίπτωση είναι το σύστημα Data Just στη Γαλλία, που προβλέπει τα ποσά των αποζημιώσεων από προηγούμενες αποφάσεις.⁵⁶

δ) Εφαρμογές αναγνώρισης προσώπων

Οι εφαρμογές αυτές αναγνωρίζουν και ταυτοποιούν ένα πρόσωπο από μια ψηφιακή φωτογραφία ή βίντεο με βάση ορισμένα

⁵³ Βλ. *C. Schonander*, French judicial analytics ban undermines rule of law. The ban is likely unconstitutional in the United States, CIO, 3.7.2019, διαθέσιμο σε: <https://www.cio.com/article/220345/french-judicial-analytics-ban-undermines-rule-of-law.html>.

⁵⁴ Βλ. *Χ. Π. Μουκίου*, Οι αλγόριθμοι και το διοικητικό δίκαιο, όπ. ανωτ., σ. 204 επ..

⁵⁵ Βλ. *Β. Καρκατζούνη*, Μπορεί ο αλγόριθμος να δικάζει, όπ. ανωτ., σ. 200.

⁵⁶ *Ibidem*, σ. 201.

χαρακτηριστικά. Οι εν λόγω εφαρμογές είναι χρήσιμες για την ταυτοποίηση θυμάτων και δραστών.⁵⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 3 αρ. 35 του Κανονισμού για την TN, βιομετρική ταυτοποίηση είναι η αυτοματοποιημένη αναγνώριση σωματικών, φυσιολογικών, συμπεριφορικών ή ψυχολογικών ανθρώπινων χαρακτηριστικών με σκοπό τη διαπίστωση της ταυτότητας ενός φυσικού προσώπου μέσω της αντιπαραβολής των βιομετρικών δεδομένων του εν λόγω ατόμου με βιομετρικά δεδομένα ατόμων που είναι αποθηκευμένα σε βάση δεδομένων. Οι αρχές επιβολής του νόμου χρησιμοποιούν συστήματα ταυτοποίησης όταν συγκρίνουν μια συλλεγμένη εικόνα με μια υπάρχουσα βάση δεδομένων, όπως μια βάση δεδομένων με φωτογραφίες καταζητούμενων ή κατόχων αδειών οδήγησης. Το σύστημα σαρώνει τη νέα εικόνα (πιθανώς από μια βιντεοκάμερα σε δημόσιο χώρο ή μια εικόνα από μια κάμερα στο σημείο του συμβάντος), δημιουργεί ένα πρότυπο και, στη συνέχεια, προσπαθεί να το αντιστοιχίσει με ένα προηγούμενος καταχωρισμένο άτομο.⁵⁸

Δεδομένου ότι το πρόσωπο είναι ένα μοναδικό μέρος του ανθρώπινου σώματος που συνδέεται στενά με την προσωπική, κοινωνική και θεσμική ταυτότητα, όποιος ελέγχει την τεχνολογία αναγνώρισης προσώπου ασκεί τεράστια εξουσία.⁵⁹ Οι τεχνολογίες

⁵⁷ Ibidem, σ. 201.

⁵⁸ Βλ. *En. Selinger/Br. Leong*, Facial recognition technology primer: what is it and how is it used?, σε: Carissa Veliz (επιμ.), *The Oxford Handbook of Digital Ethics*, Oxford University Press, σ. 590 επ. (590), (ηλεκτρονική έκδοση, Oxford Academic, 10.11.2021), <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198857815.013.30>.

⁵⁹ Ibidem.

αναγνώρισης προσώπου μπορούν να αποτελέσουν ένα πολύτιμο εργαλείο για την ενίσχυση της εθνικής ασφάλειας. Και αυτό γίνεται προσφέροντας γρήγορες και αποτελεσματικές δυνατότητες ταυτοποίησης που μπορούν να συμβάλουν στην ασφάλεια, όπως η γρήγορη ταυτοποίηση υπόπτων που αποτελούν απειλή, ο εντοπισμός αγνοούμενων ή διακινούμενων ατόμων με την αντιστοίχιση των εικόνων τους με βάσεις δεδομένων, η ταυτοποίηση ατόμων που χρειάζονται βοήθεια σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης, ο εξορθολογισμένος και ακριβής έλεγχος ταυτότητας στα σύνορα.⁶⁰ Με άλλα λόγια, η εθνική ασφάλεια στην εποχή της τεχνητής νοημοσύνης περιλαμβάνει τη χρήση των τεχνολογιών αναγνώρισης προσώπου για την πρόληψη, την αντιμετώπιση και την ανάκαμψη από γεγονότα που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο την ασφάλεια του ευρύτερου κοινού. Αν και τα συστήματα αυτά προσφέρουν δυνητικά πλεονεκτήματα για εφαρμογές επιβολής του νόμου και ασφάλειας, η εφαρμογή τους σε δημόσιους χώρους μπορεί να θεωρηθεί παρεμβατική, «να προκαλεί αίσθημα συνεχούς παρακολούθησης και να αποθαρρύνει έμμεσα την άσκηση της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι και άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων» (βλ. αιτιολογική σκέψη 18).

⁶⁰ Ibidem.

ε) Εφαρμογές διατύπωσης πρότασης προς τον δικαστή

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αλγοριθμική πρόταση προς τους δικαστές, ιδίως για τεχνικά ζητήματα, όπως είναι ο υπολογισμός του ύψους αποζημιώσεως ή διατροφής.⁶¹ Οι σχετικές εφαρμογές επιβοηθούν κατά πολύ το τεχνικά δυσχερές έργο⁶² του δικαστή. Ο δικαστής πρέπει, ωστόσο, να λάβει την απαιτούμενη εκπαίδευση, προκειμένου να εκλαμβάνει το πόρισμα του αλγοριθμικού υπολογισμού ως πρόταση και να μη δεσμεύεται από αυτό. Πολύ επιβοηθητικό θα ήταν να αιτιολογεί για ποιο λόγο έκανε δεκτή την πρόταση ή για ποιο λόγο την απέρριψε, καθώς, όπως προαναφέρθηκε, κάθε δικαστική απόφαση πρέπει να λαμβάνει υπ' όψιν της τα εξατομικευμένα πραγματικά περιστατικά που τη διαφοροποιεί από κάποια άλλη.

στ) Εφαρμογές τυποποιημένων δικαστικών διαδικασιών

Η τεχνητή νοημοσύνη δύναται να χρησιμοποιηθεί στις εφαρμογές αυτοματοποιημένων διαδικασιών, π.χ. εκδόσεως διαταγής πληρωμής. Η αποφόρτιση του δικαστή από αυτές τις διαδικασίες φαίνεται εκ πρώτης όψεως επιθυμητή. Μια προσεκτικότερη θεώρηση, όμως, μπορεί να μας οδηγήσει στη σκέψη ότι η εφαρμογή ενέχει κινδύνους για τα δικαιώματα των πολιτών. Ως εκ τούτου,

⁶¹ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης CEPEJ (2018): Ευρωπαϊκός Χάρτης Δεοντολογίας για τη χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης στα δικαστικά συστήματα και το περιβάλλον τους.

⁶² Αν ο αλγόριθμος εφαρμόζει την αρχή αναλογικότητας παύει να είναι γραμμικός.

αναγκαία κρίνεται η προσκόμιση αποδείξεων εκ μέρους του αλγορίθμου, αλλά και η δυνατότητα προσβάσεως σε φυσικό δικαστή. Σε απόφαση που εκδόθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, το δικαστήριο διέτασε τις εταιρείες που ασχολούνται με τις ληξιπρόθεσμες απαιτήσεις, να προσκομίζουν περισσότερες αποδείξεις, εφόσον ο εναγόμενος αμφισβητήσει την αξίωση της εταιρείας.⁶³

ζ) Εφαρμογές λήψης δικαστικής απόφασης βάσει αλγοριθμικού υπολογισμού

Το επόμενο στάδιο αφορά σε εφαρμογές που θα αποφαινούνται οριστικά για την έκβαση μιας υπόθεσης χωρίς να δίδεται η δυνατότητα στον δικαστή να αποκλίνει. Όπως, όμως, είναι εύλογο, οι εφαρμογές αυτές δεν είναι συμβατές με το δικαίωμα στη δικαστική προστασία και στην κατοχύρωση της δίκαιης δίκης⁶⁴ και πρέπει να απορριφθούν. Οι εφαρμογές συνδέονται με κινδύνους μη αναστρέψιμους, καθώς μπορεί να οδηγήσουν σε αυθαίρετες κρίσεις συναγόμενες από μεροληπτικές τοποθετήσεις που ενυπάρχουν στη φύση του αλγορίθμου από τα δεδομένα βάσει των οποίων

63 Βλ. Automated Debt, Collection Lawsuits Engulf Courts, The New York Times, 12.7.2010, <https://www.nytimes.com/2010/07/13/business/13collection.html>, διαθέσιμο σε:

⁶⁴ Βλ. άρθρο 20 παρ. 2 Σ., άρθρο 6 ΕΣΔΑ, άρθρο 47 ΧΘΔΕΕ.

εκπαιδεύτηκε, και δυνάμενες να καταστούν δυσβάσταχτες για την προστασία των δικαιωμάτων των διαδίκων.⁶⁵

4. Παραδείγματα λειτουργούντων συστημάτων

Στο σημείο αυτό, κρίνεται σκόπιμη μια σύντομη αναφορά σε συστήματα που έχουν ήδη δοκιμαστεί σε διάφορα αλλοδαπά δικαστικά συστήματα εντός και εκτός της ευρωπαϊκής έννομης τάξης καθένα από τα οποία έχει διαφορετικές ανοχές έναντι της TN και της χρήσης του αλγορίθμου. Τα πιο χαρακτηριστικά από αυτά είναι:

α) COMPAS («Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions»)

Αυτό είναι ένα εργαλείο -εν τοις πράγμασι TN- των Η.Π.Α. που χρησιμοποιείται για την αξιολόγηση του κινδύνου υποτροπής του καταδικασμένου κατά την επιβολή ποινών και την αποφυλάκιση με εγγύηση. Το πρόγραμμα αυτό τροφοδοτήθηκε με σωρεία δεδομένων που αφορούσαν στις προηγούμενες καταδίκες, το φύλο, την εθνικότητα, την ηλικία και άλλα στοιχεία του υπό εξέταση δράστη. Εν συνεχεία, τα στοιχεία αυτά παραμετροποιήθηκαν και

⁶⁵ Για την κατηγοριοποίηση των εφαρμογών, βλ. αναλυτικά Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης CEPEJ (2018): Ευρωπαϊκός Χάρτης Δεοντολογίας για τη χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης στα δικαστικά συστήματα και το περιβάλλον τους, σκέψη 42.

συσχετίστηκαν μεταξύ τους από το πρόγραμμα, ώστε να προκύψει έτσι ένα αυτοματοποιημένο πόρισμα-πρόταση, το οποίο και να αποτελέσει το κύριο υπόβαθρο για την παραδοσιακή έκθεση της υπηρεσίας, όπως και έγινε πράγματι. Τα ζητήματα αδιαφάνειας και φυλετικής μεροληψίας που επισημάνθηκαν στην υπόθεση *State v. Loomis* (Ανώτατο Δικαστήριο του Ουισκόνσιν, *WI 68, 2016*) καταδεικνύουν τις ανησυχίες σχετικά με τη διαφάνεια και τη δικαιοσύνη στην προγνωστική βαθμολόγηση.⁶⁶ Το Δικαστήριο έκρινε ότι με τη χρήση αυτού του προγράμματος δεν υπήρξε παραβίαση του δικαιώματος του κατηγορουμένου για δίκαιη δίκη, καθώς η έκθεση που συντάχθηκε με τη συνδρομή της αλγοριθμικής δικαιοσύνης δεν ήταν το μοναδικό στοιχείο που ελήφθη υπ' όψιν από την αρμόδια υπηρεσία κατά τη σύνταξη της δικής της έκθεσης, άρα υπήρχε ανθρώπινος έλεγχος ως προς τα στοιχεία που συγκρότησαν την τελική έκθεση. Το Δικαστήριο, το οποίο απέρριψε τις αιτιάσεις του *Loomis* περί προκατάληψης του αλγορίθμου σχετικά με το φύλο του, έκρινε, πάντως, ότι ο δικαστής πρέπει να αιτιολογήσει πώς χρησιμοποίησε το COMPAS στην απόφασή του. Αν όμως το κριτήριο που χρησιμοποιεί ένας αλγόριθμος οδηγεί σε διακριτική μεταχείριση του διοικουμένου, δεν θα πρέπει ο δικαστικός έλεγχος να καταλήξει σε έλεγχο συνταγματικότητας της

⁶⁶ Βλ. αναλυτικά για την υπόθεση σε: <https://harvardlawreview.org/print/vol-130/state-v-loomis/>.

συγκεκριμένης νομοθετικής ρύθμισης;⁶⁷ Και εδώ τονίζεται ότι η αλγοριθμική δικαιοσύνη μπορεί να αναπαράγει αποφάσεις στηριζόμενη στα δεδομένα με τα οποία έχει τροφοδοτηθεί χωρίς όμως να συνάψει σχέσεις αιτιότητας.⁶⁸ Η αλγοριθμική δικαιοσύνη αδυνατεί να αντεπεξέλθει στις ανάγκες των ιδιαίτερων περιστάσεων κάθε υπόθεσης.⁶⁹ Έρευνα διεξαχθείσα από την Pro Publica έδειξε ότι οι αλγόριθμοι επιτείνουν τις ανθρώπινες προκαταλήψεις, καθώς το σύστημα εμφάνιζε Αφροαμερικάνους δράστες με υψηλότερο κίνδυνο υποτροπής στην τέλεση νέων αδικημάτων και τους λευκούς δράστες με χαμηλότερο κίνδυνο από αυτόν που είχαν στην πραγματικότητα.⁷⁰

β) «Σύστημα Τυχαίας Κατανομής Δικαστικών Υποθέσεων» στην Πολωνία [System Losowego Przydziału Spraw (SLPS)] και το ελληνικό σύστημα

Η πρωτοβουλία της τυχαίας κατανομής των υποθέσεων παρουσιάστηκε ως μέτρο για την ενίσχυση της διαφάνειας και της ουδετερότητας στην κατανομή των υποθέσεων μεταξύ των

⁶⁷ Βλ. Φ. Σωτηριάδου, Τεχνητή νοημοσύνη και Δικαιοσύνη: Διεύρυνση ή συρρίκνωση του δικαίωματος δικαστικής προστασίας;, ΔιΔικ 3/2025(37), σ. 399 επ..

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ Ibidem.

⁷⁰ Βλ. COMPAS Recidivism Risk Score Data and Analysis, διαθέσιμο σε: <https://www.propublica.org/datastore/dataset/compas-recidivism-risk-score-data-and-analysis> και <https://www.propublica.org/article/how-we-analyzed-the-compas-recidivism-algorithm>, Χ. Σεβαστίδη, Αικ. Ντόκα, Ι. Ξυλία, «Τεχνητή Νοημοσύνη στη Δικαιοσύνη - Πρόσδος ή αναγγελία ενός δυστοπικού μέλλοντος;» στον ιστότοπο www.ende.gr και Φ. Σωτηριάδου, Γ. Μαρμαρίδη, Β. Φαίτα, Για την είσοδο της Τεχνητής Νοημοσύνης στην απονομή της Δικαιοσύνης, 2024, διαθέσιμο σε: LawNet.gr.

δικαστών. Ωστόσο, λίγους μήνες μετά την έναρξή της στην Πολωνία, προέκυψαν σοβαρές καταγγελίες ότι ο αλγόριθμος είχε παραποιηθεί, ώστε να αναθέτει ευαίσθητες ή πολιτικά φορτισμένες υποθέσεις σε δικαστές που θεωρούνταν ιδεολογικά ευθυγραμμισμένοι με την κυβέρνηση. Η αντίδραση του κοινού και των θεσμικών οργάνων ανάγκασε τις αρχές να αναστείλουν το SLPS τον ίδιο χρόνο.⁷¹ Το ζήτημα έχει από τότε κλιμακωθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Στην υπόθεση C-159/2025, ζητήθηκε από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης να εκδώσει προδικαστική απόφαση σχετικά με το κατά πόσον η αλγοριθμική κατανομή των δικαστικών υποθέσεων είναι συμβατή με τα άρθρα 2 και 19 παρ. 1 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Σ.Ε.Ε.), τα άρθρα 20 και 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τον Κανονισμό για την ΤΝ.⁷²

Αναφορά θα μπορούσε να γίνει και στο ελληνικό σύστημα που υιοθέτησε ο νέος ν. 5119/2024 τροποποιώντας το σχετικό άρθρο 20 του π.δ. 18/1989. Σύμφωνα με το άρθρο 20 παρ. 1 εδ. β' του νέου π.δ. 18/1989, η ανάθεση των υποθέσεων στους Παρέδρους και τους Εισηγητές του Τμήματος πραγματοποιείται μέσω αλγορίθμου, ο οποίος εξασφαλίζει ίση κατανομή υποθέσεων σε κάθε έναν από

⁷¹ Βλ. *M. Romanowski*, In Tusk's Poland, Justice isn't blind, Brussels signal, 06/10/2025, διαθέσιμο σε: <https://brusselssignal.eu/2025/10/in-tusks-poland-justice-isnt-blind/>. Πρβλ. και το νέο ελληνικό σύστημα ανάθεσης υποθέσεων του ΣτΕ στο άρθρο 20 παρ. 1 ΠΔ 18/89 (Ν. 5119/2024) βάσει αλγορίθμου.

⁷² Βλ. αναλυτικά σε: <https://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?docid=298104&doclang=EN>.

αυτούς. Κατ' αρχήν, η ρύθμιση αυτή θα μπορούσε να θεωρηθεί πως έχει ορθή αφετηρία, καθότι συμβάλλει στην ισόρροπη κατανομή του φόρτου εργασίας μεταξύ των δικαστών, κάτι που ενισχύει την αποτελεσματική απονομή δικαστικής προστασίας. Παράλληλα περιορίζει τη δυνατότητα των Προέδρων να κατευθύνουν πολιτικά ευαίσθητες υποθέσεις προς εισηγητές της προτίμησής τους, επηρεάζοντας ενδεχομένως την εξέλιξη της υπόθεσης προς συγκεκριμένη κατεύθυνση. Ωστόσο, η διάταξη παρουσιάζει ορισμένα τρωτά σημεία, όπως για παράδειγμα το γεγονός ότι η απόλυτα αριθμητικά ίση κατανομή των υποθέσεων δεν πρέπει να είναι επιθυμητή, εφόσον ζητούμενη είναι η αναλογική ισότητα και όχι η καθαρά ποσοτική έννοια αυτής. Η πολυπλοκότητα, δηλαδή, των υποθέσεων είναι επίσης ζήτημα που πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν στην κατανομή.⁷³

Βάσει του συστήματος αυτού θα μπορούσαν να αξιολογούνται στο μέλλον οι δικαστές αναφορικά με την αποδοτικότητά τους. Στην ίδια κατεύθυνση θα μπορούσε να συζητηθεί εάν ο ορισμός των Προέδρων και Αντιπροέδρων των Ανωτάτων Δικαστηρίων θα ήταν σκόπιμο να λαμβάνει χώρα κατά κύριο λόγο με βάση αντικειμενικά κριτήρια μετρήσιμης αποδοτικότητας και όχι ιεραρχίας. Είναι όμως εύκολα μετρήσιμος ο βαθμός δυσκολίας μιας υπόθεσης; Δεν πρέπει να διαλάβει της προσοχής μας ότι ο βαθμός δυσκολίας είναι

⁷³ Βλ. Π. Λαζαράτο, Η νέα δικονομία του Συμβουλίου της Επικρατείας – Σχολιασμός του Ν. 5119/2024, ΘΠΔΔ, 8-9/2024, σ. 717-729.

κυμαινόμενος, καθώς σε μια δύσκολη υπόθεση μπορεί να παραιτηθεί ο διάδικος και να περιοριστεί ο ανθρώπινος μόχθος. Επίσης, δεν είναι εύκολα μετρήσιμη η ποιότητα της δικαστικής απόφασης. Μπορεί κάποιος δικαστής να είναι πολύ παραγωγικός, αλλά όλες οι αποφάσεις του να ανατρέπονται. Μπορεί επίσης οι πολύπλοκες υποθέσεις να ανατίθενται σε συγκεκριμένους δικαστές με σκοπό την πριμοδότησή τους.

γ) Σάρωση των δικογράφων στο Ελεγκτικό Συνέδριο

Το άρθρο 176 του Οργανικού Νόμου του Ελεγκτικού Συνεδρίου (ν. 4820/2021), με το οποίο τροποποιήθηκε το άρθρο 176 της Δικονομίας του Ελεγκτικού Συνεδρίου (ν. 4700/2020) προέβλεψε ότι στο Ελεγκτικό Συνέδριο αναπτύσσεται λογισμικό (που χαρακτηρίζεται ως TN, στερείται όμως αυτονομίας και κατά ακριβολογία είναι αλγοριθμικό εργαλείο) για τη σάρωση των δικογράφων που κατατίθενται σε ηλεκτρονική μορφή.⁷⁴ Η σάρωση πρέπει να επιτρέπει τη μηχανική ανάγνωση των δικογράφων, ώστε

⁷⁴ Βλ. άρθρο 176 ν. 4820/2021: «[...]Στο Ελεγκτικό Συνέδριο αναπτύσσεται λογισμικό τεχνητής νοημοσύνης για τη σάρωση των δικογράφων που κατατίθενται σε ηλεκτρονική μορφή. Η σάρωση πρέπει να επιτρέπει τη μηχανική ανάγνωση των δικογράφων, ώστε να καθίσταται δυνατή η θεματική κατηγοριοποίησή τους και ο εντοπισμός της σχετικής με την υπόθεση νομολογίας και νομοθεσίας, καθώς και των αποφάσεων του Δικαστηρίου που αντιμετώπισαν τα ίδια ζητήματα με αυτά που τίθενται στο δικόγραφο που σαρώνεται. Σε επόμενη φάση εξέλιξης του ίδιου λογισμικού, στοχεύεται η μηχανική ανάγνωση του ηλεκτρονικού φακέλου της υπόθεσης, ώστε να εντοπίζονται κρίσιμα δεδομένα για τη συγκρότηση της ελάσσονος πρότασης του δικανικού συλλογισμού. 2. Με απόφαση της Ολομέλειας του Ελεγκτικού Συνεδρίου, η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ορίζεται ο τρόπος μορφοποίησης των δικογράφων, ώστε να καθίσταται εφικτή η σάρωση».

να καθίσταται δυνατή η θεματική κατηγοριοποίησή (στην οποία ωστόσο εμφιλοχωρεί κάποιου είδους κρίση) τους και ο εντοπισμός της σχετικής με την υπόθεση νομολογίας και νομοθεσίας, καθώς και των αποφάσεων του Δικαστηρίου που αντιμετώπισαν τα ίδια ζητήματα με αυτά που τίθενται στο δικόγραφο το οποίο σαρώνεται. Σε επόμενη φάση εξέλιξης του ίδιου λογισμικού, στοχεύεται η μηχανική ανάγνωση του ηλεκτρονικού φακέλου της υπόθεσης, ώστε να εντοπίζονται κρίσιμα δεδομένα για τη συγκρότηση της ελάχιστονης πρότασης του δικανικού συλλογισμού. Με βάση τη διάταξη αυτή στην εν εξελίξει σύμβαση για την αναβάθμιση του Ολοκληρωμένου Πληροφοριακού Συστήματος (ΟΠΣ) του Ελεγκτικού Συνεδρίου, προβλέπεται η ανάπτυξη συστημάτων ΤΝ που προορίζονται να υποβοηθήσουν σημαντικά στην ταχύτερη, αποτελεσματικότερη και ποιοτικότερη απονομή της δικαιοσύνης. Ειδικότερα:

γα) Υποβοήθηση στην προετοιμασία της δίκης

Σε πρώτο επίπεδο προβλέπεται η δημιουργία ενός ψηφιακού φακέλου για κάθε υπόθεση. Στόχος είναι κάθε φάκελος να έχει πλέον ψηφιακή μορφή και να περιλαμβάνει το ηλεκτρονικά κατατεθειμένο δικόγραφο, τα έγγραφα που θα καταθέτει ο ασκών το ένδικο μέσο ή βοήθημα σε ψηφιακή μορφή, αλλά και τον ηλεκτρονικό διοικητικό φάκελο της υπόθεσης. Παράλληλα, προβλέπεται η ανάπτυξη ενός συστήματος σάρωσης των

ηλεκτρονικά κατατεθειμένων δικογράφων, τα οποία θα μορφοποιούνται με συγκεκριμένο τρόπο σύμφωνα με σχετική κανονιστική απόφαση της Ολομέλειας που θα εκδοθεί.⁷⁵ Η ορθή λειτουργία του συστήματος βασίζεται στην υποχρέωση του ασκούντος το ένδικο μέσο ή βοήθημα να θέτει στην αρχή του δικογράφου μία περίληψη των κρίσιμων νομικών ζητημάτων, αναφέροντας την κρίσιμη για την υπόθεση νομοθεσία και νομολογία. Μετά από την εκ μέρους του συστήματος εκτέλεση της σάρωσης, η οποία θα κατευθύνεται από την αναφερόμενη κατά τα ανωτέρω στο δικόγραφο νομοθεσία και νομολογία, το σύστημα θα κατηγοριοποιεί το δικόγραφο ανάλογα με το είδος της διαφοράς (δηλ. συνταξιοδοτική διαφορά, διαφορά από καταλογισμό, διαφορά από δημοσιονομική διόρθωση κ.λπ.) και θα αποστέλλει τον ηλεκτρονικό φάκελο στη Γραμματεία του αρμόδιου Τμήματος. Με τον τρόπο αυτό θα καταστεί δυνατός ο εντοπισμός ομοειδών υποθέσεων, γεγονός που θα επιτρέψει την καλύτερη διαχείρισή τους και την τυχόν ανάδειξη ζητημάτων που θα μπορούσαν να καταστούν αντικείμενο πιλοτικών δικών. Τέλος, σημαντική συνδρομή στην ταχεία διαχείριση των υποθέσεων θα παρασχεθεί μέσω της προβλεπόμενης ηλεκτρονικής επίδοσης των κλήσεων στους διαδίκους.⁷⁶

⁷⁵ Βλ. *Ι. Βάγια*, «Η τεχνητή νοημοσύνη στο δικαιοδοτικό έργο του Ελεγκτικού Συνεδρίου: τα πρώτα βήματα και η προοπτική», ΕΣΔΙ, διαθέσιμο σε: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2025/07/vagias_2025.pdf.

⁷⁶ *Ibidem*.

γβ) Υποβολή του δικαιοδοτικού έργου του δικαστή

ι) Κατάσρωση μείζονος πρότασης του νομικού συλλογισμού

Η υπό ανάπτυξη εφαρμογή σάρωσης του δικογράφου πέραν της κατηγοριοποίησης των υποθέσεων θα προβαίνει σε εντοπισμό της κρίσιμης για την υπόθεση νομοθεσίας και νομολογίας, τα δεδομένα των οποίων θα μεταπίπτουν στον ηλεκτρονικό φάκελο της υπόθεσης που θα τίθεται στη διάθεση του εισηγητή δικαστή. Ο σκοπός είναι ο δικαστής, με βάση αυτήν την πρώτη έρευνα που θα διενεργεί το ίδιο το σύστημα, να εξοικονομεί πολύτιμο χρόνο και να διευκολύνεται στη σύνταξη της μείζονος πρότασης του νομικού συλλογισμού. Βεβαίως, το σύστημα δεν μπορεί να συντάξει τη μείζονα πρόταση, διότι αυτό δεν μπορεί να αναπαράξει τη γνωστική λειτουργία που είναι αναγκαία για τον εντοπισμό της πραγματικά κρίσιμης νομολογίας και επομένως δεν μπορούν να αποκλεισθούν και εσφαλμένες συσχετίσεις στα αποτελέσματα που θα προτείνει. Για τον λόγο αυτό, η βελτίωση της έρευνας της νομολογίας προβλέπεται να γίνει και μέσα από την αναβάθμιση της μηχανής αναζήτησης νομολογίας στη βάση των ψηφιοποιημένων αποφάσεων που ήδη χρησιμοποιείται από τους δικαστές του Ελεγκτικού Συνεδρίου, η οποία θα εμπλουτισθεί και με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, γεγονός που θα βοηθήσει σημαντικά στην εξοικονόμηση δικαστικού χρόνου που αφορά στην έρευνα της νομολογίας.⁷⁷

⁷⁷ Ibidem.

ii) Κατάσρωση ελάσσοнос πρότασης του νομικού συλλογισμού

Όπως προαναφέρθηκε, ο Οργανικός Νόμος του Ελεγκτικού Συνεδρίου έχει προβλέψει ως μελλοντική δυνατότητα τη συνδρομή της TN (κατ' ακριβολογία του αλγορίθμου) στην κατάσρωση της ελάσσοнос πρότασης του νομικού συλλογισμού με ένα σύστημα εντοπισμού κρίσιμων πραγματικών δεδομένων της υπόθεσης μέσω της μηχανικής ανάγνωσης των εγγράφων του ψηφιακού φακέλου. Ωστόσο, στην παρούσα φάση, η υποβοήθηση στον σχηματισμό της ελάσσοнос πρότασης του νομικού συλλογισμού προβλέπεται να γίνει μέσω της ανάπτυξης λογισμικών διαλειτουργικότητας του συστήματος του Ελεγκτικού Συνεδρίου με τις βάσεις δεδομένων δημόσιων φορέων, όπως ο e-ΕΦΚΑ, από τις οποίες θα αντλούνται διοικητικές πράξεις και κάθε άλλο διαθέσιμο στοιχείο που θα ήταν χρήσιμο για τη διαμόρφωση του πραγματικού μιας διαφοράς. Με τη σύμβαση για το νέο ΟΠΣ προβλέπεται επίσης και η ανάπτυξη της διεπαφής του πληροφοριακού συστήματος του Ελεγκτικού Συνεδρίου με τα πληροφοριακά συστήματα των λοιπών δικαστηρίων της πολιτικής, ποινικής και διοικητικής δικαιοσύνης, για την άντληση στοιχείων νομολογίας αλλά και την πρόσβαση σε στοιχεία που αφορούν κοινές υποθέσεις.⁷⁸

⁷⁸ Ibidem.

iii) Υποβοήθηση κατά τη σύνταξη του σχεδίου της απόφασης

Τέλος, ο αλγόριθμος προβλέπεται να βοηθήσει και στη σύνταξη των σχεδίων αποφάσεων, άρα και της υπαγωγής. Συγκεκριμένα, πρόσφατα ζητήθηκε η ενεργοποίηση ενός δικαιώματος προαίρεσης της σύμβασης για το Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα του Ελεγκτικού Συνεδρίου με το οποίο προβλέπεται η δημιουργία ενός εικονικού βοηθού δικαστή με τη μορφή chatbot, ο οποίος θα εκπαιδευτεί μέσα από τη βάση δεδομένων της νομολογίας του Ελεγκτικού Συνεδρίου.⁷⁹ Η λειτουργία του συστήματος σχεδιάζεται ως εξής: Κάθε δικαστικός λειτουργός θα μπορεί να εισάγει δεδομένα επί των δικαστικών υποθέσεων στις οποίες έχει οριστεί ως εισηγητής, ο βοηθός θα επεξεργάζεται τα δεδομένα αυτά, θα ανακτά συναφείς αποφάσεις με βάση μια τεχνική που ονομάζεται σημασιολογική κατανόηση και, εν τέλει, θα προτείνει ένα σχέδιο απόφασης. Το σύστημα αυτό διαφέρει από τις μηχανές αναζήτησης της νομολογίας, στηρίζεται στη μηχανική μάθηση και έχει ως σκοπό να προτείνει ένα μόνο σχέδιο που θα ανταποκρίνεται στα δεδομένα που έθεσε ο χρήστης, ενώ οι μηχανές αναζήτησης φέρνουν, χωρίς αξιολόγηση, αποτελέσματα που αντιστοιχούν σε συγκεκριμένες λέξεις ή φράσεις.

Στο νέο ολοκληρωμένο πληροφοριακό σύστημα προβλέπεται η ανάπτυξη ψηφιακών εργαλείων και η χρήση εργαλείων αυτόματης ανωνυμοποίησης των αποφάσεων. Τα εργαλεία αυτά θα έχουν

⁷⁹ Ibidem.

υποστηρικτικό ρόλο και ειδικότερα θα χρησιμοποιούνται για την αρχειοθέτηση και κατηγοριοποίηση των δικαστικών υποθέσεων, που έχουν εισαχθεί και εκκρεμούν στο Δικαστήριο με βάση την κατάλληλη διαδικασία εκδίκασης και το αντικείμενό τους, αλλά και για τον εντοπισμό της σχετικής για την επίλυση κάθε υπόθεσης νομολογίας και νομοθεσίας, η οποία θα εισέρχεται αυτόματα στον ψηφιακό φάκελο της υπόθεσης και θα τίθεται υπόψη του εισηγητή Δικαστή. Παράλληλα, η διασύνδεση του νέου ΟΠΣ με άλλα συστήματα της δημόσιας διοίκησης και των δικαστικών φορέων, περιορίζει την ανάγκη για προδικαστικά στάδια και επιταχύνει δραστικά την έκδοση αποφάσεων.⁸⁰

δ) HART (Harm Assessment Risk Tool) στο Ηνωμένο Βασίλειο

Πρόκειται για λογισμικό αντίστοιχο του αμερικάνικου COMPAS, ήτοι προβλεψιμότητας και αξιολόγησης κινδύνου υποτροπής εγκληματικότητας κατηγορουμένων. Ειδικότερα, το σύστημα αυτό λαμβάνει υπ' όψιν τα προσωπικά στοιχεία του δράστη, όπως για παράδειγμα το ποινικό μητρώο, την ηλικία, τον ταχυδρομικό κώδικα του τόπου κατοικίας του και άλλα οικογενειακά δεδομένα που θα μπορούσαν να βοηθήσουν τις αρχές στην κατάρτιση ενός πιο ολοκληρωμένου προφίλ του δράστη και συνακόλουθα αυτός κατατάσσεται ως πιθανός υπότροπος χαμηλού, μέτριου ή υψηλού

⁸⁰ Βλ. <https://ministryofjustice.gr/?p=15340>.

κινδύνου, σε κλίμακα του 10, μέσω αλγορίθμων.⁸¹ Το σύστημα έχει αποκλειστικά συμβουλευτικό ρόλο προς τον δικαστή ως προς την δικαστική μεταχείριση του κατηγορουμένου, παρουσιάζει, ωστόσο, αντίστοιχες διακρίσεις ως προς την εθνοτική καταγωγή με το αμερικάνικο λογισμικό, καθότι διαφαίνεται η τάση να βαθμολογεί υψηλότερα τους Αφροαμερικάνους, ενώ παράλληλα δεν παύουν και οι διακρίσεις βάσει της γεωγραφικής περιοχής (καθότι λαμβάνεται υπ' όψιν και ο ταχυδρομικός κώδικας) και του φύλου.⁸²

*ε) Σχέδιο υλοποίησης συστήματος TN για τον εντοπισμό από τους ελεγκτές του Ελεγκτικού Συνεδρίου πιθανών παρατυπιών στην καταβολή δαπανών ή στην είσπραξη εσόδων του ελεγχόμενου φορέα (Ελλάδα)*⁸³

Το εν λόγω σύστημα (που χαρακτηρίζεται ως σύστημα TN) θα επιτρέπει στους ελεγκτές να επικεντρώνονται στις υποθέσεις εκείνες που παρουσιάζουν μεγάλη πιθανότητα παρατυπίας στη λειτουργία των συστημάτων οικονομικής διαχείρισης των ελεγχόμενων

⁸¹ Βλ. και HART – Assessment risk tool, predictive policing based on person data, European Commission, σε: AI Watch – Artificial Intelligence in public services. Overview of the use and impact of AI in public services in the EU, 01/01/2021, διαθέσιμο σε: <https://ai-watch.github.io/AI-watch-T6-X/service/90142.html>.

⁸² Βλ. *T. Sushina*, Artificial Intelligence in the Criminal Justice System: Leading Trends and Possibilities, Atlantis Press SARL, 2020, σ. 432 – 437, διαθέσιμο σε: <https://www.researchgate.net/>, αλλά και *I. Συμεωνίδη*, Τεχνητή νοημοσύνη και Δικαιοσύνη, Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου, 4/2019, σ. 462 – 469, καθώς και *E.-N. Αυγερινού*, Τεχνητή νοημοσύνη και παροχή έννομης προστασίας, διπλωματική εργασία, 2025, δημοσιευμένη στο www.lib.uoa.gr.

⁸³ Διαρκής Επιστημονική Επιτροπή με αντικείμενο την εξέταση των επιπτώσεων στο δικαστικό σύστημα της εισαγωγής της τεχνητής νοημοσύνης (artificial intelligence). Πρακτικό της τηλεσυνεδρίασης της 28ης Μαΐου 2024.

φορέων. Στον βαθμό που το συγκεκριμένο σύστημα ελέγχει κάποια πραγματικά περιστατικά έναντι μιας νομικής βάσης και εξάγει συμπεράσματα για πιθανές παρατυπίες (η εξαγωγή συμπερασμάτων αποτελεί χαρακτηριστικό της TN), μπορεί να θεωρηθεί ως σύστημα υψηλού κινδύνου σύμφωνα με το Παράρτημα III, παράγραφος 8 του Κανονισμού για την TN. Ουσιαστικά, ο υψηλός κίνδυνος συνίσταται στην υποκατάσταση της κρίσης των ελεγκτών από το σύστημα TN, ως προς την πιθανότητα ή μη παρατυπίας, ώστε να περιορίζεται η ανθρώπινη παρέμβαση και εποπτεία της λειτουργίας του συστήματος. Έτσι, πρέπει να εφαρμόζονται οι δικλίδες ασφαλείας για την ορθή εκπαίδευση και λειτουργία των συστημάτων TN κατά τα άρθρα 8-15 του Κανονισμού.

στ) Εργαλεία για τη διαχείριση μαζικών αξιώσεων OLGA - OberLandesGerichts-Assistent / Βοηθός Περιφερειακού Δικαστηρίου - Γερμανία

Αυτό το σύστημα βασιζόμενο σε λογισμικό επιβοηθεί στην ανάλυση και ταξινόμηση των αξιώσεων σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά. Χρησιμοποιείται για χιλιάδες υποθέσεις καυσίμου ντίζελ που εκκρεμούν στο Ανώτερο Περιφερειακό Δικαστήριο της Στουτγάρδης από το 2019, σχετικά με ψευδείς τιμές εκπομπών καυσαερίων. Οι καταγγελίες συχνά υπερβαίνουν τις 100 σελίδες, καθιστώντας τη χρήση του OLGA μια πρακτική λύση για την εξοικονόμηση κόστους και την επίτευξη μεγαλύτερης

αποτελεσματικότητας. Ειδικότερα, μέσω παραμετροποίησης, όλες οι ανωτέρω συναφείς υποθέσεις, που έχουν σε πολύ μεγάλο βαθμό κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ τους, ομαδοποιούνται από το πρόγραμμα, με σκοπό στη συνέχεια να εξεταστούν από τους δικαστές. Ουσιαστικά εξοικονομείται χρόνος στην αναζήτηση όμοιων περιστατικών στις αγωγές, διότι μέσω της ομαδοποίησης των μαζικών αυτών αξιώσεων ο χρόνος εκδίκασης των εν λόγω υποθέσεων δύναται να μειωθεί στο ήμισυ. Σημαντικό είναι να σημειωθεί πως το πρόγραμμα OLGA δεν προβαίνει το ίδιο σε δικαστική κρίση, απλώς επιβοηθεί τους δικαστές στην ομαδοποίηση και κατηγοριοποίηση των εν λόγω μαζικών αγωγών, αφήνοντάς τους περισσότερο χρόνο για την ενασχόληση με τα περίπλοκα ζητήματα που αναφέρονται σε κάθε υπόθεση.⁸⁴

ζ) Εργαλεία ανωνυμοποίησης ANOM2 / Ανωνυμοποίηση (Ελβετία-Ελλάδα)

Το ANOM2 χρησιμοποιεί τεχνητή νοημοσύνη για να εντοπίσει τα ονόματα εμπειρογνομόνων ή άλλες πληροφορίες, όπως αριθμούς αγροτεμαχίων, που δεν εμπλέκονται στη διαδικασία, και προτείνει αντικατάσταση. Το εργαλείο βασίζεται σε τεχνικές νευρωνικής μάθησης και χρησιμοποιείται ιδιαίτερα από το Ανώτατο

⁸⁴ Βλ. Judicial systems are turning to AI to help manage vast quantities of data and expedite case resolution, IBM, 22/10/2025, διαθέσιμο σε: <https://www.ibm.com/case-studies/blog/judicial-systems-are-turning-to-ai-to-help-manage-its-vast-quantities-of-data-and-expedite-case-resolution>.

Ομοσπονδιακό Δικαστήριο της Ελβετίας. Συγκεκριμένα, προσωπικές πληροφορίες ανωνυμοποιούνται από υπαλλήλους ειδικούς και καταρτισμένους επί του θέματος, με σκοπό να προστατεύσουν την ιδιωτική σφαίρα των μερών κατά τη δημοσίευση της απόφασης του δικαστηρίου. Τούτο συνιστά μια διαδικασία αρκετά χρονοβόρα καθότι η αφαίρεση ή ανωνυμοποίηση μιας λέξης σχετίζεται άμεσα με το κείμενο εντός του οποίου αυτή εντάσσεται γραμματικά και νοηματικά. Γι' αυτόν τον λόγο και οι υπάλληλοι υποβοηθούνται από το πρόγραμμα ANOM2, το οποίο έχει σκοπό, χρησιμοποιώντας τεχνικές TN και κατάλληλους αλγορίθμους, να βρίσκει ενδεχόμενα προσωπικά δεδομένα που χρήζουν προστασίας και να προτείνει είτε αντικατάσταση αυτών είτε πλήρη απάλειψη/ανωνυμοποίηση.⁸⁵ Τοιουτοτρόπως επιδιώκεται η προστασία των προσωπικών δεδομένων προσώπων που αναφέρονται στην απόφαση και των οποίων οι προσωπικές αυτές πληροφορίες ενδεχομένως να μην αποτελούν αναγκαίο συστατικό κατανόησης της δικαστικής κρίσης όταν αυτή θα δημοσιευτεί.

Σε αυτή την κατεύθυνση κινείται το έργο «Αναβάθμιση και επέκταση λειτουργικότητας του Ολοκληρωμένου Συστήματος Διαχείρισης Δικαστικών Υποθέσεων Πολιτικής & Ποινικής

⁸⁵ Βλ. *J. Niklaus, R. Mamie, M., Sturmer, D. Brunner, M., Gygli*, Automatic anonymization of Swiss Federal Court rulings, Proceedings of the Natural Language Processing Workshop 2023, Association for Computational Linguistics, 07/12/2023, σ. 159–165, διαθέσιμο σε: <https://aclanthology.org/2023.nllp-1.16.pdf>

Δικαιοσύνης (ΟΣΔΔΥ-ΠΠ) ΟΣΔΔΥ-ΠΠ Β΄ Φάση» για τη χρήση ΤΝ στην ανωνυμοποίηση δικαστικών αποφάσεων στην Ελλάδα.⁸⁶ Ο ζήλος της ανωνυμοποίησης είναι ενίοτε μαξιμαλιστικός, με αποτέλεσμα στην Ελλάδα να σβήνονται καθ' υπερβολή ακόμη και τα ονόματα συγγραφέων στους οποίους παρέπεμπε η απόφαση.

η) Πρακτικός οδηγός διαδικασίας για τη Δικαιοσύνη - Πορτογαλία

Ο πρακτικός οδηγός για τη δικαιοσύνη («*Practical Guide to Justice*») είναι ένα προηγμένο γλωσσικό μοντέλο βασισμένο στη μηχανική μάθηση, το οποίο χρησιμοποιείται στην Πορτογαλία με σκοπό να ενημερώνει τους πολίτες και τις επιχειρήσεις σχετικά με τα εργαλεία και τις υπηρεσίες που διαθέτει το δικαστικό σύστημα για την κάλυψη των αναγκών τους. Διαμορφώνεται από πληροφορίες που έχουν ήδη διατεθεί από τα διάφορα δικαστικά όργανα. Στόχος του δεν είναι η δημιουργία νέων πληροφοριών, αλλά η παροχή, σε μια φυσική συνομιλία, των πληροφοριών που απαιτούνται για την απάντηση στις ερωτήσεις του χρήστη. Έτσι, ο χρήστης είναι σε θέση να λάβει απαντήσεις επί ερωτημάτων που

⁸⁶ Η ανωνυμοποιημένη δημοσίευση των δικαστικών αποφάσεων δύναται να οδηγήσει σε ερμηνευτικά και πρακτικά προβλήματα. Ανακύπτει λ.χ. το ερώτημα τι ισχύει όταν η δικαστική απόφαση αφορά δημόσιους λειτουργούς ή το όνομα/ονομασία/επωνυμία είναι απαραίτητο στοιχείο για την κατανόηση μιας δικαστικής απόφασης, όπως π.χ. στις δίκες περί σημάτων. Βλ. σχετ. Σπ. Βλαχόπουλο, Προστασία των προσωπικών δεδομένων και πρόσβαση στα δημόσια έγγραφα και στις δικαστικές αποφάσεις Εισήγηση στην Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών (27-9-2019), διαθέσιμο σε: [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2019/blaxopoulosprosdedo_2019.pdf](https://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2019/blaxopoulosprosdedo_2019.pdf).

θέτει σε θεματικές που σχετίζονται με το ποινικό δίκαιο, τον εναλλακτικό τρόπο επίλυσης διαφορών, το οικογενειακό δίκαιο και τη σύναψη γάμου ή την υποβολή αγωγής διαζυγίου, καθώς και με τον τρόπο ίδρυσης μιας εταιρίας. Κατ' ουσίαν πρόκειται για ένα σύστημα εξειδικευμένο σε θέματα σχετικά με το πορτογαλικό δικαστικό σύστημα και με την υποστήριξη του πορτογαλικού υπουργείου Δικαιοσύνης.⁸⁷

θ) Αυτοματοποιημένη καταγραφή και μεταγραφή ακροάσεων Speech-To-Text «Textualisation» - Ισπανία

Το εργαλείο βασίζεται σε τεχνικές νευρωνικής μάθησης και ενσωματώνεται σε συστήματα καταγραφής δικαστικών αιθουσών που έχουν εκπαιδευτεί με πραγματικό κοινό και πραγματικές μεταγραφές. Μπορεί να αναζητήσει κείμενο σε βίντεο, να κατεβάσει ηχογραφήσεις, να αναγνωρίσει ομιλητές σε διαλόγους, να προβάλει χρονοδιαγράμματα, να εμφανίσει/αποκρύψει σημάδια και μεταγραφές και να δημιουργήσει ετικέτες που σχετίζονται με συγκεκριμένες στιγμές της ηχογράφησης.⁸⁸

⁸⁷ Βλ. Justice Practical Guide (Beta Version), διαθέσιμο σε: <https://justica.gov.pt/en-gb/Servicos/Justice-Practical-Guide-Beta-Version>.

⁸⁸ Βλ. και *Transkit: automatic transcription based on neural networks*, Basque Government Informatic Society», 01.03.2023, διαθέσιμο σε: <https://dt4regions.eu/dt-book/dt-solutions/transkit-automatic-transcription-based-neural-networks>.

ι) VICTOR και MarIA στο Ανώτατο Δικαστήριο (Supremo Tribunal Federal - STF) της Βραζιλίας

Το σύστημα αυτό που χρησιμοποιεί τεχνικές TN δημιουργήθηκε για την εκκαθάριση υποθέσεων, προκειμένου να αντιμετωπισθεί η κρίση του δικαστικού συστήματος στη Βραζιλία. Μόνο το 2018, κατατέθηκαν περισσότερες από πενήντα χιλιάδες προσφυγές ενώπιον του Ανωτάτου Δικαστηρίου, το οποίο θα μπορούσε να εκδικάσει περίπου εκατόν είκοσι χιλιάδες υποθέσεις ετησίως. Το πρώτο βήμα της ανάλυσης όλων των εφέσεων που φτάνουν στο Ανώτατο Δικαστήριο είναι η ύπαρξη ή μη γενικής απήχησης, μια από τις προϋποθέσεις για την εκδίκαση. Πριν από το VICTOR, αυτή η ανάλυση γινόταν από δημοσίους υπαλλήλους, με βάση δεσμευτικά προηγούμενα των δικαστών, και διαρκούσε περίπου 40 λεπτά για κάθε αγωγή. Το VICTOR το κάνει σε 5 δευτερόλεπτα. Όσον αφορά στην αρχιτεκτονική του λογισμικού, το VICTOR διαθέτει ενσωματωμένες πολλές τεχνολογίες αιχμής και ένα τεράστιο σύνολο δεδομένων με αρχεία του Δικαστηρίου. Το σύνολο δεδομένων που χρησιμοποιήθηκε για την εκπαίδευση του VICTOR περιέχει περισσότερες από εκατό χιλιάδες αγωγές και σχεδόν τρία εκατομμύρια δικογραφίες που εξήχθησαν κατά τη διάρκεια μιας διετίας (2017-2019). Η πρώτη πρόκληση ήταν να αντιμετωπιστεί το γεγονός ότι τα αρχεία των δικαστηρίων φτάνουν στο Δικαστήριο, προερχόμενα από όλα τα βραζιλιάνικα δικαστήρια (κρατικά, ομοσπονδιακά, εργατικά, στρατιωτικά, εκλογικά), σε διαφορετικές

μορφές -για παράδειγμα, μη δομημένα αρχεία PDF που περιλαμβάνουν πολλά έγγραφα που δεν έχουν τοποθετηθεί σε ευρετήριο. Επομένως, ανεξάρτητα από το αν το αρχείο ήταν σε μορφή pdf, jpeg ή οποιαδήποτε άλλη μορφή, η πρώτη πρόκληση για το VICTOR είναι να είναι σε θέση να το διαβάσει. Για να το κάνει αυτό, εφαρμόζει την τεχνολογία Optical Character Recognition (OCR), μια τεχνολογία αναγνώρισης χαρακτήρων από ένα αρχείο εικόνας ή bitmap, είτε είναι σαρωμένα, χειρόγραφα, δακτυλογραφημένα ή τυπωμένα. Έτσι, μέσω της OCR είναι δυνατό να ληφθεί ένα αρχείο κειμένου που μπορεί να αναγνωστεί από μηχανή και να αποτελέσει αντικείμενο επεξεργασίας. Επιπλέον, το VICTOR αναδιοργανώνει την εικόνα που λαμβάνει, χωρίζοντας τη νομική συλλογιστική και επισημαίνοντας τα πιο σημαντικά στοιχεία, επιτρέποντας σε όποιον έρχεται σε επαφή με το αρχείο αργότερα να βρει εύκολα το έγγραφο που αναζητεί. Είναι σημαντικό να κατανοηθεί ότι, αν το VICTOR είναι μια βασική τεχνολογία που επιτρέπει στο σύστημα να ταξινομεί και να δομεί τα ακατέργαστα δεδομένα, αυτό σημαίνει επίσης ότι το σύστημα αναλύει όλες τις αγωγές που φτάνουν στο Ανώτατο Δικαστήριο, καθώς και το πλήρες περιεχόμενό τους. Σε μια χώρα όπου οι περισσότερες υποθέσεις μπορούν να φτάσουν στο Ανώτατο Δικαστήριο αν το επιθυμούν τα μέρη (και συνήθως το επιθυμούν), αυτό σημαίνει ότι το VICTOR

έχει πρόσβαση σε πολύτιμα δεδομένα σχετικά με το νομικό σύστημα της Βραζιλίας.⁸⁹

Επιπλέον, στις 16 Δεκεμβρίου 2024, το Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο της Βραζιλίας χρησιμοποίησε το MarIA, ένα σύστημα υποστήριξης σύνταξης εγγράφων που βασίζεται στην τεχνητή νοημοσύνη και έχει σχεδιαστεί για να απλοποιεί την προετοιμασία νομικών εγγράφων.⁹⁰ Το MarIA έχει σχεδιαστεί για να εξυπηρετεί τρεις βασικές λειτουργίες. *Πρώτον*, δημιουργεί αυτόματα περιλήψεις από τις ψήφους και τις αποφάσεις των δικαστών. *Δεύτερον*, συντάσσει διαδικαστικές εκθέσεις για ειδικές προσφυγές και αιτήματα επανεξέτασης. *Τρίτον*, διενεργεί προκαταρκτική εξέταση των εισερχόμενων καταγγελιών, συμβάλλοντας στην επισήμανση επαναλαμβανόμενων ζητημάτων.⁹¹ Ωστόσο, ενώ η υπόσχεση του MarIA για βελτιστοποίηση της διαχείρισης των υποθέσεων είναι δελεαστική, οι αδιαφανείς μέθοδοι και η εξάρτησή του από αυτοματοποιημένες διαδικασίες απαιτούν αυστηρή ανθρώπινη εποπτεία. Πάντως, η υιοθέτηση του MarIA αντικατοπτρίζει μια παγκόσμια τάση: τα νομικά συστήματα σε όλο

⁸⁹ Βλ. *Ed. Villa Coimbra Campos*, Artificial Intelligence, the Brazilian judiciary and some conundrums, SciencesPo, 03.03.2023, διαθέσιμο σε: <https://www.sciencespo.fr/public/chaire-numerique/en/2023/03/03/article-artificial-intelligence-the-brazilian-judiciary-and-some-conundrums/>.

⁹⁰ Βλ. *V. Habib Lantyer*, MarIA: Artificial Intelligence (AI) at Brazil's Supreme Federal Court, 20/02/2025, διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=5146151> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5146151>.

⁹¹ *Ibidem*.

τον κόσμο ενσωματώνουν όλο και περισσότερο προηγμένες τεχνολογίες.⁹²

ια) Η έξυπνη δικαιοσύνη στην Κίνα⁹³

Από το 2016, η Κίνα υιοθέτησε την «Έξυπνη Δικαιοσύνη» ενσωματώνοντας την ΤΝ σε όλο το νομικό της σύστημα. Το σύστημα «206» της Σαγκάης αποτελεί έναν από τους πρωτοπόρους αυτής της μεταμόρφωσης. Σε αντίθεση με τις αλγοριθμικές εφαρμογές στα «δυτικά» δικαστήρια, που επικεντρώνονται σε συγκεκριμένες εργασίες όπως η εκτίμηση κινδύνου, το σύστημα της Κίνας επιχειρεί κάτι πολύ πιο ολοκληρωμένο: βοηθά τους δικαστές και τους εισαγγελείς σε όλη τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, από τις αποφάσεις προφυλάκισης έως τις συστάσεις για την επιβολή ποινών. Το δικαστικό σύστημα της Κίνας, που λειτουργεί χωρίς τους περιορισμούς των παραδόσεων δικαστικού ελέγχου που ισχύουν σε πολλά «δυτικά» δικαστήρια, έχει υιοθετήσει τις τεχνολογίες τεχνητής νοημοσύνης με αξιοσημείωτη ταχύτητα και ελάχιστη αντίσταση. Το σύστημα που υποστηρίζεται από τεχνητή νοημοσύνη επεξεργάζεται πλέον εκατοντάδες και χιλιάδες υποθέσεις ετησίως, ενώ το σύστημα «206» αναμένεται να χρησιμοποιηθεί σε όλες τις

⁹² Ibidem.

⁹³ *W. Wu and X. Lin*, When Algorithms Meet Justice: A Deep Dive into AI-assisted Criminal Proceedings in China, *European Chinese Law*, διαθέσιμο σε: <https://blog.uni-koeln.de/eclrhub/2026/01/15/when-algorithms-meet-justice-a-deep-dive-into-ai-assisted-criminal-proceedings-in-china/> W. Wu, X. Lin, Access to technology, access to justice: China's artificial intelligence application in criminal proceedings, *International Journal of Law, Crime and Justice*, Volume 81, 2025, <https://doi.org/10.1016/j.ijlcj.2025.100741>.

ποινικές υποθέσεις στη Σαγκάη. Το βασικό χαρακτηριστικό του συστήματος «206» είναι η λειτουργία «Σύσταση παρόμοιων υποθέσεων», η οποία λειτουργεί σαν μια εξελιγμένη μηχανή αναζήτησης νομικών πληροφοριών. Όταν ένας εισαγγελέας εισάγει τα στοιχεία της υπόθεσης, το σύστημα χρησιμοποιεί αλγορίθμους βαθιάς μάθησης, ήτοι εργαλεία ΤΝ που έχουν εκπαιδευτεί σε προηγούμενες αποφάσεις για να εντοπίσει μοτίβα και να προτείνει αποτελέσματα. Λαμβάνει υπ' όψιν πάνω από 50 μεταβλητές, από το ιστορικό απασχόλησης του υπόπτου έως το εάν τα θύματα έχουν συγχωρήσει τον κατηγορούμενο, για να δημιουργήσει συστάσεις ποινών.

2^ο Κεφάλαιο: Ενωσιακό Δίκαιο και αλγοριθμική δικαιοσύνη

I. Εφαρμοστέα νομοθεσία προστασίας δεδομένων κατά την απονομή της αλγοριθμικής δικαιοσύνης

Κατ' αρχάς, το άρθρο 16 παρ. 1 ΣΛΕΕ κατοχυρώνει το δικαίωμα προστασίας δεδομένων. Τούτο συμπληρώνεται από το αντίστοιχο άρθρο 8 ΧΘΔΕΕ.⁹⁴ Περαιτέρω, σημαντικό ρόλο για την ερμηνεία του άρθρου 16 ΣΛΕΕ διαδραματίζει το άρθρο 8 ΕΣΔΑ και η νομολογία του ΕΔΔΑ.⁹⁵ Το άρθρο 16 παρ. 2 ΣΛΕΕ προβλέπει διττή εντολή για την ψήφιση του παράγωγου δικαίου σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία:

α) Κανόνες σχετικά με την προστασία των ατόμων έναντι της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων από θεσμικά όργανα, φορείς, γραφεία και οργανισμούς της Ένωσης και από τα κράτη μέλη κατά την εκτέλεση δραστηριοτήτων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης. Έτσι, το άρθρο 16 παρ. 2 ΣΛΕΕ αποτελεί τη νομική βάση τόσο για τον ΓΚΠΔ όσο και για την Οδηγία 2016/680/ΕΕ.

β) Κανόνες σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία τέτοιων δεδομένων, όπως η *lex specialis* του άρθρου 114 ΣΛΕΕ.

⁹⁴ Βλ. *S. Lorenzmeiner*, Art. 16, σε: C. Vedder/W. H. von Heinegg (επιμ.), EUV, AEUV, GrCH, EAGV, Handkommentar, Nomos, 2018, σ. 345.

⁹⁵ Βλ. *T. Kingreen*, Art. 16, σε: C. Callie/M. Ruffert, EUV/AEUV, Kommentar, C.H. Beck, 2016, σ. 565.

Ας μην λησμονείται ότι οι βασικές απαιτήσεις προστασίας δεδομένων που απορρέουν από το άρθρο 8 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, όπως οι αρχές της αναγκαιότητας, της αναλογικότητας, της ακρίβειας, του περιορισμού του σκοπού, της ελαχιστοποίησης των δεδομένων, της ακεραιότητας και της εμπιστευτικότητας, εξακολουθούν να ισχύουν και όσον αφορά την αλγοριθμική απονομή της δικαιοσύνης. Άλλες υποχρεώσεις του υπεύθυνου επεξεργασίας, όπως η προστασία των δεδομένων από το σχεδιασμό και από προεπιλογή, είναι επίσης σχετικές. Επομένως, κάθε φορά που γίνεται επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, εφαρμόζονται οι διατάξεις περί προστασίας δεδομένων.

Επιπλέον, και ο νέος Κανονισμός για την τεχνητή νοημοσύνη 2024/1689/ΕΕ δεν θίγει τους υφιστάμενους κανόνες προστασίας δεδομένων, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 10. Το θεμελιώδες δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα διασφαλίζεται ιδίως με τους Κανονισμούς 2016/679/ΕΕ και 2018/1725/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και με την Οδηγία 2016/680/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου. Η Οδηγία 2002/58/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (η οποία είναι υπό αναθεώρηση) προστατεύει περαιτέρω την ιδιωτική ζωή και το απόρρητο των επικοινωνιών, μεταξύ άλλων προβλέποντας όρους τόσο για την αποθήκευση δεδομένων προσωπικού και μη προσωπικού

χαρακτήρα σε τερματικό εξοπλισμό, όσο και για την πρόσβαση σε τέτοια δεδομένα από τον εξοπλισμό αυτό. Οι εν λόγω ενωσιακές νομικές πράξεις παρέχουν τη βάση για βιώσιμη και υπεύθυνη επεξεργασία δεδομένων, μεταξύ άλλων όταν τα σύνολα δεδομένων περιλαμβάνουν συνδυασμό δεδομένων προσωπικού και μη προσωπικού χαρακτήρα. Ο Κανονισμός TN δεν επιδιώκει να θίξει την εφαρμογή του υφιστάμενου ενωσιακού δικαίου που διέπει την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, συμπεριλαμβανομένων των καθηκόντων και των εξουσιών των ανεξάρτητων εποπτικών αρχών που είναι αρμόδιες για την παρακολούθηση της συμμόρφωσης με τις πράξεις αυτές. Επιπλέον, δεν θίγει τις υποχρεώσεις των παρόχων και των φορέων εφαρμογής συστημάτων TN στο πλαίσιο του ρόλου τους ως υπευθύνων επεξεργασίας δεδομένων ή εκτελούντων την επεξεργασία δεδομένων, όπως αυτές απορρέουν από το ενωσιακό ή εθνικό δίκαιο για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Δεδομένου, ωστόσο, του πολύπλοκου οικοσυστήματος, προκύπτει το ερώτημα πότε και με ποιον τρόπο εφαρμόζονται οι διατάξεις του ΓΚΠΔ 679/2016/ΕΕ στα συστήματα αλγοριθμικής δικαιοσύνης που χρησιμοποιούνται από τα δικαστήρια και τις δικαστικές αρχές και πότε η Οδηγία 680/2016/ΕΕ. Ο ΓΚΠΔ είναι η κύρια νομοθεσία που ρυθμίζει την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στην ΕΕ. Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι το άρθρο 2 παρ. 2 στοιχείο δ' του ΓΚΠΔ εξαιρεί από το

ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής του «την επεξεργασία από αρμόδιες αρχές για τη πρόληψη, διερεύνηση, ανίχνευση ή δίωξη ποινικών αδικημάτων και την εκτέλεση ποινών» — αυτές διέπονται από την Οδηγία 2016/680/ΕΕ.⁹⁶ Αυτή η διάκριση είναι θεμελιώδης: Για παράδειγμα, ένα εργαλείο αναγνώρισης προσώπου που χρησιμοποιείται από την αστυνομία για την ταυτοποίηση υπόπτων υπάγεται στην Οδηγία 680/2016/ΕΕ, ενώ το εργαλείο του ίδιου προμηθευτή που θα μπορούσε να χρησιμοποιείται από την ομάδα πληροφορικής ενός δικαστηρίου για τον έλεγχο πρόσβασης των επισκεπτών (εάν ο σχετικός κίνδυνος δεν θεωρείται μη ανεκτός) υπάγεται στον ΓΚΠΔ.

⁹⁶ Η Οδηγία 680/2016/ΕΕ έχει ενσωματωθεί από εθνικούς νόμους και δεν εφαρμόζεται οριζόντια, όπως ο ΓΚΠΔ.

II. Βασικές αρχές προστασίας δεδομένων

Το άρθρο 5 του ΓΚΠΔ και το άρθρο 4 της Οδηγίας 680/2016/ΕΕ απαριθμούν έξι θεμελιώδεις αρχές: α) τη νομιμότητα, δικαιοσύνη και διαφάνεια, β) τον περιορισμό του σκοπού, γ) την ελαχιστοποίηση των δεδομένων, δ) την ακρίβεια, ε) τον περιορισμό αποθήκευσης, στ) την ακεραιότητα και εμπιστευτικότητα και μια μετά-αρχή, τη *λογοδοσία*.

Αυτό που πρέπει να επισημανθεί είναι πως οι ανωτέρω αρχές δεν συνιστούν απλώς τεχνικές υποχρεώσεις, αλλά ουσιώδεις νομικές εγγυήσεις που διέπουν τη νομιμότητα της αυτοματοποιημένης δικαστικής επεξεργασίας και, ως εκ τούτου, σε αυτό το πλαίσιο, είναι επενδυμένες με συνταγματικές επιταγές. Με άλλα λόγια, η παραβίαση του άρθρου 5 δεν αποτελεί απλώς παραβίαση της προστασίας των δεδομένων, αλλά μπορεί να οδηγήσει σε παραβίαση της δέουσας διαδικασίας, του δικαιώματος της δικαστικής προστασίας του άρθρου 20 παρ.1 Σ και του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ. Αναλυτικότερα:

1. Νομιμότητα, δικαιοσύνη και διαφάνεια

Η νομιμότητα απαιτεί σαφή νομική βάση. Για τα απλά δεδομένα αυτή θα μπορούσε να αναζητηθεί στο άρθρο 6 παρ. 1 στοιχείο ε', ήτοι το καθήκον προς το δημόσιο συμφέρον/επίσημη εξουσία ή το άρθρο 6 παρ. 1 στοιχείο γ', δηλαδή η νομική υποχρέωση. Για τα

ευαίσθητα δεδομένα η νόμιμη βάση είναι το άρθρο 9 παρ. 2 στοιχείο στ', δηλαδή «η επεξεργασία είναι απαραίτητη για τη θεμελίωση, την άσκηση ή την υπεράσπιση νομικών αξιώσεων ή όταν τα δικαστήρια ενεργούν στο πλαίσιο της δικαστικής τους αρμοδιότητας». Μάλιστα, η Οδηγία 680/2016/ΕΕ προβλέπει στο άρθρο 10 ότι η επεξεργασία ειδικών κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα επιτρέπεται μόνο (α) όταν επιτρέπεται από το δίκαιο της Ένωσης ή των κρατών μελών, (β) για την προστασία των ζωτικών συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων ή άλλου φυσικού προσώπου, ή (γ) όταν η επεξεργασία αυτή αφορά δεδομένα που έχουν δημοσιοποιηθεί προφανώς από το υποκείμενο των δεδομένων. Τέλος, η επεξεργασία δεδομένων που αφορούν καταδίκες ή αδικήματα επιτρέπεται μόνο όταν διεξάγεται υπό τον έλεγχο μιας επίσημης αρχής ή όταν επιτρέπεται από το δίκαιο των κρατών μελών με τις κατάλληλες εγγυήσεις (άρθρο 10 του ΓΚΠΔ).

Η έννοια της διαφάνειας συνδέεται άρρηκτα με τις θεμελιώδεις αρχές της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου. Αποτυπώνει την απαίτηση οι δημόσιες διαδικασίες και οι σχετικές πληροφορίες να είναι προσιτές και ανοικτές προς το κοινωνικό σύνολο. Λειτουργεί ως βασικός μηχανισμός διασφάλισης της ορθής λειτουργίας των πολιτικών θεσμών, της λογοδοσίας και του ελέγχου της διοικητικής δράσης, καθώς και παρέχει στους πολίτες ουσιαστική πρόσβαση σε κρίσιμες πληροφορίες που αφορούν τη δημόσια δραστηριότητα και τις ληφθείσες αποφάσεις, επιτρέποντάς τους παράλληλα να

συμμετέχουν ενεργά στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και στη δημόσια πολιτική ζωή. Υπό το πρίσμα αυτό, η διαφάνεια αναδεικνύεται σε κεντρικό άξονα της χρηστής διοίκησης και της συμμετοχικής διακυβέρνησης, συμβάλλοντας καθοριστικά στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης των πολιτών προς τις δημόσιες αρχές.⁹⁷

Η αρχή της διαφάνειας αντλεί το περιεχόμενό της από συγκεκριμένες συνταγματικές διατάξεις. Ειδικότερα, θεμελιώνεται πρωτίστως στη δημοκρατική αρχή (άρθρο 1 Σ) και στην αρχή του κράτους δικαίου (άρθρο 25 παρ. 1 Σ), ενώ επιμέρους εκφάνσεις της απαντώνται στις διατάξεις που κατοχυρώνουν το δικαίωμα στην πληροφόρηση (άρθρο 5Α παρ. 1 Σ), το δικαίωμα αναφοράς προς τις αρχές (άρθρο 10 Σ), καθώς και στην αρχή της χρηστής διοίκησης.⁹⁸

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, η διαφάνεια κατοχυρώνεται ως θεμελιώδης αρχή μέσω της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδίως σε διατάξεις που αφορούν στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και τη δράση τόσο των κρατών μελών όσο και των θεσμικών οργάνων της Ένωσης. Ειδικότερη θεμελίωσή της απαντά στο δικαίωμα αναφοράς (άρθρο 24 ΣΛΕΕ) και στο δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα (άρθρο 15 ΣΛΕΕ). Οι ρυθμίσεις αυτές αναδεικνύουν τη σημασία της διαφάνειας, της λογοδοσίας και της δημόσιας πρόσβασης στην πληροφορία,

⁹⁷ Βλ. *Κ. Χρυσόγονο*, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2002, σ. 394.

⁹⁸ Βλ. *Απ. Βόρρα*, Η εφαρμογή της αρχής της διαφάνειας στην Τεχνητή Νοημοσύνη, Νομική Βιβλιοθήκη, 2025, σ. 24 επ..

αντανακλώντας τη βούληση της Ένωσης να εξοπλίσει τους πολίτες με τα αναγκαία δικαιώματα και μέσα κατανόησης των διαδικασιών που τους αφορούν.⁹⁹

Η διαφάνεια αναγνωρίζεται πλέον και ως μία από τις θεμελιώδεις αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιβάλλοντας την κοινοποίηση πληροφοριών που σχετίζονται με τη χάραξη πολιτικής και τις δημόσιες δαπάνες, σε συμμόρφωση με την αρχή της ελευθερίας της πληροφόρησης.¹⁰⁰

Ο Κανονισμός για την προστασία των προσωπικών δεδομένων δεν περιλαμβάνει ρητό ορισμό της έννοιας της διαφάνειας. Εντούτοις, η αιτιολογική σκέψη 39 επιβάλλει να είναι σαφές στα φυσικά πρόσωπα ότι τα δεδομένα που τα αφορούν συλλέγονται και υφίστανται επεξεργασία, καθώς και ο βαθμός και οι τρόποι με τους οποίους αυτή λαμβάνει χώρα, ενώ η αιτιολογική σκέψη 71 του ΓΚΠΔ, η οποία ερμηνεύει το άρθρο 22, προβλέπει περαιτέρω εγγυήσεις σε περιπτώσεις αυτοματοποιημένης επεξεργασίας, αναγνωρίζοντας, μεταξύ άλλων, το δικαίωμα του υποκειμένου να λάβει αιτιολόγηση της απόφασης και να την αμφισβητήσει. Ωστόσο, από τη συστηματική ερμηνεία του Κανονισμού προκύπτει ότι η ρητή αναφορά σε δικαίωμα αιτιολόγησης ή «επεξήγησης» της λειτουργίας ενός υπολογιστικού μοντέλου απαντά αποκλειστικά στο επίπεδο των αιτιολογικών σκέψεων και δεν επαναλαμβάνεται ρητώς

⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰ Βλ. Αρχές και Αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαθέσιμο σε: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values_el

στα κανονιστικά άρθρα. Ερώτημα ανακύπτει εάν βάσει αυτού του προβληματισμού, υφίσταται τελικά δικαίωμα «επεξήγησης» με κανονιστική ισχύ.

Έχουν διατυπωθεί επί του θέματος αυτού διάφορες θεωρίες. Έχει υποστηριχθεί ότι από τις διατάξεις του ΓΚΠΔ μπορεί να συναχθεί ένα δικαίωμα στην επεξήγηση, ούτως ώστε ο συνδυασμός του άρθρου 22 με την αιτιολογική σκέψη 71 να μπορεί να λειτουργεί ως νομική βάση για την αξίωση του υποκειμένου να ζητήσει επεξήγηση σχετικά με μια αλγοριθμική απόφαση που το επηρεάζει ουσιαστικά.¹⁰¹

Η θέση αυτή, ωστόσο, έχει αποτελέσει αντικείμενο έντονης κριτικής. Κεντρικό επιχείρημα των επικριτών συνιστά το γεγονός ότι στο τελικό κείμενο του ΓΚΠΔ δεν συμπεριλήφθηκε ρητώς ένα τέτοιο δικαίωμα. Υπό αυτή την οπτική, η απουσία ρητής αναφοράς στο δικαίωμα επεξήγησης στο άρθρο 22 παρ. 3, σε συνδυασμό με τα δικαιώματα ανθρώπινης παρέμβασης και αμφισβήτησης, εκλαμβάνεται ως συνειδητή επιλογή του ενωσιακού νομοθέτη.¹⁰²

Αντίθετα, έχει υποστηριχθεί και η άποψη ότι η απαρίθμηση των εγγυήσεων στο άρθρο 22 δεν είναι εξαντλητική, αλλά ενδεικτική. Σύμφωνα με την ερμηνεία αυτή, η γενική υποχρέωση λήψης κατάλληλων μέτρων για την προστασία των δικαιωμάτων και των

¹⁰¹ Βλ. *B. Goodman & S. Flaxman*, European Union Regulations on Algorithmic Decision - Making and a “Right to Explanation”, *AI Magazine*, 38(3).

¹⁰² Βλ. *Απ. Βόρρα*, Η εφαρμογή της αρχής της διαφάνειας στην Τεχνητή Νοημοσύνη, *όπ. ανωτ.*, σ. 46 επ.

εννόμων συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων θα μπορούσε να περιλαμβάνει και την παροχή επεξήγησης, έστω και αν αυτή δεν μνημονεύεται ρητώς. Η άποψη αυτή ενισχύεται από την αντίληψη ότι το άρθρο 22 καθιερώνει έναν γενικό κανόνα απαγόρευσης της αυτοματοποιημένης λήψης αποφάσεων, με τις προβλεπόμενες εξαιρέσεις να συνοδεύονται από ενδεικτικές εγγυήσεις.¹⁰³

Παράλληλα, αμφισβητείται και η κανονιστική βαρύτητα των αιτιολογικών σκέψεων. Κατά μία προσέγγιση, οι αιτιολογικές σκέψεις δεν παράγουν αυτοτελή έννομα αποτελέσματα και δεν μπορούν να θεμελιώσουν δικαιώματα. Όπως επισημαίνεται, οι αιτιολογικές σκέψεις χρησιμεύουν κυρίως στην αποσαφήνιση του σκοπού και της ratio των κανονιστικών διατάξεων, καθώς και στην άρση ερμηνευτικών αμφισημιών, χωρίς όμως να έχουν δεσμευτική ισχύ.¹⁰⁴ Στο πλαίσιο αυτό, παρότι πολλοί αναγνωρίζουν ότι η αιτιολογική σκέψη 71 αναφέρεται σε επεξήγηση των αποφάσεων, καταλήγουν ότι αυτή δεν αρκεί για τη θεμελίωση ενός δεσμευτικού δικαιώματος υπό τον ΓΚΠΔ.¹⁰⁵

Η προσέγγιση αυτή έχει, ωστόσο, αμφισβητηθεί. Τούτο, διότι η πλήρης απόρριψη της σημασίας των αιτιολογικών σκέψεων, με

¹⁰³ Βλ. *M. Kaminski*, «The right to explanation, explained», *Berkeley Technology Law Journal*, 34:194, 2019.

¹⁰⁴ Βλ. *Απ. Βόρρα*, Η εφαρμογή της αρχής της διαφάνειας στην Τεχνητή Νοημοσύνη, σ. 24 επ., όπ. περαιτ. παραπ..

¹⁰⁵ Βλ. *S. Wachter, B. Mittelstadt, L. Floridi*, Why a right to explanation of automated decision-making does not exist in the General Data Protection Regulation, *International Data Private Law*, 7:76–99, 2017.

μόνο κριτήριο τη μη δεσμευτικότητά τους, θεωρείται υπέρμετρα φορμαλιστική. Οι αιτιολογικές σκέψεις αποτελούν συχνά κρίσιμο ερμηνευτικό εργαλείο, καθώς φωτίζουν τον τρόπο εφαρμογής των διατάξεων του ΓΚΠΔ και, παρόλο που δεν δύνανται να εισαγάγουν αυτοτελώς νέες νομικές υποχρεώσεις, διαδραματίζουν ουσιώδη ρόλο στη διαμόρφωση του ερμηνευτικού πλαισίου του Κανονισμού.

Συνολικά, η συζήτηση που άνοιξε με την υιοθέτηση του ΓΚΠΔ αναφορικά με τη θεμελίωση ενός δικαιώματος στην επεξήγηση παραμένει ενεργή και εξελίσσεται δυναμικά, επηρεαζόμενη τόσο από τη θεωρία όσο και από τη νομολογία. Κοινό σημείο αναφοράς αποτελεί η άποψη ότι οι σχετικές διατάξεις του ΓΚΠΔ θα πρέπει να *ερμηνεύονται κατά τρόπο που να ενισχύει την προστασία του υποκειμένου των δεδομένων* και τη δυνατότητά του να κατανοεί και να ελέγχει τις διαδικασίες που το αφορούν. Υπό αυτό το πρίσμα, η επεξηγησιμότητα λειτουργεί ως βασικό ερμηνευτικό εργαλείο για την ουσιαστική άσκηση των λοιπών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στον ΓΚΠΔ, προσδίδοντας στην αρχή της διαφάνειας έναν σαφώς λειτουργικό χαρακτήρα.

Με το άρθρο 86 του Κανονισμού ΤΝ καθιερώνεται πλέον ρητά δικαίωμα επεξήγησης στο πλαίσιο της ατομικής αυτοματοποιημένης λήψης αποφάσεων. Παρόλα αυτά, στην παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου διευκρινίζεται ότι το εν λόγω δικαίωμα ενεργοποιείται μόνο εφόσον δεν προβλέπεται διαφορετικά από άλλες διατάξεις του ενωσιακού δικαίου. Κατ' αυτόν τον τρόπο

αναδεικνύεται μια σχέση λειτουργικής αλληλεξάρτησης μεταξύ του άρθρου 86 του Κανονισμού ΤΝ και των άρθρων 15 και 22 του ΓΚΠΔ. Όσο πιο ενισχυμένο εμφανίζεται το δικαίωμα επεξήγησης στο πλαίσιο του ΓΚΠΔ, τόσο περιορίζεται το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 86. Αντιστρόφως, όταν το αντίστοιχο δικαίωμα στον ΓΚΠΔ παρουσιάζει περιορισμένη έκταση ή μειωμένη αποτελεσματικότητα, το άρθρο 86 αναλαμβάνει ευρύτερη (συμπληρωματική) λειτουργία. Υπό το πρίσμα αυτό, λοιπόν, μπορεί να λειτουργήσει ως *ultimum refugium* για την προστασία των υποκειμένων των αποφάσεων, καλύπτοντας ενδεχόμενα κενά του κανονιστικού πλαισίου του ΓΚΠΔ.¹⁰⁶

Ωστόσο, η διαφάνεια, όπως αναφέρεται στο άρθρο 5 παρ. 1 στοιχείο α' ΓΚΠΔ και επίσης στα άρθρα 12-15 (μέθοδοι και δικαίωμα ενημέρωσης) και στην αιτιολογική σκέψη 39, τίθεται υπό αμφισβήτηση στην περίπτωση των συστημάτων αλγοριθμικής δικαιοσύνης και θα μπορούσε να αποδειχθεί δυσκίνητη, ιδίως όσον αφορά στα μεταδεδομένα που έχουν εισαχθεί στη βάση δεδομένων του συστήματος. Θα είναι δύσκολο να προσδιοριστεί με ακρίβεια και εκ των προτέρων ο σκοπός της επεξεργασίας, επίσης λόγω της πολυπλοκότητας του σκοπού ή της επεξεργασίας από τεχνική άποψη. Όσον αφορά στην περίοδο αποθήκευσης των δεδομένων, δεν θα είναι σαφές για πόσο χρονικό διάστημα θα αποθηκεύονται τα

¹⁰⁶ Βλ. *K. Kelder*, On the relative importance of the AI Act right to explanation, 2024, διαθέσιμο σε : <https://digi-con.org/on-the-relative-importance-of-the-ai-act-right-to-explanation/>.

δεδομένα: τα δεδομένα θα παραμείνουν στη βάση δεδομένων του συστήματος και θα υποβάλλονται σε επεξεργασία για όσο χρονικό διάστημα είναι απαραίτητο για την εξυπηρέτηση του σκοπού της επεξεργασίας. Επομένως, όταν ο σκοπός της επεξεργασίας δεν προσδιορίζεται πλήρως εξαρχής ή αν αλλάζει συνεχώς ή μπορεί να είναι πολλαπλός (για την υπόθεση αυτή καθ'αυτή, αλλά και για τη βελτίωση του ίδιου του συστήματος), δεν είναι δυνατόν να παρέχονται πλήρεις και ακριβείς πληροφορίες στο υποκείμενο των δεδομένων.

Επιπλέον, το δικαίωμα στη διαφάνεια, ιδίως στον τομέα της δικαιοσύνης, πρέπει να επεκτείνεται πέραν των τυπικών δηλώσεων περί προστασίας της ιδιωτικής ζωής, ώστε να περιλαμβάνει την εξηγήσιμη φύση - παρέχοντας «ουσιαστικές πληροφορίες σχετικά με τη λογική που ακολουθείται» (άρθρα 13 παρ. 2 στοιχείο στ', 14 παρ. 2 στοιχείο ζ' και 15 παρ. 1 στοιχείο η'). Πράγματι, η ενημέρωση του μέσου πολίτη σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας των εξαιρετικά πολύπλοκων συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης δεν θα είναι εύκολη υπόθεση, δεδομένου ότι τα συστήματα αυτά ενδέχεται να έχουν επιτύχει τέτοιο βαθμό αυτονομίας που μπορεί να έχει καταστεί ιδιαίτερα δύσκολο, αν όχι αδύνατο, ακόμη και για τους ίδιους τους κατασκευαστές ή τους χειριστές τους να κατανοήσουν τον μηχανισμό του συστήματος, πόσο μάλλον να τον εξηγήσουν με

απλό, σαφή και προσβάσιμο τρόπο σε κάποιον που δεν διαθέτει τις σχετικές τεχνικές γνώσεις.¹⁰⁷

Πρέπει να έχουμε κατά νου ότι τα δικαστήρια δεν μπορούν να επικαλεσθούν το δικαστικό απόρρητο για να αρνηθούν συνολικά την απαίτηση αυτή. Αυτό θα έθετε σε κίνδυνο την εμπιστοσύνη στις διαδικασίες του δικαστηρίου. Οι πιθανοί περιορισμοί βάσει του άρθρου 23 του ΓΚΠΔ (για παράδειγμα, η πρόληψη, διερεύνηση, ανίχνευση ή δίωξη ποινικών αδικημάτων ή η εκτέλεση ποινικών κυρώσεων ή η προστασία της δικαστικής ανεξαρτησίας και των δικαστικών διαδικασιών) πρέπει να καθίσταται αντικείμενο επίκλησης με περιοριστικό τρόπο και να είναι αρκετά αναλογικοί. Η συνολική άρνηση παροχής πληροφοριών είναι δύσκολο να διατηρηθεί και, σε κάθε περίπτωση, η αρχή της δικαιοσύνης δεν πρέπει να καταρρέει λόγω της αδιαφάνειας των διαδικασιών.

Η διαφάνεια συνυφαίνεται και με την αιτιολογία. Τα συστήματα αλγοριθμικής δικαιοσύνης δεν μπορεί να παράγουν μόνο το διατακτικό χωρίς αιτιολογία αλλά αντίθετα ένα αιτιολογημένο κείμενο, ωσάν να προερχόταν από φυσικό δικαστή.¹⁰⁸ Το εν λόγω κείμενο εκφράζεται η ελπίδα να είναι πιο αναλυτικό και να δημιουργείται πολύ πιο γρήγορα από το ανθρώπινο κείμενο, χάριν

¹⁰⁷ Βλ. *M. Kosinski*, What is black box AI?, IBM, 29/10/2024, διαθέσιμο σε: <https://www.ibm.com/think/topics/black-box-ai>.

¹⁰⁸ Βλ. *I. Σαρμά*, Η λήψη δικαστικής απόφασης μέσω συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης και ο υπαρξιακός φόβος από την εξέλιξή της, σε: *I. Σαρμά και Ν. Κουράκη* (επιμ.), «ΤΕΧΝΗΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ», Προκλήσεις και Δυνατότητες της Τεχνητής Νοημοσύνης κατά την Απονομή της (Ποινικής) Δικαιοσύνης, Αθήνα: Εκδ. Αντ. Σάκκουλα (σειρά «Ποινικά, αρ. 102), 2025, σελ. 1 επ..

και της πειστικότητάς του αλλά και διότι οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές μπορεί να ενεργούν σε απίστευτη ταχύτητα συγκριτικά με τον άνθρωπο, χωρίς όμως να διαθέτουν κατανόηση της ανθρώπινης συνείδησης.¹⁰⁹

Στην αυτοματοποίηση της δικαστικής διαδικασίας, η δικαιοσύνη γίνεται το ουσιαστικό μέτρο για το αν η βάση αυτή μπορεί να ασκηθεί ηθικά. Το ΔΕΕ στην υπόθεση (C-634/21) «*SCHUFA Holding AG κατά Hessischer Datenschutz- und Informationsfreiheitbeauftragter*» (απόφαση της 7ης Δεκεμβρίου 2023), επιβεβαίωσε έμμεσα ότι η αδιαφάνεια υπονομεύει τη δικαιοσύνη, ακόμη και όταν υπάρχει νομική βάση.¹¹⁰

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης προέβη στην πιο έγκυρη ερμηνεία του άρθρου 22 του ΓΚΠΔ μέχρι σήμερα. Ειδικότερα, η υπόθεση «*SCHUFA*» αφορούσε στη χρήση αυτοματοποιημένης αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας από την *SCHUFA Holding AG*, τη μεγαλύτερη εταιρεία αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας της Γερμανίας. Η διαφορά προέκυψε μετά την άρνηση χορήγησης δανείου σε ένα άτομο με βάση την αυτοματοποιημένη αξιολόγηση πιστοληπτικής ικανότητας της *SCHUFA* και το αίτημά του για πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο υπολογισμού της εν λόγω αξιολόγησης. Το άτομο αυτό υποστήριξε ότι η εν λόγω κατάρτιση προφίλ συνιστούσε αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων σύμφωνα

¹⁰⁹ Ibidem.

¹¹⁰ Βλ. ΔΕΕ C-634/21, διαθέσιμο σε: <https://curia.europa.eu/juris/documents.jsf?num=C-634/21>.

με το άρθρο 22 του ΓΚΠΔ και ζήτησε ενημέρωση σχετικά με την υποκείμενη λογική. Η υπόθεση έθεσε το ερώτημα κατά πόσον οι πιστωτικές βαθμολογίες που παράγονται από ιδιωτικούς οργανισμούς - όταν χρησιμοποιούνται από τους δανειστές για τη λήψη συμβατικών αποφάσεων - συνιστούν πλήρως αυτοματοποιημένες αποφάσεις σύμφωνα με το άρθρο 22 ΓΚΠΔ και πόσες πληροφορίες πρέπει να γνωστοποιούνται για να διασφαλίζονται τα δικαιώματα των ατόμων στη διαφάνεια και τη δικαιοσύνη κατά την αυτοματοποιημένη επεξεργασία. Η προσφεύγουσα υπέβαλε καταγγελία στον Επίτροπο Προστασίας Δεδομένων του Ομόσπονδου Κρατιδίου της Έσσης. Ο Επίτροπος εκτίμησε ότι δεν συνέτρεχε λόγος να προβεί σε οποιαδήποτε περαιτέρω ενέργεια σε σχέση με την SCHUFA, με την αιτιολογία ότι πληροί τις απαιτήσεις που προβλέπονται από τη γερμανική νομοθεσία περί προστασίας δεδομένων. Η προσφεύγουσα άσκησε προσφυγή κατά της ως άνω απόφασης ενώπιον του Διοικητικού Πρωτοδικείου του Wiesbaden, το οποίο έκρινε ότι, για να αποφανθεί επί της διαφοράς της κύριας δίκης, είναι απαραίτητο να εξακριβωθεί αν η δραστηριότητα των παρόχων υπηρεσιών οικονομικών πληροφοριών στο πλαίσιο της οποίας οι εν λόγω πάροχοι υπολογίζουν βαθμολογίες σχετικά με πρόσωπα και τις διαβιβάζουν σε τρίτους, χωρίς οποιαδήποτε σύσταση ή παρατήρηση, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 22, παράγραφος 1, του ΓΚΠΔ. Το

Διοικητικό Πρωτοδικείο του Wiesbaden υπέβαλε στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης προδικαστικά ερωτήματα.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι τα συστήματα πιστοληπτικής βαθμολόγησης που παράγουν αριθμητικές εκτιμήσεις κινδύνου που χρησιμοποιούνται «σε αποφασιστικό βαθμό» για τον προσδιορισμό της πρόσβασης σε πίστωση συνιστούν αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων με σημαντικές επιπτώσεις σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ. 1 του ΓΚΠΔ. Σε αυτό το πλαίσιο και σε ανάλογη περίπτωση, εάν ένα εργαλείο αξιολόγησης κινδύνου ή πρόβλεψης δικαιοσύνης (όπως το *COMPAS* ή ο αλγόριθμος διαλογής ενός δικαστηρίου) παράγει αποτελέσματα που είναι κατ' ουσίαν αποφασιστικά για την επιβολή ποινής, την αναστολή ή τη διαβίβαση της υπόθεσης, θα αντιμετωπίζεται ως αποκλειστικά αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων, ενεργοποιώντας τα δικαιώματα ανθρώπινης παρέμβασης, εξήγησης και αμφισβήτησης σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ. 3 του ΓΚΠΔ. Και αυτό, διότι η προάσπιση της αρχής της διαφάνειας, όσον αφορά στον τρόπο λειτουργίας της αλγοριθμικής διαδικασίας, είναι στοιχείο απαραίτητο για να κατανοηθεί η λογική πίσω από την αλγοριθμικής φύσης αυτοματοποιημένη δικαστική κρίση. Ειδικά, η προσπάθεια του ενωσιακού νομοθέτη να υπερασπιστεί την αρχή της διαφάνειας, τόσο μέσω του ΓΚΠΔ όσο και του Κανονισμού για την Τεχνητή Νοημοσύνη, θα απέβαινε άκαρπη, εάν και εφόσον η απονομή αλγοριθμικής δικαιοσύνης δεν αντιμετωπιζόταν ως αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων

βαρύνουσας σημασίας για τον διάδικο, ενεργοποιώντας τοιουτοτρόπως τα δικαιώματα του άρθρου 22 παρ. 3 του ΓΚΠΔ.¹¹¹ Η δε αρχή της διαφάνειας είναι δεδομένο ότι πρέπει να ικανοποιείται σε επαρκή βαθμό, τόσο στις περιπτώσεις που η απονομή της δικαιοσύνης αυτοματοποιείται πλήρως ή έστω σε ένα μεγάλο βαθμό αφήνοντας ελάχιστη αποφασιστική συμβολή στον ίδιο τον φυσικό δικαστή, όσο και σε αυτές όπου δικαστής απλώς υποβοηθείται στο έργο του (μερικώς) από έναν αλγόριθμο.

Για τους καταναλωτές, η απόφαση αυτή συνεπάγεται συγκεκριμένα ενίσχυση του δικαιώματός τους στην ενημέρωση και την πρόσβαση σε προσωπικά δεδομένα στο πλαίσιο της κατάρτισης προφίλ και της βαθμολόγησης, για παράδειγμα κατά τον έλεγχο της πιστοληπτικής τους ικανότητας.¹¹² Σε μεμονωμένες περιπτώσεις, είναι ακόμη δυνατό να ληφθούν πληροφορίες σχετικά με προσωπικά δεδομένα που αφορούν τρίτους ή ακόμη και εμπορικά μυστικά του υπεύθυνου επεξεργασίας.¹¹³ Ταυτόχρονα, μπορεί να ζητηθεί να παρασχεθούν τα δεδομένα αυτά με τρόπο που να είναι εύκολα προσβάσιμα και σαφή και κατανοητά για τον ενδιαφερόμενο. Ο ενδιαφερόμενος πρέπει να είναι σε θέση να κατανοήσει ποια συγκεκριμένα δεδομένα αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας και

¹¹¹ Βλ. *E. Falletti*, Credit scoring under scrutiny by the Court of Justice of the European Union: brief remarks on the “SCHUFA decision, 13/02/2024, διαθέσιμο σε: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4726282.

¹¹² Βλ. *P. Baltz*, Auskunftsrechte gegenüber Bonitätsprüfungsunternehmen: Scoring im Fokus, διαθέσιμο σε: <https://itmr-legal.de/blog/eugh-scoring>.

¹¹³ *Ibidem*.

με ποια λογική, και πρέπει να μπορεί να κατανοήσει επαρκώς τις επιπτώσεις αυτής της επεξεργασίας.¹¹⁴ Αυτό σημαίνει όχι μόνο ενίσχυση της διαφάνειας έναντι των εταιρειών αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας, αλλά γενικά έναντι όλων των εταιρειών και στον τομέα της διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού, όπου πραγματοποιείται αυτοματοποιημένη κατάρτιση προφίλ.¹¹⁵ Τα συστήματα βαθμολόγησης και προφίλ χρησιμοποιούνται επίσης τακτικά στον τραπεζικό και τον κλάδο των ακινήτων. Συχνά, όμως, και τα εργαλεία παρακολούθησης, όπως το Google Analytics, δημιουργούν ένα τέτοιο προφίλ, το οποίο χρησιμοποιείται για εξατομικευμένη διαφήμιση. Αλλά και οι έξυπνες συσκευές, όπως το Smart Home, είναι τέτοια εργαλεία παρακολούθησης.¹¹⁶

Η απόφαση έχει επίδραση στην αιτιολόγηση της απόρριψης αιτημάτων παροχής πληροφοριών για δεδομένα που αφορούν εμπορικά μυστικά. Τα δεδομένα αυτά πρέπει πλέον να γνωστοποιούνται πλήρως στα αρμόδια δικαστήρια, τα οποία με τη σειρά τους αποφασίζουν εάν η γνωστοποίηση μπορεί να γίνει και στο αντιδίκιο μέρος. Το επίκεντρο της αιτιολόγησης μετατοπίζεται επομένως στο ερώτημα αν η αποκάλυψη είναι δυνατή και έναντι του αντιδίκου και όχι πλέον στο αρχικό ερώτημα αν η αποκάλυψη πρέπει να γίνει γενικά, αλλά δεν πρέπει να αποκλίνει πολύ από το

¹¹⁴ Ibidem.

¹¹⁵ Ibidem.

¹¹⁶ Ibidem.

αρχικό ερώτημα.¹¹⁷ Επιπλέον, οι επιχειρήσεις στις οποίες ενδείκνυται ιδιαίτερα η χρήση αυτοματοποιημένων διαδικασιών προφίλ πρέπει να φροντίζουν για την ύπαρξη ανθρώπινης αρχής ελέγχου. Μια απόφαση που βασίζεται αποκλειστικά σε αυτοματοποιημένη βαθμολογία είναι πιθανό να απορριφθεί γρήγορα από τα δικαστήρια. Περαιτέρω, κατά τη χρήση τέτοιων αυτοματοποιημένων συστημάτων, πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στην καλή τεκμηρίωση, η οποία παρέχει στον ενδιαφερόμενο εύκολα κατανοητές πληροφορίες σχετικά με το ποια προσωπικά δεδομένα έχουν υποβληθεί σε επεξεργασία και με ποιον τρόπο, καθώς και τις επιπτώσεις που είχε αυτό στη «βαθμολογία» του ενδιαφερόμενου.¹¹⁸

Το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 22 παρ. 1 ΓΚΠΔ παρέχει ένα «δικαίωμα» να μην υπόκειται κανείς σε αυτοματοποιημένη απόφαση. Πρόκειται για ένα δικαίωμα που πρέπει να ασκηθεί και όχι μια γενικότερη απαγόρευση της αυτοματοποιημένης λήψης αποφάσεων,¹¹⁹ κατ' ακολουθία του Γενικού Εισαγγελέα Pikamäe.¹²⁰ Με τον τρόπο αυτό αντί οι πολίτες να πρέπει να ασκήσουν ρητά το δικαίωμά τους, το βάρος μεταφέρεται στον φορέα που χρησιμοποιεί σύστημα αυτοματοποιημένης λήψης αποφάσεων, ο οποίος οφείλει

¹¹⁷ Ibidem.

¹¹⁸ Ibidem.

¹¹⁹ Βλ. *Απ. Βόρρα*, Η εφαρμογή της αρχής της διαφάνειας στην Τεχνητή Νοημοσύνη, όπ. ανωτ., σ. 57.

¹²⁰ Βλ. αιτιολ. Σκ. 31.

να διασφαλίζει ότι υπάρχει νόμιμη βάση για τη χρήση του.¹²¹ Το ΔΕΕ επιβάλλει τρεις σωρευτικές προϋποθέσεις για την εφαρμογή του δικαιώματος: α) την ύπαρξη απόφασης, β) η οποία βασίζεται αποκλειστικά σε αυτοματοποιημένη επεξεργασία, συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης προφίλ και γ) παράγει έννομα αποτελέσματα που αφορούν στο υποκείμενο των δεδομένων ή το επηρεάζει σημαντικά. Σχετικά με τις τρεις αυτές προϋποθέσεις, το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι μπορούν να πληρούνται σε διαφορετικούς χρόνους και από διαφορετικά μέρη, επισημαίνοντας ότι το κριτήριο (γ) πληρούται όταν μια απόφαση που λαμβάνεται από τον υπεύθυνο επεξεργασίας βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε μια τιμή πιθανότητας που έχει εκδοθεί από τρίτο μέρος.

Στην αντίστοιχη κατεύθυνση κινείται και η απόφαση του ΔΕΕ SCHUFA II C-26/22 & C-64/22 για το Scoring. Το ΔΕΕ έκρινε ότι οι ιδιωτικές πιστωτικές εταιρείες, όπως η SCHUFA, δεν μπορούν να αποθηκεύουν δεδομένα σχετικά με την αφερεγγυότητα των καταναλωτών για διάστημα μεγαλύτερο από το εξάμηνο που προβλέπεται για τα δημόσια, επίσημα μητρώα αφερεγγυότητας. Η απόφαση αυτή, που εκδόθηκε στις 7 Δεκεμβρίου 2023, ενισχύει την προστασία των δεδομένων του ΓΚΠΔ, αποτρέποντας τις «αυτόματες» μακροπρόθεσμες αρνητικές επιπτώσεις στις πιστωτικές βαθμολογίες μετά την αποπληρωμή ενός χρέους,

¹²¹ Βλ. *Απ. Βόρρα*, Η εφαρμογή της αρχής της διαφάνειας στην Τεχνητή Νοημοσύνη, *όπ. ανωτ.*, σ. 58.

γεγονός που βοηθά στην αποκατάσταση των καταναλωτών. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η διατήρηση δεδομένων αφερεγγυότητας για τρία χρόνια -ενώ το δημόσιο μητρώο τα διατηρεί μόνο για έξι μήνες- παραβιάζει τον ΓΚΠΔ. Η διατήρηση τέτοιων δεδομένων, ειδικά μετά την απαλλαγή από το υπόλοιπο χρέος, θεωρείται σοβαρή παρέμβαση στα δικαιώματα ενός ατόμου (άρθρα 7 και 8 του Χάρτη της ΕΕ), καθώς εμποδίζει τη δυνατότητα συμμετοχής του στην οικονομική ζωή. Η διατήρηση αυτών των συγκεκριμένων δεδομένων από ιδιωτικές πιστωτικές εταιρείες δεν μπορεί να υπερβαίνει τα χρονικά όρια που έχουν τεθεί για τα επίσημα μητρώα. Η απόφαση αυτή επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο οι αρνητικές, αλλά αποπληρωμένες, πληροφορίες αφερεγγυότητας μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τον υπολογισμό της πιστοληπτικής ικανότητας ενός ατόμου.

Εκτός από το ζήτημα της διατήρησης, το Δικαστήριο έκρινε ότι η αυτοματοποιημένη δημιουργία μιας τιμής πιθανότητας (βαθμολογία) με βάση προσωπικά δεδομένα, στην οποία βασίζονται σε μεγάλο βαθμό τρίτοι για να αρνηθούν μια σύμβαση, θεωρείται «αυτοματοποιημένη ατομική λήψη αποφάσεων». Οι καταναλωτές έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν τη διαγραφή αυτών των δεδομένων από ιδιωτικές βάσεις δεδομένων, εάν δεν υπάρχουν πλέον στο δημόσιο μητρώο. Μετά την απόφαση, η SCHUFA ανακοίνωσε εξελίξεις στη μεθοδολογία βαθμολόγησης για την αύξηση της διαφάνειας. Προβλέπεται ένα νέο, πιο διαφανές και λιγότερο

περίπλοκο σύστημα βαθμολόγησης ('SCHUFA Next Generation'), με στόχο την καλύτερη κατανόηση και τη δικαιοσύνη, καταργώντας τη χρήση τεχνητής νοημοσύνης στον υπολογισμό της ίδιας της βαθμολογίας.

Σε συνέχεια των υποθέσεων *SCHUFA*, το ΔΕΕ εξέδωσε μια ακόμη κομβική απόφαση (C-203/22)¹²² στην οποία εξετάζεται η ευαίσθητη ισορροπία μεταξύ του δικαιώματος των ατόμων στη διαφάνεια των αυτοματοποιημένων διαδικασιών λήψης αποφάσεων και της προστασίας του απορρήτου (*D&B*). Στην υπόθεση αυτή, σε ένα άτομο ('*CK*') η *Dun & Bradstreet Austria GmbH (D&B)* αρνήθηκε τη σύναψη τηλεφωνικού συμβολαίου μετά από αυτοματοποιημένη αξιολόγηση της πιστοληπτικής του ικανότητας. Ο *CK* ζήτησε λεπτομέρειες σχετικά με τον αλγόριθμο που χρησιμοποιήθηκε, επικαλούμενος το άρθρο 15 παρ. 1 στοιχείο η' του ΓΚΠΔ, το οποίο παρέχει το δικαίωμα σε ουσιαστικές πληροφορίες σχετικά με τη λογική που διέπει τις αυτοματοποιημένες αποφάσεις. Η αυστριακή αρχή προστασίας δεδομένων διέταξε την *D&B* να αποκαλύψει αυτές τις πληροφορίες, αλλά η *D&B* άσκησε έφεση, επικαλούμενη την προστασία του εμπορικού απορρήτου. Το αυστριακό ομοσπονδιακό διοικητικό δικαστήριο έκρινε ότι η *D&B* παραβίασε τον ΓΚΠΔ, επειδή δεν παρείχε επαρκή εξήγηση, αν και η εκτέλεση της απόφασης απορρίφθηκε αργότερα με την αιτιολογία ότι η *D&B* είχε

¹²² Βλ. ΔΕΕ C-203/22, διαθέσιμο σε: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-203/22>.

εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της. Το διοικητικό δικαστήριο της Βιέννης παρέπεμψε στη συνέχεια το ζήτημα στο ΔΕΚ για να διευκρινιστεί πώς πρέπει να εξισορροπούνται τα δικαιώματα διαφάνειας με την προστασία των εμπορικών απορρήτων και των εμπιστευτικών πληροφοριών.

Το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι όσον αφορά στην αρχή της διαφάνειας, τα υποκείμενα των δεδομένων πρέπει να λαμβάνουν σαφείς, συγκεκριμένες για κάθε περίπτωση εξηγήσεις σχετικά με τη λογική και τους βασικούς παράγοντες που καθοδηγούν τις αυτοματοποιημένες αποφάσεις. Οι γενικές περιγραφές ή οι πολύπλοκες φόρμουλες δεν είναι επαρκείς, ενώ όσον αφορά στην επίκληση του «απορρήτου», τα εμπορικά μυστικά και τα δικαιώματα τρίτων δεν μπορούν να γίνουν αντικείμενο επίκλησης κατά τρόπο απόλυτο και χωρίς περιορισμούς απλώς και μόνο για να αρνηθούν την πρόσβαση. Οι προστασίες αυτές πρέπει να ισορροπούνται με τις υποχρεώσεις διαφάνειας που προβλέπονται στον ΓΚΠΔ. Εάν η αποκάλυψη αφορά σε προστατευόμενες πληροφορίες, ο υπεύθυνος επεξεργασίας πρέπει να τις παρέχει στην αρμόδια αρχή ή το δικαστήριο, το οποίο θα καθορίσει το κατάλληλο πεδίο πρόσβασης σταθμίζοντας τα ανταγωνιστικά δικαιώματα και συμφέροντα.

Αντίστοιχη της ‘*Dun & Bradtsreet*’ και με παρόμοιο συλλογισμό υπήρξαν και οι αποφάσεις στις υποθέσεις ‘*Uber*’ και ‘*Ola*’.¹²³ Συγκεκριμένα, κατά το έτος 2023, το Εφετείο του Άμστερνταμ εξέδωσε σειρά αποφάσεων αναφορικά με το δικαίωμα στην επεξήγηση στο πλαίσιο της λειτουργίας ψηφιακών πλατφορμών εργασίας, και συγκεκριμένα σε υποθέσεις που αφορούσαν τις *Uber* και *Ola*. Ειδικότερα, σε τρεις καίριες υποθέσεις,¹²⁴ οδηγοί των εν λόγω πλατφορμών αιτήθηκαν την παροχή αναλυτικών πληροφοριών και διευκρινίσεων σχετικά με αλγοριθμικές διαδικασίες που είχαν ουσιώδη επίδραση στην επαγγελματική τους δραστηριότητα. Οι διαδικασίες αυτές περιελάμβαναν, μεταξύ άλλων, τα συστήματα αξιολόγησης και βαθμολόγησης, τη δημιουργία προφίλ οδηγών, τους μηχανισμούς προκαθορισμού των κομίστρων, τις αποφάσεις απενεργοποίησης λογαριασμών, τις εκτιμήσεις πιθανοτήτων απάτης καθώς και λοιπές συναφείς παραμέτρους.

Η *Uber* αντέτεινε ότι η παροχή διαφάνειας και επεξηγήσεων, ιδίως ως προς τα συστήματα ανίχνευσης απάτης, θα οδηγούσε σε αποκάλυψη εμπορικά ευαίσθητων πληροφοριών και επιχειρηματικών απορρήτων. Το Δικαστήριο απέρριψε τον ισχυρισμό αυτό, επισημαίνοντας ότι, ακόμη και αν η εθνική έννομη

¹²³ <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/apolysi-vasei-algorithmoy-ta-dikaiomata-ton-ergazomenon-enopion-tis-ollandikis/>.

¹²⁴ Βλ. ECLI:NL: GHAMS: 2023: 796, ECLI:NL: GHAMS:2023:793, ECLI: NL: GHAMS:2023:804.

τάξη προβλέπει πρόσθετες εξαιρέσεις βάσει του άρθρου 23 παρ. 1 στοιχ. θ' του ΓΚΠΔ, οι εξαιρέσεις αυτές δεν μπορούν να δικαιολογήσουν την πλήρη άρνηση ικανοποίησης των αιτημάτων πληροφόρησης των οδηγών, καθώς κάτι τέτοιο θα αντέβαινε στις αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας.

Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας υποχρεούται, τουλάχιστον, να παρέχει εξηγήσεις ως προς τους παράγοντες που ελήφθησαν υπ' όψιν και τη στάθμιση αυτών, βάσει των οποίων προέκυψαν συγκεκριμένες αλγοριθμικές αποφάσεις. Στο πεδίο αυτό εμπίπτουν, ενδεικτικά, αποφάσεις που αφορούν στις διαμοιραζόμενες μετακινήσεις, τον καθορισμό των κομίστρων, τις βαθμολογίες των οδηγών, καθώς και κάθε πρόσθετη πληροφορία που είναι αναγκαία για την κατανόηση των λόγων που οδήγησαν στη λήψη των επίμαχων αποφάσεων.

Περαιτέρω, το υποκείμενο των δεδομένων πρέπει, βάσει των παρεχόμενων πληροφοριών, να είναι σε θέση να ελέγξει τόσο την ακρίβεια όσο και τη νομιμότητα της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ωστόσο, η ικανοποίηση του δικαιώματος στην επεξήγηση δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκην την πλήρη αποκάλυψη των αλγοριθμικών μοντέλων ή του συνόλου των τεχνικών μηχανισμών που χρησιμοποιεί ο υπεύθυνος επεξεργασίας.

Συνοψίζοντας, το Δικαστήριο έκρινε ότι το επιχείρημα σύμφωνα με το οποίο η παροχή επεξήγησης θα έθιγε δυσανάλογα τα επιχειρηματικά συμφέροντα, τα δικαιώματα διανοητικής

ιδιοκτησίας ή τα εμπορικά απόρρητα, ή ότι θα επέτρεπε στους χρήστες να παρακάμψουν ή να χειραγωγήσουν το σύστημα, δεν μπορεί να προβάλλεται καταχρηστικά ως γενική και απόλυτη αιτιολογία άρνησης παροχής εξηγήσεων. Τέτοιες ανησυχίες μπορούν να αντιμετωπιστούν με την παροχή επιλεκτικών και στοχευμένων περιγραφών της λειτουργίας του συστήματος, χωρίς να απαιτείται η πλήρης αποκάλυψη των εσωτερικών μηχανισμών του.

Οι αποφάσεις αυτές αποκτούν ιδιαίτερη σημασία καθότι συνιστούν ρητή αναγνώριση από εθνικά δικαστήρια ενός δικαιώματος του υποκειμένου των δεδομένων να λαμβάνει επεξήγηση για αποφάσεις που το αφορούν και έχουν ληφθεί με αυτοματοποιημένα μέσα.

Από την άλλη πλευρά, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η αίτηση προδικαστικής απόφασης που υπέβαλε στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης το Περιφερειακό Δικαστήριο της Σόφιας (Βουλγαρία) στο πλαίσιο της υπόθεσης '*YETTEL BULGARIA*' EAD κατά *FB* (ΔΕΕ C-806/24).

Στην υπόθεση αυτή, ο τηλεπικοινωνιακός πάροχος *Yettel Bulgaria* φέρεται να επέβαλε χρεώσεις σε καταναλωτή για υπηρεσίες πέραν εκείνων που προβλέπονταν στη σύμβαση κινητής τηλεφωνίας, η οποία είχε λυθεί πρόωρα με πρωτοβουλία του τελευταίου. Η διαφορά επικεντρώνεται στη χρήση συστημάτων αυτοματοποιημένης λήψης αποφάσεων για την έκδοση

λογαριασμών, με τον καταναλωτή να υποστηρίζει ότι τα τιμολόγια που παράγονται μέσω τέτοιων συστημάτων οφείλουν να πληρούν τις απαιτήσεις διαφάνειας που θέτει ο Κανονισμός για την Τεχνητή Νοημοσύνη.

Το Περιφερειακό Δικαστήριο της Σόφιας υπέβαλε σειρά προδικαστικών ερωτημάτων στο ΔΕΕ, μεταξύ των οποίων και το ερώτημα εάν το άρθρο 86 παρ. 1 του Κανονισμού για την ΤΝ πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ο καταναλωτής διαθέτει δικαίωμα ενημέρωσης από τον πάροχο υπηρεσιών σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας της αυτοματοποιημένης διαδικασίας λήψης αποφάσεων, καθώς και ως προς τα δεδομένα και τις παραμέτρους που χρησιμοποιήθηκαν, όταν οι αποφάσεις αυτές βασίζονται σε πληροφορίες που συλλέχθηκαν αυτοματοποιημένα στο πλαίσιο σύμβασης παροχής υπηρεσιών κινητής τηλεφωνίας.

Περαιτέρω, το ΔΕΕ καλείται να αποφανθεί εάν το άρθρο 86 παρ. 1 του ιδίου, σε συνδυασμό με το άρθρο 38 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θεμελιώνει δικαίωμα του καταναλωτή να πληροφορηθεί ποιος αλγόριθμος χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό των αυτοματοποιημένα εκδιδόμενων λογαριασμών, καθώς και ποια δεδομένα και παράμετροι ενσωματώνονται στη λειτουργία του. Τέλος, τίθεται το ερώτημα εάν οι ίδιες διατάξεις, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 και το άρθρο 38 του Χάρτη, καθώς και με την αρχή της αποτελεσματικότητας όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 παρ. 1 και στο άρθρο 7 παρ. 1 της

Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ και στο άρθρο 5 της Οδηγίας 2011/83/ΕΕ, επιτρέπουν στο εθνικό δικαστήριο να υποχρεώσει τον έμπορο να γνωστοποιήσει στοιχεία όπως τα δεδομένα του «μαύρου κουτιού», τον πηγαίο κώδικα και τον αλγόριθμο που διέπει την αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων στο πλαίσιο της συναφθείσας σύμβασης.¹²⁵

Από τα ανωτέρω καταδεικνύεται η διαρκής ένταση που υφίσταται μεταξύ, αφενός, της προστασίας των επιχειρηματικών και εμπορικών συμφερόντων και, αφετέρου, των απαιτήσεων αλγοριθμικής διαφάνειας και της διασφάλισης των ατομικών δικαιωμάτων. Κοινός παρονομαστής είναι η έμφαση των δικαστηρίων στην υποχρέωση παροχής κατανοητών και ουσιαστικών επεξηγήσεων ως προς τις αυτοματοποιημένες αποφάσεις, αντί της επιδίωξης πλήρους τεχνικής διαφάνειας, καθότι τα λεγόμενα «μοντέλα μαύρου κουτιού» χαρακτηρίζονται από τέτοιο βαθμό αδιαφάνειας, ώστε η επίτευξη απόλυτης διαφάνειας να καθίσταται πρακτικά ανέφικτη.

2. Περιορισμός του σκοπού

Η εφαρμογή της αρχής του περιορισμού του σκοπού στο πλαίσιο της λειτουργίας των συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης

¹²⁵ Βλ. Αίτηση προδικαστικής απόφασης την οποία υπέβαλε το Sofiyski rayonen sad στις 25 Νοεμβρίου 2024 – «YETTEL BULGARIA» EAD κατά FB (Υπόθεση C-806/24, YETTEL BULGARIA) (C/2025/1080).

παρουσιάζει μια σειρά ιδιαίτερων προκλήσεων. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ.1 στοιχείο β' ΓΚΠΔ, τα δεδομένα που συλλέγονται για έναν σκοπό, όπως εν προκειμένω η εκδίκαση μιας υπόθεσης, δεν μπορούν να επαναχρησιμοποιηθούν αυτόματα για άλλο σκοπό, όπως ενδεχομένως η εκπαίδευση ενός μοντέλου τεχνητής νοημοσύνης. Ωστόσο, όπως είναι εύλογο, η αρχή αυτή του περιορισμού του σκοπού βάλλεται εντόνως όσον αφορά την απονομή δικαιοσύνης με τη χρήση υπολογιστικών μοντέλων τεχνητής νοημοσύνης, καθότι τα αξιοποιούμενα δεδομένα της νομολογίας αναμένεται να επαναχρησιμοποιούνται συστηματικά για τη μηχανική μάθηση και τη βελτίωση του υπολογιστικού συστήματος.

Η γαλλική αρχή προστασίας δεδομένων ('CNIL') έχει προβεί σε ορισμένες συστάσεις σχετικά με την ανάπτυξη συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης, και ιδίως όσον αφορά στη δικαιοσύνη τονίζεται ότι τα καθεστώτα ανοικτών δεδομένων, όπως αυτά των δικαστικών αποφάσεων, δεν παρέχουν λευκή επιταγή για την εκπαίδευση αναλυτικών δεξιοτήτων, εκτός εάν έχουν καθοριστεί συμβατοί σκοποί και συγκεκριμένες νομικές βάσεις.¹²⁶ Η δοκιμή συμβατότητας σκοπού του άρθρου 6 παράγραφος 4 του ΓΚΠΔ - λαμβάνοντας υπ' όψιν το πλαίσιο, τη φύση των δεδομένων, τις

¹²⁶ Βλ. και Συστάσεις από τη Γαλλική Αρχή Προστασίας Δεδομένων για την προστασία της ιδιωτικότητας, Νομική Βιβλιοθήκη, 07/10/2024, διαθέσιμο σε: <https://daily.nb.org/focus/systaseis-apo-tin-galliki-archi-prostasias-dedomenon-gia-tin-prostasia-tis-idiotikotitas/>.

συνέπειες και τις εγγυήσεις- πρέπει να λαμβάνει χώρα κατά τρόπο ρητό, στο πλαίσιο μιας μελέτης εκτίμησης αντικτύπου.¹²⁷

Στην πράξη, ο περιορισμός του σκοπού θα σήμαινε: Διαχωρισμός της δικαστικής επεξεργασίας από την διοικητική ή ερευνητική επεξεργασία και τεκμηρίωση της απόφασης επαναχρησιμοποίησης του σκοπού στο αρχείο δραστηριοτήτων επεξεργασίας (άρθρο 30 του ΓΚΠΔ) μαζί με τις συνακόλουθες εγγυήσεις.

3. Ελαχιστοποίηση των δεδομένων

Το άρθρο 5 παρ. 1 στοιχείο γ' ΓΚΠΔ απαιτεί τα δεδομένα να είναι «επαρκή, συναφή και περιορισμένα στο αναγκαίο». Παρόλα αυτά και εδώ υφίσταται το εξής πρόβλημα: Στα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης ισχύει, κατ' αρχήν, ο κανόνας ότι όσο περισσότερα δεδομένα, τόσο καλύτερα τα αποτελέσματα.¹²⁸ Επίσης, η σύνδεση της λειτουργίας ενός συστήματος τεχνητής νοημοσύνης με την αρχή

¹²⁷ Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Guidelines on Data Protection Impact Assessment (DPIA), 13.10.2017, <https://ec.europa.eu/newsroom/article29/items/611236>.

¹²⁸ Βλ. *Md. Shahin Kabir/M. Nazmul Alam*, IoT, Big Data and AI Applications in the Law Enforcement and Legal System: A Review, IRJET, 05/05/2023, 10(05), διαθέσιμο σε: https://dl1.wqtxts1xzle7.cloudfront.net/104156711/IRJET_V10I5271-libre.pdf?1688986916=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DIoT_Big_Data_and_AI_Applications_in_the.pdf&Expires=1763494301&Signature=FzcPOF4PtRhtOSdKjubDCK8amlk0nGqExKd84L~p5fC1Z41qg8u06653fWWFdQtAv~CXiSOcFRZQWxeF~N8EHt~hkscqwHIEeSQrltb9NLAKiFh0gM9XmaJqI8inwwpuytW0nVI~Y1AipV0x4-TZ40t3xipDXu~PaE08TerOf1XL8uaxIV1J-ttVjhOjHK8ZXvzxFFEXE-z6d-2aqd9etfEzxnvhst7gy8eYkgMp4-5SHod5RyRfRRXZI~1mly5eW3QZYvAt5EPeBYd~HIPczBiq-DGjvekADe9S-8A5ng0LnP-4Wcd0M2~5ba7ZxllvJytY8QOo7Kuj8u73ERG-g__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA.

της ελαχιστοποίησης των δεδομένων θέτει το ζήτημα της φύσης και του πεδίου εφαρμογής των προσωπικών δεδομένων που θα εισαχθούν στο σύστημα ως «ερώτηση» με σκοπό την εξαγωγή μιας απάντησης. Για τα όργανα της δικαιοσύνης, ωστόσο, η αναγκαιότητα και η αναλογικότητα είναι συνταγματικά όρια και όχι στατιστικά ή όρια συμμόρφωσης.

Όπως έχει επανειλημμένα επιβεβαιώσει το ΔΕΕ (*Digital Rights Ireland*,¹²⁹ *La Quadrature du Net και άλλοι*¹³⁰), η «αναγκαιότητα» πρέπει να ερμηνεύεται αυστηρά όταν διακυβεύονται θεμελιώδη δικαιώματα. Για παράδειγμα, ένα εργαλείο υποστήριξης της επιμέτρησης της ποινής δεν μπορεί να χρησιμοποιεί κοινωνικοοικονομικούς ή εθνοτικούς δείκτες απλώς και μόνο επειδή βελτιώνουν την ακρίβεια των προβλέψεων.

4. Ακρίβεια

Το άρθρο 5 παρ. 1 στοιχείο δ' ΓΚΠΔ απαιτεί τα δεδομένα να είναι «ακριβή και, όπου είναι απαραίτητο, να ενημερώνονται». Στην αλγοριθμική δικαιοσύνη, η ακρίβεια πρέπει να νοείται τόσο συντακτικά, δηλαδή σωστή εισαγωγή δεδομένων, όσο και σημασιολογικά, ήτοι έγκυρη αναπαράσταση των κοινωνικών γεγονότων που σηματοδοτούν την ελάχιστο πρόταση. Τα

¹²⁹ Βλ. ΔΕΕ C-293/12, διαθέσιμη σε: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=150642&doclang=EL>

¹³⁰ Βλ. ΔΕΕ C-511/18, διαθέσιμη σε: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=c-511/18&td=ALL>.

μεροληπτικά ή μη επαληθευμένα δεδομένα εκπαίδευσης μπορούν να καταστήσουν ένα σύστημα τεχνητής νοημοσύνης ανακριβές, παράγοντας διακριτικά αποτελέσματα ακόμη και αν τα δεδομένα εισόδου είναι τεχνικά σωστά. Επίσης, λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι ένα σύστημα ενδέχεται να έχει εκπαιδευτεί με δυνητικά ανακριβή δεδομένα και βάσει της δυνατότητάς του να επηρεάσει άμεσα τη δικαστική συλλογιστική, τα δικαστήρια οφείλουν να αποκαλύψουν τα περιθώρια σφάλματος και τα επίπεδα εμπιστοσύνης του χρησιμοποιούμενου συστήματος για να ενισχύσουν την αρχή της ακρίβειας.

5. Περιορισμός της αποθήκευσης

Τα προσωπικά δεδομένα πρέπει να διατηρούνται μόνο για όσο διάστημα είναι απαραίτητο.¹³¹ Τα δικαστικά συστήματα ενδέχεται να αντιμετωπίσουν ιδιαίτερες εντάσεις μεταξύ των αρχειοθετητικών υποχρεώσεων, δηλαδή αυτών της δημιουργίας δημόσιων αρχείων και των δικαιωμάτων προστασίας των δεδομένων. Επίσης, τα δεδομένα που εισάγονται σε ένα σύστημα τεχνητής νοημοσύνης με τη μορφή «ερώτησης» για συγκεκριμένο σκοπό πρέπει να διαγράφονται ή να ανωνυμοποιούνται μετά την εκπλήρωση του σκοπού αυτού. Εάν τα δεδομένα χρησιμοποιούνται για εκπαίδευση, τότε καθίσταται απαραίτητο να ενημερωθεί εκ νέου το υποκείμενο

¹³¹ Άρθρο 5 παρ. 1 περ. ε' ΓΚΠΔ.

των δεδομένων, εκτός εάν τα δεδομένα είναι πλήρως ανωνυμοποιημένα.

Σε αυτό το πλαίσιο, για τα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης, ο περιορισμός της αποθήκευσης απαιτεί προσδιορισμό του κύκλου ζωής με λογική αυτόματης διαγραφής των αρχείων καταγραφής μετά τις φάσεις επικύρωσης και/ή συγκεκριμένα χρονοδιαγράμματα διατήρησης για τα σύνολα δεδομένων εκπαίδευσης. Επίσης, οι εξαιρέσεις του άρθρου 89 του ΓΚΠΔ (διασφαλίσεις και παρεκκλίσεις που αφορούν στην επεξεργασία για σκοπούς αρχειοθέτησης προς το δημόσιο συμφέρον, για σκοπούς επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας ή για στατιστικούς σκοπούς) πρέπει και πάλι να εφαρμόζονται αυστηρά με την εφαρμογή κατάλληλων τεχνικών και οργανωτικών διασφαλίσεων, όπως η ψευδωνυμοποίηση.

6. Ακεραιότητα, εμπιστευτικότητα

Η ακεραιότητα και η εμπιστευτικότητα (άρθρο 5 παρ. 1 στοιχείο στ' ΓΚΠΔ) συνδέονται με την ασφάλεια από το σχεδιασμό (άρθρο 32 ομοίως). Ενώ οι παραδοσιακές κυβερνοεπιθέσεις προκαλούνται συνήθως από ανθρώπινα λάθη στη διαμόρφωση του κώδικα και μπορούν να ανιχνευθούν και να αποκατασταθούν, οι επιθέσεις Τεχνητής Νοημοσύνης προέρχονται από εγγενείς περιορισμούς των αλγορίθμων, οι οποίοι επί του παρόντος δεν είναι εύκολα θεραπεύσιμοι. Αυτό σημαίνει ότι, σε περίπτωση επίθεσης σε ένα

μοντέλο Τεχνητής Νοημοσύνης, το πρόβλημα προέρχεται από τον ίδιο τον αλγόριθμο και την εξάρτησή του από τα δεδομένα. Συγκεκριμένα, κακόβουλοι παράγοντες μπορούν να χειραγωγήσουν τα συστήματα ΤΝ για να εξυπηρετήσουν τους δικούς τους στόχους, κάτι που, στην περίπτωση της δικαιοσύνης, θα μπορούσε να αποβεί επιζήμιο τόσο για τα άτομα όσο και για το κράτος δικαίου εν συνόλω. Οι κίνδυνοι από κυβερνοεπιθέσεις σε δικαστικά συστήματα ΤΝ δεν είναι αμελητέοι. Η αλλοίωση των δεδομένων εκπαίδευσης (data poisoning) θα μπορούσε να οδηγήσει σε χειραγώγηση της δικαιοσύνης, πλήττοντας την ακεραιότητα και την εμπιστευτικότητα που προβλέπει ο ΓΚΠΔ.

7. Λογοδοσία

Δεδομένου ότι οι αρχές προστασίας δεδομένων δεν έχουν δικαιοδοσία επί των δικαστηρίων που ενεργούν στο πλαίσιο των δικαστικών τους αρμοδιοτήτων (άρθρο 55 παράγραφος 3 ΓΚΠΔ), το βάρος της λογοδοσίας¹³² μετατοπίζεται προς τα μέσα: οι δικαστικές αρχές πρέπει να θεσπίσουν εσωτερικούς μηχανισμούς προστασίας δεδομένων, συμπεριλαμβανομένων των υπευθύνων προστασίας δεδομένων, των δικαστικών συμβουλίων, να υιοθετήσουν μηχανισμούς καταγραφής και έκδοσης και να διατηρούν αρχεία για κάθε επεξεργασία δεδομένων και ανάπτυξη,

¹³² Άρθρο 5 παρ. 2 ΓΚΠΔ.

εκπαίδευση και λειτουργία μοντέλων. Επιπλέον, οι πληροφορίες που παρέχονται στα υποκείμενα των δεδομένων πρέπει να είναι σαφείς και «ουσιαστικές», ενώ οι διαδικασίες για την άμεση ανταπόκριση στην άσκηση των δικαιωμάτων πρέπει να τηρούνται ανά πάσα στιγμή.

Ένα κρίσιμο ζήτημα είναι η αστική ή πειθαρχική ευθύνη σε περίπτωση σφάλματος του αλγορίθμου. Ποιος ευθύνεται αν μια λανθασμένη αλγοριθμική πρόταση οδηγήσει σε άδικη δικαστική απόφαση; Ο δικαστής, ο προγραμματιστής ή το Δημόσιο;

Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι σύνθετη. Οι πιθανές λύσεις θα μπορούσαν να συστηματοποιηθούν ως εξής:

Η *πρώτη* θέση έγκειται στο ότι την ευθύνη οφείλει να επωμιστεί, αλλά και να διαχειριστεί ο κατασκευαστής προϊόντων Τεχνητής Νοημοσύνης· αυτή τη λύση ακολουθούν και οι υφιστάμενοι Κανονισμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα ιατροτεχνολογικά προϊόντα.¹³³ Με τον τρόπο αυτό θα ενισχυθεί η υπευθυνότητα αλλά και η προνοητικότητα του κατασκευαστή. Κανείς δεν θα πρέπει να αναπτύσσει συστήματα ΤΝ, χωρίς να έχει το αίσθημα της ευθύνης για αυτά, ακόμα και αν πρόκειται για συστήματα αυτόνομης μηχανικής μαθήσεως, δεδομένου ότι η ευθύνη μπορεί πλέον να εισαχθεί και ως πληροφορία.¹³⁴ Η αυστηρή ευθύνη του δημιουργού

¹³³ Βλ. άρ. 10 & άρ. 62 Καν. 2017/745 για τα ιατροτεχνολογικά προϊόντα (& 2017/746 in vitro).

¹³⁴ Βλ. *A. F. T. Winfield/M. Jirotko*, Ethical governance is essential to building trust in robotics and artificial intelligence systems, *Phil.Trans.R.Soc, A* 376.

θα πρέπει να διαδραματίσει βασικό ρόλο στην αποζημίωση των βλαβών που προκαλούνται από ελαττωματικά προϊόντα και τα συστατικά τους, ανεξάρτητα από το αν λαμβάνουν απτή ή ψηφιακή μορφή.¹³⁵

Η *δεύτερη* θέση υποστηρίζει ότι η ευθύνη πρέπει να αποδοθεί στον χειριστή της τεχνολογίας, δηλαδή στον δικαστή. Και αυτό διότι ο δικαστής οφείλει να μην ενστερνίζεται άκριτα την πρόταση, αλλά να ελέγχει αν είναι απολύτως προσαρμοσμένη στα εκάστοτε πραγματικά περιστατικά και να συνυπολογίζει ως πιθανό σενάριο την προκατάληψη του αλγορίθμου.

Η *τρίτη* θέση συνίσταται σε έναν επιμερισμό της ευθύνης μεταξύ του κατασκευαστή ή προγραμματιστή και του δικαστή. Ο καθένας θα ευθύνεται για το μερίδιο που του αναλογεί. Το σύστημα αυτό, αν και φαίνεται δελεαστικό και τείνει να είναι το επικρατέστερο, δεν είναι άμοιρο αμφισβητήσεων. Η απόδοση της ευθύνης μπορεί να καταστεί σε πολλές περιπτώσεις ένα δυσεπίλυτο και δυσαπόδεικτο ζήτημα. Εάν υπάρχουν δύο ή περισσότεροι φορείς, ιδίως (α) το πρόσωπο που αποφασίζει πρωτίστως για τη χρήση της σχετικής τεχνολογίας και επωφελείται από αυτήν (frontend operator) και (β) το πρόσωπο που καθορίζει συνεχώς τα χαρακτηριστικά της σχετικής τεχνολογίας και παρέχει ουσιαστική και συνεχή υποστήριξη στο

¹³⁵ Βλ. European Commission, Liability for Artificial Intelligence and other emerging digital technologies, 2019, διαθέσιμη σε: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1c5e30be-1197-11ea-8c1f-01aa75ed71a1/language-en>, σ. 8.

backend (backend operator), η αντικειμενική ευθύνη θα πρέπει να βαρύνει εκείνον που έχει μεγαλύτερο έλεγχο των κινδύνων της λειτουργίας.¹³⁶

Η τέταρτη θέση συνηγορεί υπέρ της απόδοσης ευθύνης στην ίδια την τεχνολογία.¹³⁷ Αν, όμως, η τεχνολογία θεωρηθεί υπεύθυνη, θα πρέπει προηγουμένως να έχει καταστεί υποκείμενο δικαίον. Η λύση αυτή απορρίφθηκε τον Οκτώβριο του 2020 από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το οποίο εξέδωσε τρία ψηφίσματα σχετικά με τις ηθικές και νομικές πτυχές των συστημάτων λογισμικού Τεχνητής Νοημοσύνης: α) το Ψήφισμα 2020/2012 (INL) σχετικά με ένα πλαίσιο ηθικών πτυχών της Τεχνητής Νοημοσύνης, της Ρομποτικής και των συναφών τεχνολογιών, β) το Ψήφισμα 2020/2014 (INL) σχετικά με ένα καθεστώς αστικής ευθύνης για την Τεχνητή Νοημοσύνη και γ) το Ψήφισμα 2020/2015 (INI) σχετικά με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας για την ανάπτυξη τεχνολογιών Τεχνητής Νοημοσύνης. Και τα τρία ψηφίσματα αναγνωρίζουν ότι η Τεχνητή Νοημοσύνη θα επιφέρει σημαντικά οφέλη σε διάφορους τομείς (επιχειρήσεις, αγορά εργασίας, δημόσιες μεταφορές, τομέας υγείας). Ωστόσο, όπως επισημαίνεται στο ψήφισμα για τις ηθικές πτυχές της τεχνητής νοημοσύνης, υφίστανται ανησυχίες ότι το ισχύον νομικό πλαίσιο της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένου του

¹³⁶ Βλ. European Commission, Liability for Artificial Intelligence and other emerging digital technologies, ό.π., σ. 8.

¹³⁷ Βλ. V. Papakonstantinou/P. De Hert, Refusing to award legal personality to AI: Why the European Parliament got it wrong, European Law Blog, 20.11.2020.

δικαίου των καταναλωτών και του εργατικού και κοινωνικού κεκτημένου, της νομοθεσίας για την προστασία των δεδομένων, της νομοθεσίας για την ασφάλεια των προϊόντων και την εποπτεία της αγοράς, καθώς και της νομοθεσίας κατά των διακρίσεων, ενδέχεται να μην είναι πλέον επαρκές για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των κινδύνων που δημιουργούνται από την ΤΝ, τη ρομποτική και τις συναφείς τεχνολογίες. Και τα τρία ψηφίσματα είναι ανυποχώρητα ως προς τη μη παροχή νομικής προσωπικότητας στα συστήματα λογισμικού ΤΝ. Επομένως, αυτή η λύση, καίτοι δελεαστική, φαίνεται να μην αφορά το αμέσως προσεχές μέλλον, χωρίς, όμως, να αποκλείεται για λίγο αργότερα, όταν ωριμάσει η ιδέα της ψηφιακής προσωπικότητας. Δεν είναι τυχαίο ότι κάθε δικαιοϊκή έννοια έχει δημιουργηθεί από τον άνθρωπο αρχικά για τη ρύθμιση των σχέσεων μεταξύ των φυσικών προσώπων και αργότερα των νομικών προσώπων.¹³⁸ Προς το παρόν, ένας συνδυασμός των υπαρχόντων συστημάτων απόδοσης ευθύνης φαίνεται προτιμότερος.¹³⁹

¹³⁸ Ibidem.

¹³⁹ Φ. Παναγοπούλου, Έχουν οι μηχανές ευθύνη;, Το Βήμα, 17.9.2023, διαθέσιμο σε: <https://www.tovima.gr/print/nees-epoxes/exoun-oi-mixanes-eythyni/>.

II. Το δικαίωμα στην ανθρώπινη παρέμβαση

Το δικαίωμα στην ανθρώπινη παρέμβαση έχει δύο μορφές: Η πρώτη απαγορεύει την υιοθέτηση και την εφαρμογή μιας απόφασης που βασίζεται αποκλειστικά στην αυτοματοποιημένη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (άρθρο 22 παράγραφος 1 του ΓΚΠΔ). Η δεύτερη προβλέπει ότι, ακόμη και όταν επιτρέπεται η λήψη και η εφαρμογή απόφασης που βασίζεται αποκλειστικά σε αυτοματοποιημένη επεξεργασία (άρθρο 22 παράγραφος 2 του ΓΚΠΔ), το υποκείμενο των δεδομένων διατηρεί το δικαίωμα να ζητήσει ανθρώπινη παρέμβαση (άρθρο 22 παράγραφος 3 του ΓΚΠΔ).

Υπήρξε συζήτηση σχετικά με το αν το άρθρο 22 παρ. 1 αποτελεί απαγόρευση ή περιορισμένο δικαίωμα. Η ομάδα εργασίας του άρθρου 29 και, στη συνέχεια, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων (EDPB)¹⁴⁰ το ερμηνεύουν ως γενική απαγόρευση των «αποκλειστικά αυτοματοποιημένων» αποφάσεων με σημαντικές επιπτώσεις, εκτός εάν ισχύει μία από τις περιορισμένες εξαιρέσεις του άρθρου 22 παράγραφος 2 ΓΚΠΔ. Το ΔΕΕ στην υπόθεση *SCHUFA* (C-634/21, 2023)¹⁴¹ επιβεβαίωσε ουσιαστικά αυτήν την ερμηνεία, κρίνοντας ότι η δημιουργία και η εφαρμογή πιστωτικών

¹⁴⁰ Ομάδα του Άρθρου 29, Κατευθυντήριες γραμμές για την αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων και την κατάρτιση προφίλ για τους σκοπούς του κανονισμού 2016/679, εγκρίθηκε στις 3 Οκτωβρίου 2017, όπως τελικώς αναθεωρήθηκε και εκδόθηκε στις 6 Φεβρουαρίου 2018 και εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο με την εγκριτική Πράξη 1/2018, 25.5.2018.

¹⁴¹ Βλ. ΔΕΕ C-634/21, διαθέσιμο σε: <https://curia.europa.eu/juris/documents.jsf?num=C-634/21>.

βαθμολογιών που χρησιμοποιούνται «σε αποφασιστικό βαθμό» συνιστά απόφαση στο πλαίσιο του άρθρου 22 παρ. 1 ΓΚΠΔ. Επομένως, το άρθρο 22 λειτουργεί ως ουσιαστική εγγύηση δικαιωμάτων και όχι ως δευτερεύουσα διαδικαστική διάταξη.

Παρόλα αυτά, πρέπει να σημειωθεί ότι όσον αφορά στα συστήματα αλγοριθμικής δικαιοσύνης, αυτά χρησιμοποιούνται με τέτοιο τρόπο, ώστε να παρέχουν μια μορφή «σύστασης» ή «γνώμης» στον δικαστή, ο οποίος παραμένει υπεύθυνος για την έκδοση της τελικής απόφασης στην υπόθεση. Κατά συνέπεια, η απόφαση που εκδίδεται με τη χρήση ενός τέτοιου συστήματος είναι, κατ' αρχήν, σχεδιασμένη έτσι ώστε να μην αυτοματοποιεί πλήρως τη διαδικασία εκδίκασης ή την αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων. Επομένως, παρόλο που τα δεδομένα υποβάλλονται σε επεξεργασία από τον αλγόριθμο, ο αρμόδιος δικαστής καλείται να συμμετάσχει ενεργά στη διαδικασία αξιολόγησης των πραγματικών περιστατικών, εφαρμογής του νόμου και διατύπωσης της απόφασης, εκπληρώνοντας κατ' αυτό τον τρόπο το έργο του σε πλήρη αρμονία με τα όσα ρυθμίζονται στο άρθρο 22 ΓΚΠΔ.

Κατ' αρχάς, ο δικαστής υποχρεούται να παρέχει¹⁴² μια ανεξάρτητη αξιολόγηση της ακρίβειας, της συνάφειας και της ορθότητας των αποτελεσμάτων του αλγορίθμου. Φυσικά, προκύπτουν ορισμένες αμφιβολίες ως προς την πραγματική ικανότητα του δικαστή να αξιολογήσει τα αποτελέσματα του

¹⁴² Πρβλ. και άρθρο άρθρου 87 Σ.

αλγορίθμου, πόσο μάλλον τη διαδικασία δημιουργίας τους, κυρίως λόγω του εξαιρετικά τεχνικού χαρακτήρα αυτών των υπολογιστικών διαδικασιών. Ως εκ τούτου, δεν μπορεί να αναμένεται από έναν δικαστή να κατανοήσει πλήρως τον εσωτερικό τους τρόπο λειτουργίας. Ωστόσο, ο δικαστής πρέπει να διαμορφώσει μια δικαστική γνώμη μέσω μη αυτοματοποιημένης συλλογιστικής με βάση όλα τα αποδεικτικά στοιχεία, τις αγορεύσεις και το εφαρμοστέο δίκαιο. Επομένως, εναπόκειται στον δικαστή να εξετάσει τον φάκελο της υπόθεσης, να αιτιολογήσει την απόφαση που λαμβάνει και, τέλος, να προσεγγίσει το ζήτημα με τρόπο παρόμοιο με αυτόν που θα ακολουθούσε εάν δεν ήταν διαθέσιμη η βοήθεια της τεχνητής νοημοσύνης. Αυτή η προσέγγιση είναι απαραίτητη, καθώς η χρήση ενός συστήματος τεχνητής νοημοσύνης από τους δικαστές δεν τους απαλλάσσει από την προσωπική τους ευθύνη ή λογοδοσία για δικαστικά λάθη, μεροληψία ή αμέλεια σύμφωνα με το εφαρμοστέο νομικό πλαίσιο.

Στην αντίθετη περίπτωση - εάν ο δικαστής δεν αξιολογεί ενεργά την υπόθεση και αντίθετα ακολουθεί «τυφλά» τη σύσταση του αλγορίθμου, απλώς επικυρώνοντας το συμπέρασμά του ή επαναλαμβάνοντας τη συλλογιστική του, βασιζόμενος στην αξιοπιστία της μηχανής - η ανθρώπινη παρέμβαση εκ μέρους του δικαστή στη διαδικασία εκδίκασης δεν θεωρείται επαρκής και η απόφαση θα στερείται αιτιολογίας. Ως εκ τούτου, η απόφαση που θα εκδοθεί θα βασίζεται, στην πραγματικότητα, αποκλειστικά σε

αυτοματοποιημένη επεξεργασία, ενεργοποιώντας έτσι τις διατάξεις του άρθρου 22 παρ. 2 και 3 του ΓΚΠΔ. Οι διατάξεις αυτές ορίζουν ότι, όταν ένα μέρος έχει δώσει νομικά έγκυρη συγκατάθεση για τη λήψη απόφασης που βασίζεται αποκλειστικά σε αυτοματοποιημένη επεξεργασία - ή όταν η επεξεργασία αυτή είναι απαραίτητη για λόγους σημαντικού δημόσιου συμφέροντος σύμφωνα με το ευρωπαϊκό ή το εθνικό δίκαιο, σύμφωνα με το άρθρο 22 παρ. 4 του ΓΚΠΔ - η νομιμότητα της επεξεργασίας δεν επηρεάζεται. Πράγματι, αυτό ισχύει ακόμη και αν το υποκείμενο των δεδομένων διατηρεί το δικαίωμα να ζητήσει στη συνέχεια ανθρώπινη παρέμβαση, ασκώντας το αντίστοιχο δικαίωμα που προβλέπεται στο άρθρο 22 παρ. 3 του ΓΚΠΔ. Εάν δεν ίσχυε αυτό, η ελάχιστη και μη αποφασιστική παρέμβαση του δικαστή στη διαδικασία εκδίκασης θα καθιστούσε την απόφαση αντίθετη προς τον ΓΚΠΔ.

Τέλος, όταν η προσωπική εκτίμηση του δικαστή για την υπόθεση δεν συνάδει πλήρως με το αποτέλεσμα που παρέχει ο αλγόριθμος, τίθεται το ερώτημα: ποια γνώμη πρέπει να υπερισχύει - η σύσταση του αλγορίθμου ή η ανεξάρτητη κρίση του δικαστή; Εδώ μπορούμε να διακρίνουμε: Όταν η επεξεργασία των δεδομένων δεν είναι εξ αρχής αποκλειστικά αυτοματοποιημένη, η απόφαση του δικαστή έχει *de facto* προτεραιότητα. Όταν η απόφαση μπορεί να βασίζεται νόμιμα σε αποκλειστικά αυτοματοποιημένη επεξεργασία - για παράδειγμα, όταν τα μέρη έχουν συναινέσει ρητά σε τέτοια εκδίκαση - μπορεί να αναγνωρίζεται στα μέρη η δυνατότητα να

επιλέξουν ποια από τις εναλλακτικές προσεγγίσεις (αυτή του δικαστή ή αυτή του αλγορίθμου) θα εφαρμοστεί, καθώς αυτή η επιλογή πρέπει πάντα να παραμένει δυνατή. Εξάλλου, σε διοικητικό ή διαδικαστικό πλαίσιο, μπορεί να λάβει χώρα μια διαδικασία λήψης αποφάσεων για την ταξινόμηση, την ιεράρχηση ή τον προγραμματισμό υποθέσεων με βάση διαδικαστικά ή νομοθετικά κριτήρια. Εάν τα μέρη δεν είναι σε θέση να επιλέξουν, ο δικαστής θα βρεθεί αντιμέτωπος με ένα ακόμη δίλημμα: να σεβαστεί την επιθυμία των μερών να εφαρμοστεί άνευ όρων η σύσταση του αλγορίθμου ή να ακολουθήσει τη συλλογιστική που θεωρεί πιο συνεπή με το νόμο και τις αρχές της δικαιοσύνης; Ωστόσο, αυτή η λύση δημιουργεί το πρόβλημα να καταλήγουν τα μέρη να λαμβάνουν την απόφαση για το ποια από τις δύο προτεινόμενες λύσεις θα εφαρμοστεί στην επίδικη περίπτωση. Εύκολα βέβαια γίνεται αντιληπτό ότι κάτι τέτοιο δεν συνάδει με την ίδια τη φύση της δικαιοδοτικής λειτουργίας ως τον τρόπο επίλυσης μιας διαφοράς από έναν τρίτο ανεξάρτητο παρατηρητή - δικαστή.

Σε γενικές γραμμές, ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι το άρθρο 22 του ΓΚΠΔ αποκρυσταλλώνει το ευρωπαϊκό μοντέλο της ανθρωποκεντρικής νομιμότητας. Απαιτεί, δηλαδή, σε κάθε τομέα υψηλού κινδύνου -συμπεριλαμβανομένων των δικαστηρίων, της δίωξης και της προγνωστικής δικαιοσύνης- οι αλγόριθμοι να παραμένουν συμβουλευτικά μέσα στο πλαίσιο ενός ανθρώπινου κύκλου λήψης αποφάσεων. Τοιουτοτρόπως, το άρθρο 22 του

ΓΚΠΔ, αντί να αποτελεί εμπόδιο στην καινοτομία, διασφαλίζει ότι η αυτοματοποίηση λειτουργεί υπό τις προϋποθέσεις της λογοδοσίας, της εξηγησιμότητας και της αξιοπρέπειας που ορίζουν το ευρωπαϊκό κράτος δικαίου.

III. Η κατάταξη της αλγοριθμικής δικαιοσύνης στο σύστημα κατηγοριοποίησης κινδύνου του Κανονισμού TN

Γεννάται το ερώτημα αν η αλγοριθμική δικαιοσύνη διαφέρει από άλλα πεδία ως προς την ποιότητα των διακινδυνεύσεων. Διαφέρει η χρήση του αλγορίθμου στη δικαιοσύνη από τη δημόσια διοίκηση¹⁴³ ή την ιατρική;¹⁴⁴ Είναι γεγονός ότι όλες οι αλγοριθμικές εφαρμογές δεν ενέχουν τον ίδιο βαθμό υπευθυνότητας. Σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 6 του Κανονισμού TN, ένα σύστημα TN που προορίζεται για δικαστική χρήση δεν θεωρείται υψηλού κινδύνου, εάν δεν ενέχει κίνδυνο βλάβης για τα θεμελιώδη δικαιώματα φυσικών προσώπων, εφόσον, μεταξύ άλλων, δεν επηρεάζει ουσιωδώς το αποτέλεσμα της λήψης αποφάσεων. Συνεπώς, ένα σύστημα TN που πρόκειται να χρησιμοποιηθεί για δικαστική χρήση δεν εμπίπτει αυτόματα και αυτονόητα εξ αυτού του λόγου στα συστήματα υψηλού κινδύνου. Εν τέλει, ουσιαστικό κριτήριο επικινδυνότητας είναι αυτό της αυτονομίας και της εξαγωγής συμπερασμάτων, ήτοι δηλαδή τα διακριτά χαρακτηριστικά της TN.

Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 61 του Κανονισμού TN *«ορισμένα συστήματα TN που προορίζονται για την απονομή δικαιοσύνης και τις δημοκρατικές διαδικασίες θα πρέπει να*

¹⁴³ Βλ. διεξοδ. Φ. Παναγοπούλου, Η αλγοριθμική λήψη αποφάσεων στη δημόσια διοίκηση, σε: Γιώργο Καραβοκύρη (επιμ.), Κράτος Δικαίου και Δημοκρατία στην ψηφιακή εποχή, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Αθήνα 2024, σ. 141-180.

¹⁴⁴ Βλ. Φ. Παναγοπούλου, Ο Ευρωπαϊκός Κανονισμός για την Τεχνητή Νοημοσύνη (EE/2024/1689, Artificial Intelligence Act, AI Act): Μια πρώτη συνταγματο-ηθική θεώρηση, Αθήνα 2025, epoliteia, διαθέσιμο σε: <https://www.epoliteia.gr/e-books/2025/10/03/o-eurwpaikos-kanonismos-gia-thn-texnhth-nohmosynh-ai-act/>, σ. 201.

ταξινομηθούν ως υψηλού κινδύνου, λαμβανομένου υπόψη του δυναμικά σημαντικού αντικτύπου τους στη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τις ατομικές ελευθερίες, καθώς και στο δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον αμερόληπτου δικαστηρίου. Ειδικότερα, για την αντιμετώπιση των κινδύνων δυναμικών προκαταλήψεων, σφαλμάτων και αδιαφάνειας, ενδείκνυται να χαρακτηριστούν ως υψηλού κινδύνου τα συστήματα TN που προορίζονται για χρήση από δικαστική αρχή ή για λογαριασμό δικαστικής αρχής με σκοπό την παροχή συνδρομής σε δικαστικές αρχές κατά την έρευνα και την ερμηνεία των πραγματικών περιστατικών και του νόμου και κατά την εφαρμογή του νόμου σε συγκεκριμένο σύνολο πραγματικών περιστατικών» (επομένως και κατά τη λήψη μιας δικαστικής απόφασης). «Τα συστήματα TN που προορίζονται να χρησιμοποιηθούν από φορείς εναλλακτικής επίλυσης διαφορών για τους σκοπούς αυτούς θα πρέπει επίσης να θεωρούνται υψηλού κινδύνου, όταν τα αποτελέσματα των διαδικασιών εναλλακτικής επίλυσης διαφορών παράγουν έννομα αποτελέσματα για τα μέρη». Ο Κανονισμός αναγνωρίζει ότι «η χρήση εργαλείων TN μπορεί να στηρίζει την εξουσία λήψης αποφάσεων των δικαστών ή τη δικαστική ανεξαρτησία, αλλά δεν θα πρέπει να την υποκαταστήσει: η τελική λήψη αποφάσεων πρέπει να παραμείνει δραστηριότητα κατευθυνόμενη από τον άνθρωπο». Σημειώνεται, ωστόσο, ότι «ο χαρακτηρισμός συστημάτων TN ως υψηλού κινδύνου δεν θα πρέπει να επεκταθεί σε συστήματα TN που προορίζονται για αμιγώς

βοηθητικές διοικητικές δραστηριότητες, οι οποίες δεν επηρεάζουν στην πράξη την απονομή της δικαιοσύνης σε μεμονωμένες περιπτώσεις, όπως η ανωνυμοποίηση ή η ψευδωνυμοποίηση δικαστικών αποφάσεων, εγγράφων ή δεδομένων, η επικοινωνία μεταξύ των μελών του προσωπικού των δικαστηρίων ή η εκτέλεση διοικητικών καθηκόντων».

Επομένως, οι βοηθητικές εφαρμογές ανεύρεσης νομολογίας, νομοθεσίας, ανωνυμοποίησης ή ψευδωνυμοποίησης κ.ο.κ. δεν είναι υψηλού κινδύνου. Υψηλού κινδύνου είναι τα συστήματα που χρησιμοποιούνται από δικαστικές αρχές για την έρευνα και ερμηνεία των πραγματικών περιστατικών και από φορείς εναλλακτικής επίλυσης διαφορών για τους σκοπούς της επίλυσης. Εν τέλει, όπως αναφέρθηκε, ουσιαστικό είναι το κριτήριο της αυτονομίας και της εξαγωγής συμπερασμάτων.

IV. Η αλληλεπίδραση του Χάρτη Δεοντολογίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης (*European Commission for the efficiency of justice, CEPEJ*) με το πλαίσιο του ΓΚΠΔ

Είναι σημαντικό να αναφερθεί στο σημείο αυτό και ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης (*CEPEJ*), ενός οργάνου του Συμβουλίου της Ευρώπης που ιδρύθηκε το 2002. Η *CEPEJ* ενέκρινε τον Δεκέμβριο του 2018 τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Δεοντολογίας για τη Χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης στα Δικαστικά Συστήματα και το Περιβάλλον τους - το πρώτο διεθνές μέσο μη δεσμευτικού δικαίου που ασχολείται ειδικά με την τεχνητή νοημοσύνη στον τομέα της δικαιοσύνης.¹⁴⁵ Ο Χάρτης διατυπώνει πέντε βασικές αρχές που καθοδηγούν την ανάπτυξη και την εφαρμογή της τεχνητής νοημοσύνης στη δικαιοσύνη: Σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων, μη διάκριση, ποιότητα και ασφάλεια των δεδομένων, διαφάνεια, αμεροληψία και δικαιοσύνη, «υπό τον έλεγχο του χρήστη» (ανθρώπινη εποπτεία). Υπό αυτή την έννοια, οι αρχές της *CEPEJ* λειτουργούν ως «γέφυρα» μεταξύ της επανεξέτασης των θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΣΔΑ και της συμμόρφωσης με την προστασία των δεδομένων της ΕΕ, καθώς θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι καθεμία από αυτές έχει μια δομική αναλογία στον ΓΚΠΔ. Κατά την προσέγγιση της

¹⁴⁵ Βλ. Ευρωπαϊκό Χάρτη δεοντολογίας για τη χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης στα δικαστικά συστήματα και στο περιβάλλον τους, *CEPEJ*, διαθέσιμο σε: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>.

CEPEJ δίνεται έμφαση στη δικαστική ανεξαρτησία, την εμπιστοσύνη και τη λογοδοσία, τοποθετώντας αυτές τις αρχές σε διάλογο με τις λειτουργικές υποχρεώσεις που προβλέπονται στη νομοθεσία της ΕΕ για την προστασία των δεδομένων.

Αν και τα μέσα της *CEPEJ* δεν είναι δεσμευτικά, έχουν ισχυρή ερμηνευτική ισχύ. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει επανειλημμένα αναφερθεί στα αποτελέσματα της *CEPEJ* ως καθοδήγηση για την αξιολόγηση του κατά πόσον τα μέτρα ψηφιακής δικαιοσύνης σέβονται το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ (δικαίωμα σε δίκαιη δίκη) και το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ (δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή).¹⁴⁶

¹⁴⁶ Βλ. και σχετικά με το ρόλο της *CEPEJ* σε: <https://www.coe.int/en/web/cepej/documentation/echr-judgements>.

V. Υπόκειται η αλγοριθμική δικαιοσύνη σε έλεγχο από την ΑΠΔΠΧ;

Οι δικαιοδοτικές δραστηριότητες των δικαστηρίων δεν υπόκεινται στην εποπτεία της ΑΠΔΠΧ, σύμφωνα με το άρθρο 55 παρ. 3 του ΓΚΠΔ¹⁴⁷ (αν και η διοικητική επεξεργασία των δικαστηρίων εξακολουθεί να υπόκειται στον ΓΚΠΔ).¹⁴⁸ Η εξαίρεση αυτή δεν υποδηλώνει παραίτηση από την προστασία των δεδομένων, αλλά αποτελεί μάλλον ένδειξη εμπιστοσύνης στην ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, η οποία πρέπει να γίνεται σεβαστή. Με τη σειρά τους, τα δικαστήρια πρέπει να ανταποκρίνονται σε αυτό το πρότυπο και να σέβονται εξίσου το νομικό πλαίσιο για την προστασία των δεδομένων.

Στο πλαίσιο αυτό, λοιπόν, πρέπει να γίνει μνεία στην Απόφαση 13/2025 της ΑΠΔΠΧ, βάσει της οποίας κρίνεται ότι θεμελιώνεται αρμοδιότητα της εν λόγω Αρχής να εξετάσει σχετική καταγγελία, καθώς τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, των οποίων η επεξεργασία διερευνάται, αφορούν σε δικαστικό υπάλληλο και σε ζητήματα υπηρεσιακής φύσης αυτού, εμπίπτουν δε στο πλαίσιο των διοικητικών αρμοδιοτήτων του Διοικητικού Δικαστηρίου, καθότι δεν έχουν σχέση με τις εν γένει δικαιοδοτικές αρμοδιότητες αυτού. Στο πλαίσιο αυτό διαπιστώνει παραβίαση από το Δικαστήριο του

¹⁴⁷ Βλ. άρθρο 55 παρ. 3 του ΓΚΠΔ: «[...] Οι εποπτικές αρχές δεν είναι αρμόδιες να ελέγχουν πράξεις επεξεργασίας οι οποίες διενεργούνται από δικαστήρια στο πλαίσιο της δικαιοδοτικής τους αρμοδιότητας».

¹⁴⁸ Βλ. Διοκ. ΟλΣτΕ 25/2018.

δικαιώματος πρόσβασης του υπαλλήλου και απευθύνει σε αυτό, ως υπεύθυνο επεξεργασίας,¹⁴⁹ επίπληξη και δίνει εντολή¹⁵⁰ στο Δικαστήριο να ικανοποιήσει άμεσα το δικαίωμα πρόσβασης του καταγγέλλοντος, αφενός στον υπηρεσιακό του φάκελο και αφετέρου στον σκληρό δίσκο του ηλεκτρονικού υπολογιστή που χρησιμοποιούσε παρέχοντας αντίγραφα των εγγράφων με αναφορά στο όνομά του, των εκθέσεων αξιολόγησής του και του ιστορικού περιήγησής του στο Διαδίκτυο, ως το σύνολο των προσωπικών του δεδομένων. Επίσης, δίνει εντολή στο Δικαστήριο να μεριμνήσει για τον ορισμό Υπευθύνου Προστασίας Δεδομένων σύμφωνα με τις απαιτήσεις του ΓΚΠΔ, εντός δύο μηνών.¹⁵¹ Πράγματι, βάσει των άρθρων 37 παρ. 1 στοιχ. α΄ και 7 του ΓΚΠΔ, σε συνδυασμό με το άρθρο 6 παρ. 1 και 5 του ν. 4624/2019 για την «*Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα*» κάθε δημόσιος φορέας που επεξεργάζεται προσωπικά δεδομένα υποκειμένων που συνδιαλέγονται ή υπηρετούν σε αυτό, όπως είναι και εν προκειμένω κάθε Δικαστήριο, κατά το μέρος που ενεργεί στο πλαίσιο της διοικητικής του αρμοδιότητας, ήτοι για παράδειγμα για θέματα σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων των υπαλλήλων του, υποχρεούται να ορίσει Υπεύθυνο Προστασίας Δεδομένων, τα στοιχεία του οποίου οφείλει να δημοσιοποιεί και να ανακοινώνει στην ΑΠΔΠΧ, η οποία παραμένει και η αρμόδια Αρχή

¹⁴⁹ Βλ. άρθρο 58 παρ. 2 εδ. β΄ του ΓΚΠΔ.

¹⁵⁰ Βλ. άρθρο 58 παρ. 2 εδ. γ΄ του ΓΚΠΔ.

¹⁵¹ Βλ. άρθρο 58 παρ. 2 στοιχ. δ΄ του ΓΚΠΔ.

να εξετάζει καταγγελίες υποκειμένων για τυχόν παραβίαση του ΓΚΠΔ.¹⁵²

Με την απόφαση αυτή δηλώνεται πανηγυρικά, βάσει και της σύμφωνης ερμηνείας που έχει δώσει το ΔΕΕ ως προς την εφαρμογή του ΓΚΠΔ σε ζητήματα διοικητικής έναντι δικαιοδοτικής φύσεως των αρμοδιοτήτων των Δικαστηρίων των κρατών μελών της Ένωσης,¹⁵³ ότι οι διοικητικές λειτουργίες των Δικαστηρίων που αφορούν προσωπικά δεδομένα εμπίπτουν στον ΓΚΠΔ και συνακόλουθα ελέγχονται από την ΑΠΔΠΧ. Αντιθέτως, τα σχετιζόμενα με την δικαιοδοτική αρμοδιότητα των Δικαστηρίων δεν υπόκεινται στις διατάξεις του ΓΚΠΔ και συνακόλουθα διαφεύγουν του ελέγχου της ΑΠΔΠΧ, προς αποφυγή ουσιαστικά οποιουδήποτε φορέα θα μπορούσε να επηρεάσει, έστω και έμμεσα, την ανεξαρτησία των δικαστικών λειτουργιών. Τούτο, βεβαίως, δεν αναιρεί το γεγονός ότι τα Δικαστήρια παραμένουν υπόχρεα, ως δημόσιοι φορείς, να ορίζουν Υπευθύνους Προστασίας Δεδομένων (η δε παράλειψη ορισμού ελέγχεται από την ΑΠΔΠΧ) και να προστατεύουν με κάθε επαρκή τρόπο τα προσωπικά δεδομένα των εμπλεκόμενων προσώπων στις δικαιοδοτικές διαδικασίες, όπως για παράδειγμα μέσω της ανωνυμοποίησης των δικαστικών αποφάσεων που δημοσιεύονται.

¹⁵² Βλ. σκ. 14 της ΑΠ 13/2025 της ΑΠΔΠΧ.

¹⁵³ Βλ. ΔΕΕ, υπόθεση C-245/2020 X και 2 κατά Autoriteit Persoonsgegevens, 24.03.2022, και τις συναφείς Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα M. Bobek 06.10.2021, σκ. 100.

Μάλιστα, σε συμμόρφωση με τις ανωτέρω απαιτήσεις του ΓΚΠΔ και ήδη πριν την δημοσίευση της ΑΠ 13/2025 της ΑΠΔΠΧ, ο Άρειος Πάγος με την Πράξη 44/2024 της Προέδρου του έχει ορίσει Υπεύθυνο Προστασίας Δεδομένων, δημοσιεύοντας τα στοιχεία του και ενημερώνοντας όλους τους ενδιαφερόμενους για τα δικαιώματά τους σχετικά με την επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων. Μολαταύτα, επισημαίνεται και πάλι ότι στα καθήκοντα του Υπευθύνου Προστασίας Δεδομένων δεν ανήκουν οι πράξεις επεξεργασίας στο πλαίσιο της δικαστικής λειτουργίας, καθώς και ότι η ΑΠΔΠΧ δεν είναι αρμόδια να ελέγξει πράξεις επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που διενεργούνται από τις δικαστικές και εισαγγελικές αρχές στο πλαίσιο της αμιγώς δικαστικής λειτουργίας και των δικαστικών τους καθηκόντων.¹⁵⁴

Ως εκ τούτου, και με βάση τα ανωτέρω, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι αν ο αλγόριθμος χρησιμοποιείται στο πλαίσιο της διοικητικής δραστηριότητας του δικαστή, τότε έχει αρμοδιότητα η ΑΠΔΠΧ, ενώ όταν χρησιμοποιείται στο πλαίσιο της δικαιοδοτικής αρμοδιότητας δεν έχει. Στο πλαίσιο τούτο, πολύ χρήσιμη είναι η απόφαση της Διοικητικής Ολομέλειας του ΣτΕ με την οποία εξεδόθη η Γνώμη 25/2018 του ΣτΕ επί του σχεδίου του νόμου «Αρχές επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και μέτρα συμμόρφωσης με τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων

¹⁵⁴ Βλ. άρθρο 55 παρ. 3 του ΓΚΠΔ, άρθρα 8 παρ. 2 και 10 παρ. 5, άρθρο 58 παρ. 1 του ν. 4624/2019 και άρθρο 45 παρ. 2 Οδηγίας (ΕΕ) 2016/680.

(GDPR) και άλλες διατάξεις» ως προς το ζήτημα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων κατά την άσκηση δικαιοδοτικής αρμοδιότητας από τα δικαστήρια. Κατά την ανωτέρω, δικαιοδοτικό έργο αποτελεί, πέραν της κατ' ουσίαν κρίσης της εκάστοτε υπόθεσης, και η προσωρινή προστασία, οι αποφάσεις περί προαγωγών, μεταθέσεων, αποσπάσεων και μετατάξεων δικαστικών λειτουργών, κατά το άρθρο 90 Σ, οι επιθεωρήσεις δικαστικών λειτουργών, κατά το άρθρο 87 παρ. 3 Σ, η απόφαση περί παύσεως δικαστικών λειτουργών, κατά το άρθρο 88 παρ. 4 Σ, η άσκηση πειθαρχικής εξουσίας, κατά το άρθρο 91 Σ.¹⁵⁵ Αντίστοιχα, υπάγονται στη δικαιοδοτική αρμοδιότητα των δικαστηρίων και τα εντασσόμενα στο δικαστικό μηχανισμό του κράτους υπηρεσιακά ή δικαστικά συμβούλια των δικαστικών υπαλλήλων, κατά το άρθρο 92 Σ, όταν αποφαινόμενοι για την υπηρεσιακή κατάσταση των εν λόγω δικαστικών υπαλλήλων ή ασκούν πειθαρχική εξουσία σε βάρος τους.¹⁵⁶ Αμιγώς διοικητικά καθήκοντα, λοιπόν, αποτελούν οι πράξεις δικαστικών λειτουργών όταν μετέχουν σε δικαστικά όργανα εντός της δικαιοσύνης και σχετίζονται με τις επιτροπές διαγωνισμών για έργα, προμήθειες και υπηρεσίες των δικαστηρίων. Συνακόλουθα, διοικητικής φύσεως είναι και οι πράξεις δικαστών σε νομοπαρασκευαστικές επιτροπές ή σε συμβούλια ή επιτροπές πειθαρχικού, ελεγκτικού ή δικαιοδοτικού χαρακτήρα, κατά το

¹⁵⁵ Βλ. Φ. Παναγοπούλου-Κουτναζή, Συνταγματική θεώρηση του νόμου περί προστασίας δεδομένων (Ν. 4624/2019), ΔιΜΕΕ, 03/2019, σ. 334-336.

¹⁵⁶ Ibidem.

άρθρο 89 παρ. 2 Σ.¹⁵⁷ Σύμφωνα, πάντως, με τη Γνώμη της Γενικής Επιτροπείας της Επικρατείας των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων,¹⁵⁸ στο μεταίχμιο ανάμεσα σε διοικητική και δικαιοδοτική αρμοδιότητα βρίσκονται τα στοιχεία που ανάγονται στη στοιχειοθέτηση του εννόμου συμφέροντος για την άσκηση ενός ενδίκου βοηθήματος και στη διατύπωση των λόγων που θα προβληθούν ενώπιον του δικαστηρίου, καθόσον δύνανται να εκτείνονται σε συλλογή στοιχείων που ενδέχεται να αφορούν προσωπικά δεδομένα τρίτων προσώπων, αλλά εξακολουθούν να είναι απαραίτητα για την άσκηση του ενδίκου βοηθήματος. Συναφές είναι και το ζήτημα της επιλογής των στοιχείων που θα αποτελέσουν περιεχόμενο του φακέλου της δικογραφίας και τα οποία θα πρέπει να τεθούν στη διάθεση των διαδίκων.¹⁵⁹ Ωστόσο, δεν αναιρείται το εποπτικό κενό που επικρατεί εν προκειμένω, ήτοι ποιος θα είναι ο αρμόδιος να εξετάζει καταγγελίες που αφορούν στην προστασία των δεδομένων κατά την άσκηση της αμιγώς δικαιοδοτικής λειτουργίας των Δικαστηρίων. Θα πρέπει να ορισθεί ένας υπεύθυνος προστασίας δεδομένων; Στην αιτιολογική σκέψη 20 του ΓΚΠΔ προτείνεται η εποπτεία των εν λόγω πράξεων να ανατεθεί σε ειδικούς φορείς στο πλαίσιο του δικαστικού συστήματος των κρατών μελών. Προτείνεται ενδεικτικώς προς τούτο η ανάθεση της

¹⁵⁷ Ibidem.

¹⁵⁸ Βλ. Γνώμη της Γενικής Επιτροπείας της Επικρατείας των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων, αρ. πρωτ. 1849/2017, σ. 2 επ.

¹⁵⁹ Ibidem.

αρμοδιότητας αυτής σε υφιστάμενα όργανα, όπως οι Επιθεωρήσεις των Δικαστηρίων ή η σύσταση ενός νέου και εξειδικευμένου σώματος για την εποπτεία της προστασίας δεδομένων στο πλαίσιο άσκησης των δικαιοδοτικών αρμοδιοτήτων στους κόλπους της Δικαιοσύνης.¹⁶⁰ Παραδείγματος χάριν, στην Αυστρία, την Εσθονία,

¹⁶⁰ Βλ. επί της ίδιας θεματικής και τα Πρακτικά της 14^{ης} Γενικής Συνεδρίασης της Ολομέλειας του Ελεγκτικού Συνεδρίου (14.11.2018), στα οποία, με αφορμή την παροχή γνώμης επί του σχεδίου του Ν. 4624/2019 για την εφαρμογή του ΓΚΠΔ και την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2016/680/ΕΕ, ως προς το ζήτημα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων κατά την άσκηση δικαιοδοτικής αρμοδιότητας από τα δικαστήρια επισημαίνονται, μεταξύ άλλων, τα εξής: πρώτον, η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τα δικαστήρια και τις εισαγγελικές αρχές όταν ενεργούν στο πλαίσιο της δικαιοδοτικής τους αρμοδιότητας αποτελεί ιδιαίτερη κατηγορία επεξεργασίας συνδεδεμένη άμεσα με την απονομή της δικαιοσύνης· δεύτερον, για λόγους διασφάλισης της δικαστικής ανεξαρτησίας, η αρμοδιότητα της ΑΠΔΠΧ καλώς δεν εκτείνεται μέχρι την άσκηση της δικαιοδοτικής αρμοδιότητας των δικαστηρίων, προς αποφυγή δηλαδή κωλυμάτων στη λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία των δικαστών· τρίτον, αντ' αυτού δέον όπως προβλέπεται η ύπαρξη εσωτερικών δικαστικών σχηματισμών για τα εν λόγω ζητήματα (τριμελής δικαστική επιτροπή τόσο για το Ελεγκτικό Συνέδριο όσο και για την Γενική Επιτροπεία της Επικρατείας του Ελεγκτικού Συνεδρίου). Σύμφωνη σε αυτό είναι και η Γενική Επιτροπεία της Επικρατείας των ΤΔΔ, η οποία με βάση τη Γνώμη με αριθμ. πρωτ. 1849/2017, πρότεινε τη συγκρότηση μιας ολιγομελούς επιτροπής από έμπειρους επί του αντικειμένου δικαστικούς λειτουργούς, κατά κλάδο δικαιοδοσίας, ήτοι μια για τη διοικητική και μια για τη ποινική – πολιτική δικαιοσύνη. Αντίθ. η Γνωμοδότηση 63/2018 του Αρείου Πάγου (12.12.2018) επί του ιδίου θέματος, όπου αναφέρεται ότι από την ερμηνεία του συνολικού πνεύματος του ΓΚΠΔ και της Οδηγίας 2016/680/ΕΕ προκύπτει πως δεν είναι υποχρεωτική η δημιουργία ειδικού εποπτικού σώματος, αλλά αφήνεται στη διακριτική ευχέρεια του κάθε κράτους – μέλους, εφόσον επιτρέπεται από το δικαστικό του σύστημα, η υπαγωγή του ελέγχου εφαρμογής των κανόνων του ΓΚΠΔ σε δικαστικά εποπτικά όργανα. Ωστόσο, κατά το ελληνικό Σύνταγμα, η άσκηση εποπτικού ελέγχου οιασδήποτε μορφής και φύσης, ακόμα και αν συντελείται από δικαστικό εποπτικό όργανο, έρχεται σε αντίθεση με την κατοχυρωμένη στο άρθρο 87 παρ. 1 Σ δικαστική ανεξαρτησία σε συνδυασμό με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ περί δίκαιης δίκης. Προς επίρρωση αναφέρεται ότι εάν κάποιος διάδικος εκτιμά ότι έχουν προσβληθεί τα προσωπικά δεδομένα του από πράξεις δικαστικών λειτουργών κατά την άσκηση δικαιοδοτικού έργου, τότε έχει σαφώς τη δικονομική δυνατότητα να προσφύγει σε ανώτερο δικαστήριο προς αναζήτηση προστασίας. Επομένως, οποιαδήποτε ανάθεση εποπτικού ρόλου είτε σε Προϊστάμενο Δικαστηρίου είτε σε Τριμελή συμβούλια, πέραν του ότι καθίσταται περιττή, είναι συνάμα και αντίθετη σε θεμελιώδεις αρχές του ελληνικού δικονομικού συστήματος, όπως είναι η μυστικότητα της ανακριτικής διαδικασίας, καθόσον ο επόπτης δικαστής θα ζητεί έγγραφα της δικογραφίας για να ενημερωθεί επί της καταγγελίας ή θα υπάρχει επέμβαση στη διαμόρφωση της δικαστικής κρίσης, όταν το ποινικό δικαστήριο κατά την εκδίκαση μιας

την Ιρλανδία και την Πορτογαλία η ανάθεση της εποπτείας των προσωπικών δεδομένων που τίθενται υπό επεξεργασία από τα δικαστήρια κατά την άσκηση του δικαιοδοτικού τους έργου γίνεται στα ίδια τα δικαστήρια ή σε ειδική προς τούτο δικαστική επιτροπή.¹⁶¹ Αντιθέτως, στη Φινλανδία, στη Σλοβακία και στη Σουηδία η ίδια ανάθεση γίνεται σε όργανα εκτός του δικαστικού σώματος, ήτοι στον Καγκελάριο της Δικαιοσύνης και παράλληλα στον Συνήγορο του Πολίτη στο Υπουργείο Δικαιοσύνης ή στον Υπεύθυνο Προστασίας Δεδομένων που υπηρετεί σε κάθε δικαστήριο, αντίστοιχα.¹⁶² Μόνον το Λουξεμβούργο πρότεινε την ανάθεση της αρμοδιότητας αυτής σε ειδικά προς τούτο συγκροτημένο και ανεξάρτητο όργανο («Δικαστική Αρχή Εποπτείας»).¹⁶³ Οι λεπτομέρειες της εποπτείας δεν είναι άμοιρες προβληματισμού. Κάποιος εξωτερικός ελεγκτής δύναται να θίξει την ανεξαρτησία του δικαστηρίου, ενώ κάποιος εκ των έσω γνωρίζει καλύτερα το σύστημα, αλλά ενδεχομένως στερείται της δέουσας αντικειμενικότητας και της απαιτούμενης απόστασης.

υπόθεσης θα καλείται, μετά από καταγγελία, να συμμορφωθεί με την απόφαση του εποπτικού οργάνου, το οποίο τοιούτοτρόπως θα επεμβαίνει στη διαμόρφωση της δικανικής κρίσης του πρώτου.

¹⁶¹ Βλ. Directorate-General for Research and Documentation, Research Note: Supervision of courts' compliance with personal data protection rules when acting in their judicial capacity, Ιούλιος 2018, διαθέσιμο σε: https://curia.europa.eu/site/jcms/d2_5137/en/research-notes.

¹⁶² Ibidem.

¹⁶³ Ibidem.

VI. Μελέτη εκτίμησης αντικτύπου στην αλγοριθμική δικαιοσύνη

1. Εκτίμηση αντικτύπου για την προστασία δεδομένων

Κομβικό μηχανισμό για την ενσωμάτωση των αρχών προστασίας δεδομένων ήδη από το στάδιο του σχεδιασμού συνιστά η εκτίμηση αντικτύπου για την προστασία δεδομένων (*ΕΑΠΔ, Data Protection Impact Assessment - DPIA*), η οποία προβλέπεται στο άρθρο 35 του ΓΚΠΔ. Η ΕΑΠΔ¹⁶⁴ αποτελεί διαδικαστικό εργαλείο που θεσπίζεται από τον ενωσιακό νομοθέτη με σκοπό την αποτύπωση των πράξεων επεξεργασίας, την αξιολόγηση της αναγκαιότητας και της αναλογικότητάς τους, καθώς και τη συστηματική αναγνώριση και διαχείριση των κινδύνων που ενδέχεται να ανακλύσουν για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των φυσικών προσώπων. Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει την εκτίμηση των σχετικών κινδύνων και τον προσδιορισμό κατάλληλων μέτρων για την πρόληψη ή τον μετριασμό τους. Παράλληλα, η ΕΑΠΔ λειτουργεί ως βασικό μέσο υλοποίησης της αρχής της λογοδοσίας, παρέχοντας στους υπευθύνους επεξεργασίας όχι μόνο κατευθύνσεις συμμόρφωσης με τις απαιτήσεις του ΓΚΠΔ, αλλά και τη δυνατότητα τεκμηρίωσης της λήψης επαρκών και ενδεδειγμένων μέτρων. Η υποχρέωση διενέργειας ΕΑΠΔ ενεργοποιείται στις περιπτώσεις επεξεργασιών

¹⁶⁴ Βλ. Data protection Commission, Data protection impact assessments, Ιρλανδία, διαθέσιμο σε: <https://www.dataprotection.ie/en/organisations/know-your-obligations/data-protection-impact-assessments>.

που ενδέχεται να συνεπάγονται αυξημένο κίνδυνο για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των υποκειμένων των δεδομένων.

Στο σημείο αυτό τονίζεται ότι η μελέτη δεν εξετάζει μόνο τον κίνδυνο επέμβασης στην ιδιωτικότητα, αλλά και σε άλλα δικαιώματα, όπως λ.χ. είναι το δικαίωμα του συνέρχεσθαι, κατά το άρθρο 11 Σ. Στην κατεύθυνση αυτή κινείται το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων, το οποίο έχει υιοθετήσει τις *«Κατευθυντήριες γραμμές για την εκτίμηση του αντικτύπου σχετικά με την προστασία δεδομένων (ΕΑΠΔ) και καθορισμός του κατά πόσον η επεξεργασία «ενδέχεται να επιφέρει υψηλό κίνδυνο για τους σκοπούς του κανονισμού 2016/679»* που εκδόθηκαν από την Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29. Ενδεχομένως, κάποιες ανησυχίες θα μπορούσαν να εκφραστούν λόγω της εν συνόλω εξέτασεως της επιρροής των δικαιωμάτων πέραν της ιδιωτικότητας από την ΑΠΔΠΧ, η οποία έχει ως αποστολή την εποπτεία της εφαρμογής της νομοθεσίας περί προστασίας των προσωπικών δεδομένων (άρθρο 9 ν. 4624/2019) και όχι γενικώς την προστασία όλων των συνταγματικών δικαιωμάτων. Η Αρχή καλείται να εξετάσει λ.χ. κατά πόσον επηρεάζεται το δικαίωμα του *συνέρχεσθαι* των διαδηλωτών. Η ανησυχία αυτή για τις αρμοδιότητες της Αρχής διασκεδάζεται από το γεγονός ότι τα εξεταζόμενα δικαιώματα θίγονται λόγω, ακριβώς, της επέμβασης στην ιδιωτικότητα και, ως εκ τούτου, λαμβάνει χώρα

στάθμιση ανάμεσα στην ιδιωτικότητα και τα ενδεχόμενα συγκρουόμενα άλλα αγαθά.¹⁶⁵

2. Εκτίμηση αντικτύπου για τα θεμελιώδη δικαιώματα

Περαιτέρω, το άρθρο 27 του Κανονισμού ΤΝ εισάγει ειδική υποχρέωση για τους φορείς εφαρμογής συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης υψηλού κινδύνου, στις οποίες συμπεριλαμβάνεται και η αλγοριθμική δικαιοσύνη κατά το Παράρτημα ΙΙΙ στ. 8 του Κανονισμού (όταν το σύστημα ΤΝ που προορίζεται για δικαστική χρήση ενέχει κίνδυνο βλάβης για τα θεμελιώδη δικαιώματα φυσικών προσώπων, εφόσον, μεταξύ άλλων, επηρεάζει ουσιωδώς το αποτέλεσμα της λήψης αποφάσεων), να προβαίνουν, πριν από τη θέση του συστήματος σε λειτουργία, σε εκτίμηση του αντικτύπου της χρήσης του στα θεμελιώδη δικαιώματα (*ΕΑΘΔ, Fundamental Rights Impact Assessment – FRIA*). Η καθιέρωση της εκτίμησης αντικτύπου στα θεμελιώδη δικαιώματα αντανακλά την ανάγκη εξισορρόπησης της τεχνολογικής καινοτομίας με τη συστηματική διαχείριση των κινδύνων που ανακύπτουν, ιδίως ως προς την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων.¹⁶⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 27 του Κανονισμού ΤΝ, η εν λόγω εκτίμηση περιλαμβάνει, μεταξύ

¹⁶⁵ Βλ. Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Το ζήτημα των καμερών (φορητών και σώματος) που φέρουν οι Μονάδες Αποκαταστάσεως της Τάξεως (Μ.Α.Τ.) της Ελληνικής Αστυνομίας, *Syntagma Watch*, 4.1.2021, διαθέσιμο σε: <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/to-zitima-twn-kamerwn-foritwn-kai-swmatos-poy-feroun-oi-monades-apokatastaseos-tis-taxis-mat-tis-ellhnikhs-astynomias/>.

¹⁶⁶ Βλ. αιτιολογική σκέψη 1 του Κανονισμού για την ΤΝ.

άλλων: «(α) την περιγραφή των επιχειρησιακών διαδικασιών στις οποίες εντάσσεται η χρήση του συστήματος, σύμφωνα με τον επιδιωκόμενο σκοπό του, (β) τον χρονικό ορίζοντα και τη συχνότητα χρήσης του, (γ) τις κατηγορίες προσώπων ή ομάδων που ενδέχεται να επηρεαστούν, (δ) τον εντοπισμό των συγκεκριμένων κινδύνων βλάβης για τις ομάδες αυτές, λαμβανομένων υπόψη και των πληροφοριών που παρέχει ο πάροχος βάσει του άρθρου 13 του Κανονισμού ΤΝ, (ε) την εφαρμογή των μέτρων ανθρώπινης εποπτείας σύμφωνα με τις οδηγίες χρήσης, καθώς και (στ) τα μέτρα αντιμετώπισης των κινδύνων αυτών, συμπεριλαμβανομένων ρυθμίσεων εσωτερικής διακυβέρνησης και μηχανισμών υποβολής καταγγελιών».

3. Σύγκριση

Παρατηρώντας τις δυο αυτές ρυθμίσεις, συμπεραίνεται πως η εκτίμηση αντικτύπου για την προστασία δεδομένων και η εκτίμηση αντικτύπου στα θεμελιώδη δικαιώματα συνιστούν δύο διακριτά εργαλεία αξιολόγησης, τα οποία εδράζονται σε διαφορετικό κανονιστικό πλαίσιο, πλην όμως συνδέονται στενά όταν πρόκειται για συστήματα Τεχνητής Νοημοσύνης υψηλού κινδύνου που περιλαμβάνουν ταυτόχρονα επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ή για δραστηριότητες επεξεργασίας που αξιοποιούν αλγοριθμικές τεχνικές και συστήματα ΤΝ.¹⁶⁷ Η ΕΑΠΔ έχει τα ίδια

¹⁶⁷Βλ. Κ. Vilawa, Difference between FRIA & DPIA, 30/07/2024, διαθέσιμο σε: <https://techgdpr.com/blog/difference-fundamental-rights-impact-assessment-dpia/>.

βασικά χαρακτηριστικά με την ΕΑΘΔ, ήτοι (α) μια εκ των προτέρων προσέγγιση, (β) μια εστίαση στην αξιολόγηση κινδύνου με βάση τα δικαιώματα, (γ) μια κυκλική επαναληπτική δομή που ακολουθεί το προϊόν/την υπηρεσία καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής του, (δ) μια εκτίμηση βασισμένη σε εμπειρογνώμονες.¹⁶⁸ Η κύρια διαφορά μεταξύ της ΕΑΠΔ και της ΕΑΘΔ είναι το πεδίο εφαρμογής: η ΕΑΘΔ δεν εστιάζει κατά κύριο λόγο στην προστασία των δεδομένων και παραλλήλως στα συναφή δικαιώματα που θίγονται λόγω, ακριβώς, της επεμβάσεως στην ιδιωτικότητα, αλλά εξετάζει όλα τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που ενδέχεται να επηρεαστούν.¹⁶⁹

Επιπλέον, η ΕΑΠΔ εφαρμόζεται σε κάθε πράξη επεξεργασίας που ενδέχεται να επιφέρει σημαντικό κίνδυνο, με την εκτίμηση του επιπέδου κινδύνου να πραγματοποιείται *κατά περίπτωση* από τον υπεύθυνο επεξεργασίας, βάσει των γενικών κριτηρίων που θέτει ο ΓΚΠΔ. Αντιθέτως, ο Κανονισμός ΤΝ υιοθετεί ένα προκαθορισμένο σύστημα κατηγοριοποίησης, στο οποίο ο χαρακτηρισμός των συστημάτων ως «υψηλού κινδύνου» γίνεται *ex ante* από τον ίδιο τον νομοθέτη, περιοριζόμενος στις περιπτώσεις που απαριθμούνται στο άρθρο 6 παρ. 2 και στο Παράρτημα ΙΙΙ.

Πάντως, δεδομένου ότι τα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης υψηλού κινδύνου είναι ιδιαιτέρως πιθανό να συνεπάγονται και

¹⁶⁸ Βλ. *A. Mantelero*, The Fundamental Rights Impact Assessment (FRIA) in the AI Act: Roots, legal obligations and key elements for a model template, *Computer Law & Security Review: The International Journal of Technology Law and Practice*, arXiv:2411.15149v1.

¹⁶⁹ Βλ. *K. Vilawa*, Difference between FRIA & DPIA, *όπ. ανωτ.*.

επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ο φορέας εφαρμογής θα υποχρεωθεί στην πράξη να διενεργήσει ΕΑΠΔ, με τη ΕΑΘΔ να λειτουργεί επικουρικά. Κατ' αποτέλεσμα, τα δύο εργαλεία συμμόρφωσης τείνουν να αλληλοεπικαλύπτονται, γεγονός που ενδέχεται να δημιουργήσει νομική αβεβαιότητα ως προς την ακριβή κατανομή των υποχρεώσεων.¹⁷⁰

Τέλος, σε επίπεδο εσωτερικής εποπτείας, η ΕΑΠΔ προβλέπει ρητά τη συμμετοχή του Υπευθύνου Προστασίας Δεδομένων, όταν αυτός υφίσταται, καθώς και την τεκμηρίωση της γνώμης του και των σχετικών αποφάσεων. Αντιστοίχως, ο Κανονισμός ΤΝ δεν καθιερώνει ρητά αντίστοιχο ρόλο ή υποχρέωση συμμετοχής του ίδιου του υπευθύνου προστασίας δεδομένων στο πλαίσιο της ΕΑΘΔ.¹⁷¹

Συγκεκριμένο και τυποποιημένο μοντέλο για τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να διεξαχθεί μια μελέτη εκτίμησης αντικτύπου δεν προβλέπεται. Πρέπει να επισημανθεί πως υφίστανται δυσχέρειες στην προσπάθεια αποτύπωσης αφηρημένων αρχών και αξιών σε ποσοτικοποιήσιμα κριτήρια, καθώς και στην αποκωδικοποίηση σύνθετων τεχνικών χαρακτηριστικών με τρόπο απλό και προσβάσιμο. Η διαφοροποίηση των προσεγγίσεων εξηγείται, σε σημαντικό βαθμό, από το γεγονός ότι κάθε μοντέλο ή μεθοδολογία αναπτύσσεται στο πλαίσιο συγκεκριμένων κανονιστικών ή

¹⁷⁰ Βλ. *Απ. Βόρρα*, Η εφαρμογή της αρχής της διαφάνειας στην Τεχνητή Νοημοσύνη, όπ. ανωτ., σ. 140 επ..

¹⁷¹ *Ibidem*, σ. 144 επ..

επιχειρησιακών αναγκών, με αποτέλεσμα η αντιμετώπιση της Τεχνητής Νοημοσύνης να συναρτάται με τις αξίες που κάθε φορά επιδιώκεται να διασφαλιστούν, είτε αυτές έχουν σχέση με την προστασία επιμέρους θεμελιωδών δικαιωμάτων είτε με τον συνολικό κοινωνικό, υγειονομικό ή περιβαλλοντικό αντίκτυπο των συστημάτων Τεχνητής Νοημοσύνης.¹⁷²

Παρά τις ανωτέρω διαφορές τους, οι δύο μορφές εκτίμησης αντικτύπου έχουν έναν κοινό αξιακό πυρήνα σε επίπεδο περιεχομένου: και στις δύο μορφές, η αξιολόγηση, σχετίζεται με καθορισμένες αρχές και αξίες, όπως η διαφάνεια, η επεξηγησιμότητα, η ιχνηλασιμότητα, η ερμηνευσιμότητα, η αμεροληψία, η ισότητα, η ανθρώπινη παρέμβαση και εποπτεία, η προστασία της ιδιωτικής ζωής, η αποφυγή βλάβης, η ευθύνη και η λογοδοσία, η βιωσιμότητα κ.ά..

¹⁷² Βλ. Συμβούλιο της Ευρώπης στην Τρίτη Συνάντηση της Ολομέλειας για τη Σύμβαση για την Τεχνητή Νοημοσύνη, 17/12/2020, όπου επισημάνθηκε ότι «η έλλειψη ενός σαφούς και συμπεφωνημένου πλαισίου αξιολόγησης επιπτώσεων είναι ιδιαίδοντως προβληματική και καθίσταται αναγκαία η διερεύνηση μίας ενιαίας προσέγγισης προκειμένου ένα μοντέλο να είναι λειτουργικό, αποτελεσματικό ως προς τους στόχους του και αποδεκτό από τους χρήστες του αλλά και όσους επηρεάζονται από τη χρήση συστημάτων ΤΝ.»

4. Βασικοί άξονες αξιολόγησης

Βασικοί άξονες που πρέπει να επιμετρηθούν στο πλαίσιο της μελέτης εκτίμησης αντικτύπου προσωπικών δεδομένων είναι οι εξής:¹⁷³

Αρχικά απαιτείται η περιγραφή του συστήματος, τουτ' έστιν πώς λειτουργεί το σύστημα, σε ποιο πλαίσιο, τι δεδομένα επεξεργάζεται και για ποιο σκοπό τα επεξεργάζεται. Κρίσιμο προς τούτο είναι αν οι σκοποί επεξεργασίας είναι καθορισμένοι, ρητοί και νόμιμοι (άρθρο 5 παρ. 1 β ΓΚΠΔ). Επίσης αναζητείται η νομική βάση της επεξεργασίας (άρθρο 6 ΓΚΠΔ) και διερευνάται αν τα δεδομένα που τυγχάνουν επεξεργασίας είναι κατάλληλα, συναφή και περιορισμένα στα απολύτως αναγκαία για τους σκοπούς της επεξεργασίας (άρθρο 5 παρ. 1 γ ΓΚΠΔ). Σημαντική παράμετρος είναι και η διαφάνεια στην ενημέρωση των υποκειμένων των δεδομένων (άρθρα 12-14 ΓΚΠΔ), δηλαδή αν η ενημέρωση λαμβάνει χώρα κατά τρόπο ικανοποιητικό, κατανοητό στον μέσο άνθρωπο και μη επιδεχόμενο παρερμηνεία. Σημαντικός παράγοντας ικανοποίησης δικαιωμάτων είναι η ευχερής και χωρίς οικονομική επιβάρυνση ικανοποίηση του δικαιώματος πρόσβασης του υποκειμένου των δεδομένων στα δικά του δεδομένα (άρθρο 15 ΓΚΠΔ) για οποιοδήποτε λόγο, χωρίς να απαιτείται αιτιολόγηση, εκτός αν το αίτημα είναι καταχρηστικό. Περαιτέρω, εξετάζεται η

¹⁷³Βλ. https://www.dpa.gr/el/foreis/ektimisi_adiktipou_kai_diavouleush/ektimisi_adiktipo
u.

δυνατότητα φορητότητας των δεδομένων ψηφιοποιημένων εγγράφων, όπου ο νόμος το επιτρέπει (άρθρο 20 ΓΚΠΔ). Μείζονος σημασίας είναι η ικανοποίηση του δικαιώματος διόρθωσης (άρθρο 16 ΓΚΠΔ). Για παράδειγμα, αν αναφέρεται ότι κάποιος είναι υπερήμερος δανειστής ενώ δεν είναι, η ανακριβής πληροφορία πρέπει να διορθωθεί. Το αυτό συμβαίνει και με τη λανθασμένη αναγραφή ονομάτων, ημερομηνιών κ.ο.κ. στα δικαστικά αρχεία. Προβληματισμό προκαλεί και το δικαίωμα διαγραφής σε δικαστικά αρχεία. Αναφορικά με το δικαίωμα διαγραφής (άρθρο 17 ΓΚΠΔ), αυτή πρέπει να πληροί ορισμένες προϋποθέσεις. Η διαγραφή από δικαστικά αρχεία αφορά κυρίως στο ποινικό μητρώο (καθαρισμός) και τις εγγραφές στα βιβλία διεκδικήσεων (αγωγές), και απαιτεί υποβολή αίτησης στην αρμόδια Εισαγγελία ή προσφυγή στο δικαστήριο, αντίστοιχα, με συγκεκριμένα δικαιολογητικά και τη συνδρομή προϋποθέσεων όπως η παρέλευση χρόνου ή η απόρριψη της αγωγής.¹⁷⁴ Η διαδικασία περιλαμβάνει αίτηση, προσκόμιση εγγράφων (π.χ. αποφάσεις, μητρώο), εξέταση από την εισαγγελία/δικαστήριο και έκδοση απόφασης για την ενημέρωση του αρχείου.¹⁷⁵ Πολύ σημαντική είναι η δυνατότητα διαγραφής του ποινικού μητρώου. Αυτή ικανοποιείται με την υποβολή αίτησης στην αρμόδια Εισαγγελία του τόπου καταδίκης του αιτούντος. Το

¹⁷⁴ Βλ. *Ε. Φωτοπούλου*, Προϋποθέσεις και διαδικασία για τη διαγραφή αγωγών από τα βιβλία διεκδικήσεων δυνάμει του άρθρου 220 ΚΠολΔ, 3.10.23, διαθέσιμο σε: <https://efotopoulou.gr/proipohesis-ke-diadikasia-gia-ti-diagrafi-agogon-apo-ta-vivlia-diekdikiseon-dinami-tou-arthrou-220-kpold/>.

¹⁷⁵ Ibidem.

αίτημα εξετάζεται από την Εισαγγελία και το Υπουργείο Δικαιοσύνης. Εκδίδεται η απόφαση και ενημερώνεται το αρχείο. Αν η διαγραφή γίνει αποδεκτή, το ποινικό μητρώο καθαρίζεται και δεν εμφανίζεται πλέον σε δημόσια ή ιδιωτική χρήση.¹⁷⁶ Κατά την εξέταση της ικανοποίησης των δικαιωμάτων εξετάζεται η ύπαρξη των δικαιωμάτων εναντίωσης και περιορισμού της επεξεργασίας (άρθρα 18, 19, 21 ΓΚΠΔ).

Κατά την αξιολόγηση των δεδομένων, πρέπει να καταγραφούν επακριβώς τα είδη των δεδομένων, οι πηγές και οι αποδέκτες των δεδομένων καθώς και ο χρόνος τήρησής τους, δηλαδή αν είναι περιορισμένος ο χρόνος τήρησης των δεδομένων (άρθρο 5 παρ. 1 γ ΓΚΠΔ). Από τεχνικής άποψης διερευνάται αν παρέχεται λειτουργική περιγραφή των πράξεων επεξεργασίας και αν προσδιορίζονται οι υπολογιστικοί πόροι στους οποίους βασίζεται η επεξεργασία (στοιχεία υλικού και λογισμικό, δίκτυα, ανθρώπινο δυναμικό). Περαιτέρω, συναξιολογείται αν λαμβάνεται υπ' όψιν η συμμόρφωση με εγκεκριμένους κώδικες δεοντολογίας (άρθρο 35 παρ. 8 ΓΚΠΔ).

Σε εφαρμογές αλγοριθμικής δικαιοσύνης πρέπει να ρυθμίζονται οι σχέσεις του υπευθύνου επεξεργασίας, π.χ. του Υπουργείου Δικαιοσύνης, με τον εκτελούντα την επεξεργασία, π.χ. μια εταιρεία πληροφορικής που μεταφράζει τις αποφάσεις, τις ανωνυμοποιεί, τις

¹⁷⁶ Βλ. Γ. Μπαγκαγιάννη, Ακύρωση Ποινικού Μητρώου: Πότε και Πώς Γίνεται, διαθέσιμο σε: <https://barkagiannis.gr/poiniko-dikaio/akyroosi-poinikoy-mitrooy-pote-kai-pos-ginetai/>.

κατηγοριοποιεί κ.ο.κ.. Κατά τις επιταγές του άρθρου 28 ΓΚΠΔ, εξετάζεται αν έχουν καθοριστεί εκατέρωθεν οι επιμέρους ευθύνες. Στην εποχή του cloud, οι διαβιβάσεις εκτός ΕΟΧ αποτελούν πλέον λειτουργική πραγματικότητα. Ως εκ τούτου, επιβάλλεται να εξετασθεί εάν λαμβάνονται μέτρα προστασίας των διεθνών διαβιβάσεων, κατά τα άρθρα 45 επ. ΓΚΠΔ.¹⁷⁷

Ο εντοπισμός των κινδύνων επιβάλλει την αξιολόγησή τους. Ερευνάται αν έχουν αξιολογηθεί η προέλευση, η φύση, η πιθανότητα (ή η ιδιαιτερότητα) και η σοβαρότητα των κινδύνων (αιτ. σκ. 84 ΓΚΠΔ) ή ισοδύναμα για κάθε κίνδυνο παράνομης πρόσβασης, μη εξουσιοδοτημένης τροποποίησης ή απώλειας των δεδομένων. Επίσης, εξετάζεται αν έχουν ληφθεί υπ' όψιν οι πηγές των κινδύνων (αιτ. σκ. 90 ΓΚΠΔ). Στο πλαίσιο αυτό, εκτιμώνται οι δυνητικές επιπτώσεις στα δικαιώματα και τις ελευθερίες των υποκειμένων σε περιπτώσεις επέλευσης των προαναφερόμενων κινδύνων, προσδιορίζονται οι απειλές επέλευσης των κινδύνων, εκτιμώνται η πιθανότητα και η σοβαρότητα των κινδύνων (αιτ. σκ. 90), καθορίζονται τα προβλεπόμενα μέτρα αντιμετώπισης των κινδύνων (άρθρο 5 παρ. 7 δ, αιτ. σκ. 90 ΓΚΠΔ).

Βασικό ερώτημα κατά την αξιολόγηση είναι αν έχει ζητηθεί η γνώμη του Υπευθύνου Προστασίας Δεδομένων (άρθρο 35 παρ. 2

¹⁷⁷ Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Συνταγματικές προεκτάσεις των μηχανισμών διευρύνσεως της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πέραν της Ε.Ε.: Εξωεδαφική εφαρμογή του Γ.Κ.Π.Δ. και διασυννοριακή διαβίβαση δεδομένων, ΔιΜΕΕ 2019, σ. 504 επ..

ΓΚΠΔ) και αν έχει ζητηθεί η γνώμη των υποκειμένων ή των εκπροσώπων τους, όπου ενδείκνυται (άρθρο 35 παρ. 9 ΓΚΠΔ).

Η δομή της μελέτης εκτίμησης αντικτύπου των θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν διαφέρει ουσιωδώς από την ανωτέρω περιγραφείσα δομή της αντίστοιχης για τα προσωπικά δεδομένα. Βασικοί άξονες που πρέπει να αξιολογηθούν στο πλαίσιο της μελέτης εκτίμησης αντικτύπου θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι οι εξής:¹⁷⁸

Αρχικά απαιτείται η αναλυτική περιγραφή του συστήματος, στην οποία πρέπει να αναγραφεί σε ποιον τομέα του δικαστηρίου προορίζεται να χρησιμοποιηθεί το σύστημα τεχνητής νοημοσύνης, ποιος είναι ο κύριος στόχος που πρέπει να επιτύχει ο αλγόριθμος και ποιοι είναι τυχόν δευτερεύοντες στόχοι. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να καταγραφεί ο αλγόριθμος (έστω κατά προσέγγιση). Επίσης πρέπει να δηλωθεί αν πρόκειται για αλγόριθμο χωρίς δυνατότητα αυτοεκμάθησης, στον οποίο οι άνθρωποι καθορίζουν τους κανόνες που πρέπει να τηρεί ο υπολογιστής ή για αλγόριθμο αυτοεκμάθησης, στον οποίο η ίδια η μηχανή βρίσκει μοτίβα στα δεδομένα και εκπαιδεύεται ή αν πρόκειται για ένα μικτό σύστημα. Κρίσιμο επί τούτου είναι η αναφορά της τεχνολογίας στην οποία βασίζεται ο αλγόριθμός, της αρχιτεκτονικής του συστήματος. Επίσης, πρέπει να

¹⁷⁸ Βλ. ενδεικτικά, Ινστιτούτο Δικαίου Τεχνητής Νοημοσύνης Rythmis, Αξιολόγηση των επιπτώσεων της χρήσης συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης στα θεμελιώδη δικαιώματα, 3.25. Danish Institute for Human Rights, A Guide to Fundamental Rights Impact Assessments (FRIA), 12.12.25.

εξηγηθεί για ποιο λόγο ο επιλεγείς τύπος αλγορίθμου είναι καταλληλότερος για την επίτευξη των στόχων.

Κρίσιμες ερωτήσεις είναι ποιο τμήμα είναι κυρίως υπεύθυνο για τον αλγόριθμο και ποιες κατηγορίες φυσικών προσώπων επηρεάζονται, π.χ. διάδικοι, ποια είναι η γεωγραφική περιοχή χρήσης, π.χ. Ελλάδα, ποιος είναι ο χρόνος και η συχνότητα της χρήσης και αν έχουν καθοριστεί και τεκμηριωθεί με σαφήνεια οι ρόλοι και οι αρμοδιότητες όλου του προσωπικού που εμπλέκεται στον κύκλο ζωής του συστήματος τεχνητής νοημοσύνης (σχεδιασμός, ανάπτυξη, χρήση, παρακολούθηση). Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να απαντηθεί ποιο είναι το επίπεδο ανθρώπινης συμμετοχής και ελέγχου σε σχέση με το σύστημα TN (α. Self-Learning or Autonomous System, β. Human-in-the-Loop, γ. Human-on-the-Loop, δ. Human-in-Command), ποιος είναι ο ρόλος των ανθρώπων στη λήψη αποφάσεων βάσει αλγοριθμικών αποτελεσμάτων και πώς υποστηρίζονται, ώστε να το πράττουν με υπευθυνότητα.

Όταν πρόκειται να εισαχθεί ένα σύστημα τεχνητής νοημοσύνης σε ένα δικαστήριο, θα πρέπει να υπάρχει τουλάχιστον ένα άτομο που διαθέτει τις απαραίτητες ειδικές γνώσεις σχετικά με την τεχνολογία της τεχνητής νοημοσύνης, τόσο από τεχνική και από νομική άποψη. Ιδανικά, θα πρέπει να υπάρχει μια διεπιστημονική «ομάδα με ικανότητες στον τομέα της τεχνητής νοημοσύνης».

Στο άρθρο 4 του Κανονισμού για την ΤΝ ορίζεται ότι οι πάροχοι και οι φορείς εκμετάλλευσης συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης λαμβάνουν μέτρα για να διασφαλίζουν, στο μέτρο του δυνατού, ότι το προσωπικό τους και άλλα πρόσωπα που ασχολούνται για λογαριασμό τους με τη λειτουργία και τη χρήση συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης διαθέτουν επαρκές επίπεδο ικανοτήτων στον τομέα της τεχνητής νοημοσύνης, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις τεχνικές γνώσεις, την εμπειρία, την εκπαίδευση και την κατάρτισή τους, καθώς και το πλαίσιο στο οποίο πρόκειται να χρησιμοποιηθούν τα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης και τα πρόσωπα ή οι ομάδες προσώπων στα οποία προορίζονται τα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης. Επομένως, οι πάροχοι και οι διαχειριστές συστημάτων ΤΝ είναι υποχρεωμένοι από τον νόμο να παρέχουν ή να εξασφαλίζουν ότι το προσωπικό τους και άλλα πρόσωπα που εργάζονται για λογαριασμό τους διαθέτουν επαρκές επίπεδο δεξιοτήτων στον τομέα της ΤΝ.¹⁷⁹ Με τον Κανονισμό για την ΤΝ καθιερώνεται ουσιαστικά *de facto* μια νομική υποχρέωση για τη συνεχή επιμόρφωση.¹⁸⁰

¹⁷⁹ Αυτό είναι τόσο σημαντικό για τον νομοθέτη της ΕΕ, ώστε ορίζει τον όρο «δεξιότητες στον τομέα της ΤΝ». Σύμφωνα με το άρθρο 3, αριθ. 56 του Κανονισμού για την ΤΝ, ο όρος αυτός σημαίνει *τις ικανότητες, τις γνώσεις και την κατανόηση που επιτρέπουν στους παρόχους, στους διαχειριστές και στα ενδιαφερόμενα μέρη, λαμβάνοντας υπ' όψιν τα αντίστοιχα δικαιώματα και υποχρεώσεις τους στο πλαίσιο του Κανονισμού, να χρησιμοποιούν με επάρκεια τα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης και να έχουν επίγνωση των ευκαιριών και των κινδύνων που ενέχει η τεχνητή νοημοσύνη, καθώς και των πιθανών ζημιών που μπορεί να προκαλέσει.*

¹⁸⁰ Βλ. *Michael Rohrllich*, KI und Recht, ό.π., σ. 172.

Εδώ πρέπει να απαντηθεί με ειλικρίνεια αν διαθέτουν οι υπάλληλοι και οι λειτουργοί της δικαιοσύνης την απαραίτητη τεχνογνωσία και εξουσία για να παρακάμπτουν και να προσαρμόζουν τα αποτελέσματα του συστήματος TN ώστε να διασφαλίζουν τα κατάλληλα αποτελέσματα. Αξιολογικός παράγοντας επί τούτου είναι αν το προσωπικό εκπαιδεύεται επαρκώς στον τομέα της TN αλλά και για τους κινδύνους που αυτή ενέχει και αν υπάρχει κάποιος μηχανισμός που αποτρέπει την υπερβολική εμπιστοσύνη ή την υπερβολική εξάρτηση από τα αποτελέσματα του συστήματος TN. Καθοριστικής σημασίας είναι αν οι χρήστες λαμβάνουν εκπαίδευση σχετικά με τη δεοντολογική χρήση και την ασφάλεια του συστήματος TN, βοηθώντας τους να κατανοήσουν τις δυνατότητες κακής χρήσης, ενώ παράλληλα να τους ενθαρρύνει να μην εξαρτώνται αποκλειστικά από το σύστημα TN για τις επιλογές τους.

Μέρος της αξιολόγησης είναι η έρευνα αν προβλέπονται μέτρα για τη διασφάλιση της ιχνηλασιμότητας του συστήματος TN σε ολόκληρο τον κύκλο ζωής του, συμπεριλαμβανομένης της τεκμηρίωσης των πηγών δεδομένων, των διαδικασιών δοκιμών, των μετρήσεων επιδόσεων, των αποτελεσμάτων και των ενημερώσεων εκδόσεων. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να απαντηθεί πώς χρησιμοποιούνται τα αποτελέσματα του αλγορίθμου και ποιες επιλογές επηρεάζουν, αν παρακολουθούνται και καταγράφονται επαρκώς οι συστάσεις του συστήματος TN, αν λαμβάνουν οι

σχετικοί χρήστες και τα ενδιαφερόμενα μέρη εξηγήσεις για τα αποτελέσματα του συστήματος TN, αν ενημερώνονται σαφώς οι τελικοί χρήστες ότι επικοινωνούν με Τεχνητή Νοημοσύνη και όχι με άνθρωπο. Σημαντικό, επίσης, είναι να διερευνηθεί αν ενημερώνονται οι τελικοί χρήστες για τον σκοπό, τα κριτήρια και τους περιορισμούς των αποτελεσμάτων που παράγει το σύστημα TN, αν είναι η λειτουργία του αλγορίθμου, η μεθοδολογία και οι πηγές δεδομένων κατανοητές με σαφήνεια από τους χρήστες. Στο πλαίσιο εξέτασης της αρχής της ελαχιστοποίησης αναζητείται αν προβλέπεται διαβαθμισμένη πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με την ανάπτυξη και τη λειτουργία του συστήματος TN σε ό,τι είναι κατάλληλο για τους εξωτερικούς ενδιαφερόμενους, συμπεριλαμβανομένων των τελικών χρηστών, των πελατών, των ρυθμιστικών αρχών και των ατόμων που επηρεάζονται από τη χρήση του. Επίσης, ερευνητέο είναι αν υπάρχουν τρόποι για τους χρήστες να μοιράζονται τα αποθηκευμένα, καταγεγραμμένα και παραγόμενα δεδομένα του συστήματος TN με τα σχετικά άτομα.

Κατά το στάδιο της αξιολόγησης αναζητείται η δυνατότητα ελέγχου του συστήματος από ανεξάρτητα εξωτερικά τρίτα μέρη και αν προβλέπεται ως διαδικασία τα εξωτερικά ενδιαφερόμενα μέρη να στέλνουν τακτικά ερωτήσεις, ανατροφοδότηση ή αιτήματα σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας του συστήματος TN. Μέρος της εξέτασης αποτελεί και η συχνότητα αυτής. Και όλα αυτά για να εξακριβωθεί

αν το σύστημα πληροί τα απαιτούμενα πρότυπα προστασίας των δικαιωμάτων.

Η αξιολόγηση εμπλουτίζεται με την περιγραφή της ακρίβειας των αποτελεσμάτων του συστήματος. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να αναζητηθεί αν υφίστανται μηχανισμοί για τον εντοπισμό και τη διόρθωση ανακριβών αποτελεσμάτων *ad hoc*. Εξετάζεται επίσης αν υφίσταται στρατηγική ή σύνολο διαδικασιών για την αποτροπή του συστήματος ΤΝ από το να αναπτύσσει ή να ενισχύει αθέμιτες προκαταλήψεις, λαμβάνοντας υπ' όψιν τόσο τα δεδομένα που επεξεργάζεται, όσο και τον τρόπο με τον οποίο έχει σχεδιαστεί ο αλγόριθμός του. Η δυσθυμία για την ΤΝ εδράζεται εν πολλοίς και στις αλγοριθμικές προκαταλήψεις.¹⁸¹ Οι εν λόγω προκαταλήψεις είναι απότοκες παραλείψεων των σχεδιαστών και των στοχαστών των τεχνολογιών. Οι ενίοτε στρεβλές εικόνες μας για τους ανθρώπους, τους πολιτισμούς και τα γεγονότα ενδέχεται να προσδώσουν μεροληπτικό χαρακτήρα στα αποτελέσματα. Δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι ότι αυτό που παρατηρούμε είναι όντως η πραγματικότητα. Για τον λόγο αυτό, πρέπει να απαντηθεί αν αναγνωρίζουν όσοι σχεδιάζουν και αναπτύσσουν το σύστημα ΤΝ την πιθανότητα οι δικές τους προκαταλήψεις να επηρεάσουν το σύστημα. Επίσης ερευνάται αν υφίστανται διαδικασίες για τον εντοπισμό και τη διόρθωση της προκατάληψης και των διακρίσεων

¹⁸¹ Βλ. Φ. Παναγοπούλου, Ο Ευρωπαϊκός Κανονισμός για την Τεχνητή Νοημοσύνη (ΕΕ/2024/1689, Artificial Intelligence Act, AI Act): Μια πρώτη συνταγματο-ηθική θεώρηση, *όπ. ανωτ.*, σ. 241.

και εν τέλει αν υπάρχουν μέθοδοι για να ελέγχεται αν ορισμένες κοινωνικές ομάδες επηρεάζονται άδικα από το σύστημα TN. Αυτό που πρέπει να αξιολογηθεί είναι αν υπάρχουν διαδικασίες για την αξιολόγηση των ευρύτερων κοινωνικών επιδράσεων του συστήματος TN (π.χ. chilling effect, ασυμμετρία δυνάμεων, εμπιστοσύνη κ.λπ.).

Ιδιαίτερης σημασίας είναι η ικανοποίηση της αρχής του πλουραλισμού, η οποία επιτάσσει τα εξής:¹⁸² *Πρώτον*, ο αλγόριθμος πρέπει να εκπαιδεύεται από δεδομένα που ανταποκρίνονται στην πλειονότητα του πληθυσμού και όχι μόνον στις ιδιαιτερότητες μιας πληθυσμιακής ομάδας. Δεν πρέπει να προάγεται η γλωσσική, εκπαιδευτική και πνευματική μονοκαλλιέργεια. *Δεύτερον*, η ρύθμιση περί την TN πρέπει να λαμβάνει υπ' όψιν της τα ανθρώπινα δικαιώματα, την οικονομική ευημερία, την προστασία του περιβάλλοντος, την ανθρώπινη ασφάλεια και την εθνική ασφάλεια αλλά και να επιδιώκει να επιλύει ενδεχόμενες εντάσεις μεταξύ τους. *Τρίτον*, τα κανονιστικά ζητήματα πρέπει να αφορούν ένα ευρύ φάσμα επιστημών, από τις μαθηματικές και φυσικές μέχρι τις ανθρωπιστικές και κοινωνικές, αφού οι εφαρμογές της TN αφορούν τομείς που εκτείνονται από την υγειονομική περίθαλψη έως το δικαστικό σύστημα.¹⁸³

¹⁸² Ibidem, σ. 49.

¹⁸³ Ibidem.

Ουσιαστικό μέρος της μελέτης εκτίμησης των κινδύνων είναι ο αντίκτυπος στην προστασία δεδομένων, όπως αναλύθηκε ανωτέρω. Στο μέτρο αυτό εξετάζεται αν το σύστημα εκπαιδεύεται ή αναπτύσσεται με προσωπικά δεδομένα, αν αυτά έχουν ψευδωνυμοποιηθεί ή ανωνυμοποιηθεί (στην τελευταία περίπτωση δεν αποτελούν προσωπικά δεδομένα). Επίσης, εξετάζεται τι είδους δεδομένα πρόκειται να χρησιμοποιηθούν ως δεδομένα εισόδου για τον αλγόριθμο και από ποιες πηγές έχουν ληφθεί τα δεδομένα. Στο σημείο αυτό απαιτείται πλήρης καταγραφή όλων των δεδομένων εισόδου και να καταγραφεί αν αυτά είναι απλά ή αν ανήκουν στις ειδικές κατηγορίες. Σημαντικό είναι επίσης να εξετασθεί η νομιμότητα της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ποια μέτρα λαμβάνονται για την διασφάλιση των βασικών αρχών προστασίας δεδομένων (π.χ. της ελαχιστοποίησης, του σκοπού, του χρονικού περιορισμού, της ακρίβειας, της εμπιστευτικότητας, της ακεραιότητας). Στο πλαίσιο αυτό, εξετάζεται αν υπάρχουν μέτρα για τη συνεχή αξιολόγηση της ποιότητας των δεδομένων που εισάγονται στο σύστημα TN και αν η αλγοριθμική εφαρμογή είναι φιλική στην προστασία δεδομένων από την κατασκευή και εξ ορισμού. Αντιστοίχως διερευνάται αν ικανοποιούνται επαρκώς όλα τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων, π.χ. ενημέρωσης, πρόσβασης, διαγραφής, διόρθωσης, φορητότητας κλπ, όπως ήδη αναφέρθηκαν ανωτέρω. Η αυτή

εξέταση πρέπει να διεξαχθεί και για τη διαβίβαση δεδομένων εκτός ΕΟΧ και τον ορισμό υπευθύνου προστασίας δεδομένων.

Παράμετροι μέτρησης του κινδύνου είναι αν εφαρμόζονται διαδικασίες για την αξιολόγηση τυχόν ευπαθειών όσον αφορά στην ασφάλεια και την ανθεκτικότητα του συστήματος TN σε όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής του, εάν τα δεδομένα που τυγχάνουν επεξεργασίας είναι επαρκώς ασφαλή, π.χ. αν υπάρχουν τεχνικές κρυπτογράφησης ή ανωνυμοποίησης. Στο πλαίσιο αυτό συναξιολογείται αν είναι το σύστημα TN ευθυγραμμισμένο με τα σχετικά πρότυπα (ISO, IEEE) για την ασφάλεια, τη διαχείριση και τη διακυβέρνηση των δεδομένων, εάν έχουν προβλεφθεί ασκήσεις για την ενεργό δοκιμή του συστήματος υπό αντίξοες συνθήκες ή συνθήκες πίεσης, τη μέτρηση της απόκρισης του συστήματος, την αξιολόγηση των τρόπων αποτυχίας ή τον προσδιορισμό του κατά πόσον το σύστημα μπορεί να επιστρέψει στην κανονική λειτουργία μετά από ένα απροσδόκητο δυσμενές γεγονός. Επίσης, πρέπει να απαντηθεί αν προβλέπονται διαδικασίες για την καθιέρωση και την παρακολούθηση των δοκιμών και των μετρήσεων ασφαλείας, για την απόκριση σε περιστατικά που σχετίζονται με το σύστημα TN, για την τροποποίηση της ασφαλείας του συστήματος και των αντιμέτρων για την αύξηση της ευρωστίας και της ανθεκτικότητας σε επιθέσεις ως απάντηση στις δοκιμές και τα περιστατικά που παρατηρούνται καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής του

συστήματος TN. Εξετάζεται επίσης αν υπάρχει εφεδρικό σχέδιο για αντίπαλες επιθέσεις (adversarial) ή απροσδόκητες καταστάσεις.

Κατά τη μελέτη ερωτάται επίσης αν υποβάλλεται το σύστημα TN σε αξιολόγηση για πιθανή κακόβουλη, εσφαλμένη ή ακατάλληλη χρήση. Επίσης, πρέπει να ερευνηθούν αν υπάρχουν μέτρα και πιθανές λύσεις για τυχόν ζημίες ή δυσμενή αποτελέσματα που προκαλούνται από το σύστημα TN.

Από την ανωτέρω ανάλυση γίνεται αντιληπτό ότι οι παράμετροι που πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν κατά τη δημιουργία ενός συστήματος απονομής δικαιοσύνης μέσω αλγορίθμων είναι πολλαπλές· και στο σύνολό τους πρέπει να αποτυπωθούν στις υπό κατάρτιση μελέτες επιπτώσεων τόσο στα προσωπικά δεδομένα όσο και στα θεμελιώδη δικαιώματα, αντίστοιχα. Πιο συγκεκριμένα, η εισαγωγή συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης στο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης εγείρει ζητήματα προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων, καθότι, βάσει του Παραρτήματος III στ. 8 του Κανονισμού για την TN, το σύστημα TN που προορίζεται για δικαστική χρήση ενέχει κίνδυνο βλάβης για τα θεμελιώδη δικαιώματα φυσικών προσώπων, εφόσον, μεταξύ άλλων, επηρεάζει ουσιωδώς το αποτέλεσμα της λήψης δικαστικών αποφάσεων. Οι μελέτες εκτίμησης αντικτύπου στα θεμελιώδη δικαιώματα, λοιπόν, πρέπει να σχεδιάζονται κατά τρόπο που να αντανακλώνται οι ιδιαιτερότητες της δικαστικής λειτουργίας και το αυξημένο επίπεδο

προστασίας των δικονομικών δικαιωμάτων της δίκαιης δίκης του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ.

Επομένως, μια μελέτη εκτίμησης που αφορά στην αλγοριθμική δικαιοσύνη πρέπει να εκκινεί από τη συγκεκριμένη λειτουργία και τους σκοπούς χρήσης του συστήματος τεχνητής νοημοσύνης εντός της δικαστικής διαδικασίας. Τα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης μπορεί να χρησιμοποιούνται, μεταξύ άλλων, για την ιεράρχηση υποθέσεων, την εκτίμηση κινδύνου, τη διατύπωση προτάσεων ως προς την επιμέτρηση ποινών, τη λήψη αποφάσεων σχετικά με την προσωρινή κράτηση ή την υφ' όρον απόλυση, καθώς και για την προτεραιοποίηση της εκδίκασης υποθέσεων. Δεν πρέπει να διαλάθει της προσοχής μας ότι ακόμη και όταν τα συστήματα αυτά χαρακτηρίζονται τυπικά ως εργαλεία απλώς υποστηρικτικά των αποφάσεων, τα παραγόμενα αποτελέσματά τους δύνανται να ασκούν ουσιώδη επιρροή στη δικαστική κρίση.¹⁸⁴

Συναφώς προϋποτίθεται ο προσδιορισμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων που ενδέχεται να θιγούν από τη χρήση τεχνητής νοημοσύνης στο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης. Στο πλαίσιο αυτό, η μελέτη εκτίμησης επιπτώσεων στα θεμελιώδη δικαιώματα πρέπει να εξετάζει κινδύνους όχι μόνο ως προς το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη¹⁸⁵ και τις απορρέουσες από αυτό δικονομικές εγγυήσεις,

¹⁸⁴ Βλ. *L. Gatt/I.A. Caggiano/M.C. Gaeta/R. Savella/E. Troisi/F. Pratesi*, FRIA Implementation Model According to the AI Act, 2024 IEEE International Conference on Metrology for eXtended Reality, Artificial Intelligence and Neural Engineering (MetroXRINE), St Albans, United Kingdom, 2024, σ. 1224-1229.

¹⁸⁵ Βλ. άρθρο 6 ΕΣΔΑ.

αλλά και σε αποτελεσματική δικαστική προστασία,¹⁸⁶ συμπεριλαμβανομένης της ισότητας των όπλων και της υποχρέωσης αιτιολόγησης των δικαστικών αποφάσεων, το τεκμήριο αθωότητας,¹⁸⁷ την ανθρώπινη αξιοπρέπεια,¹⁸⁸ ιδίως όταν τα πρόσωπα υπόκεινται σε εκτίμηση κινδύνου, την αρχή της μη διάκρισης,¹⁸⁹ το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή και στην προστασία των προσωπικών δεδομένων,¹⁹⁰ τα οποία άλλωστε αποτελούν και το μείζον ζήτημα προς εξέταση στην μελέτη εκτίμησης αντικτύπου για τα προσωπικά δεδομένα. Στις δικονομικές δε εγγυήσεις των διαδικών περιλαμβάνονται το δικαίωμα ενημέρωσης για τη χρήση τεχνητής νοημοσύνης στην υπόθεσή τους, η δυνατότητα αμφισβήτησης της επιρροής της στη λήψη της απόφασης και η πρόσβαση σε ένδικα βοηθήματα. Ελλείπει τέτοιων εγγυήσεων, η χρήση συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης στο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης ενέχει τον κίνδυνο παραβίασης του άρθρου 47 ΧΘΔΕΕ.¹⁹¹

Επίσης, πρέπει να προσδιορίζονται οι πηγές και η ποιότητα των χρησιμοποιούμενων δεδομένων, τα πρόσωπα ή οι φορείς που είναι υπεύθυνοι για την εισαγωγή των δεδομένων, η φύση των

¹⁸⁶ Βλ. άρθρο 47 ΧΘΔΕΕ.

¹⁸⁷ Βλ. άρθρο 48 ΧΘΔΕΕ.

¹⁸⁸ Βλ. άρθρο 1 ΧΘΔΕΕ.

¹⁸⁹ Βλ. άρθρο 21 ΧΘΔΕΕ.

¹⁹⁰ Βλ. άρθρα 7 και 8 ΧΘΔΕΕ.

¹⁹¹ Πρβλ. τη FRIA του ελληνικού Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου σχετικά με το σύστημα «Κένταυρος», διαθέσιμη σε: https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2024/06/FRIA_Integrated_Centaur_Hyperion_Systems_2024_.pdf.

αποτελεσμάτων του συστήματος και κατά πόσον είναι αυτά δεσμευτικά ή απλώς επικουρικά, καθώς και τα σημεία στα οποία η ανθρώπινη επέμβαση λαμβάνει χώρα. Στο πλαίσιο δε της αλγοριθμικής δικαιοσύνης, η εξηγησιμότητα του χρησιμοποιούμενου συστήματος πρέπει να αξιολογείται στο μέγιστο βαθμό και να εξετάζεται κατά πόσον η λογική του συστήματος μπορεί να γίνει κατανοητή και να διατυπωθεί με νομικούς όρους από τους δικαστές, να αμφισβητηθεί από τους διαδίκους, να ενσωματωθεί στη δικαστική αιτιολογία και να ελεγχθεί, αν χρειαστεί, από ανώτερα δικαστήρια, καθότι η διαφάνεια ενός τέτοιου συστήματος είναι ακρογωνιαίος λίθος για την προάσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των διαδίκων – κατηγορουμένων. Επομένως, πρέπει να προσδιορίζονται οι συνθήκες υπό τις οποίες οι δικαστές αναμένεται να αποκλίνουν από τα αποτελέσματα που παράγει το σύστημα τεχνητής νοημοσύνης, διότι όταν οι δικαστικοί λειτουργοί στερούνται της ικανότητας να αξιολογούν κριτικά τα αποτελέσματα της τεχνητής νοημοσύνης, ο ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας της δικαιοσύνης και εν ευρεία έννοια του συνόλου του Κανονισμού για την ΤΝ, που αποτελεί κατά τρόπο και το ζητούμενο για τον ενωσιακό νομοθέτη, βρίσκεται υπό διακινδύνευση.

Μάλιστα, δεδομένης της εξελικτικής φύσης των συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης, η μελέτη εκτίμησης οφείλει να προβλέπει μηχανισμούς συνεχούς παρακολούθησης, περιοδικής

επανεκτίμησης και αναστολής της χρήσης όταν υλοποιούνται κίνδυνοι για τα θεμελιώδη δικαιώματα, ούτως ώστε το ζήτημα αυτό να καθίσταται καίριας σημασίας για τη διατήρηση της δημοκρατικής νομιμοποίησης και της εμπιστοσύνης των πολιτών.¹⁹²

Όπως αναλύθηκε ανωτέρω, μια μελέτη εκτίμησης επιπτώσεων για τα θεμελιώδη δικαιώματα δεν μπορεί να υποκατασταθεί από μια μελέτη εκτίμησης επιπτώσεων για τα προσωπικά δεδομένα στο πλαίσιο της αλγοριθμικής δικαιοσύνης. Αντιθέτως, τα δύο εργαλεία θα πρέπει να γίνονται αντιληπτά ως συμπληρωματικά. Η μελέτη εκτίμησης επιπτώσεων για τα προσωπικά δεδομένα αντιμετωπίζει κινδύνους που σχετίζονται με τα δεδομένα, ενώ η αντίστοιχη για τα θεμελιώδη δικαιώματα λειτουργεί ως ένας έλεγχος, ώστε η εισαγωγή της τεχνητής νοημοσύνης στο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης να παραμένει συμβατή με το κράτος δικαίου και τα θεμελιώδη δικαιώματα των διαδίκων – κατηγορουμένων. Και αυτό διότι είναι σαφές ότι στην αλγοριθμική δικαιοσύνη η μελέτη εκτίμησης αντικτύπου στα προσωπικά δεδομένα επικεντρώνεται ειδικότερα στη νομιμότητα, την αναγκαιότητα και την αναλογικότητα της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των διαδίκων, καθώς και στους κινδύνους για την ιδιωτική τους ζωή. Οι απαιτήσεις εξηγησιμότητας στο πλαίσιο του

¹⁹² Βλ. *T. D'hulst, D. Kloza, D., A. Lejeune, Fundamental rights impact assessment in the EU Artificial Intelligence Act, 2024, διαθέσιμο σε: https://mcusercontent.com/80a2795e9aa8aacac0c148b3b/files/dfb8cbe8-f06b-fab7-0ab7-fdbff05d4913/20240328_Fundamental_Rights_Impact_Assessment_under_EU_AI_Act.03.pdf.*

ΓΚΠΔ αποσκοπούν πρωτίστως στη διαφάνεια της επεξεργασίας δεδομένων.

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα ανωτέρω, στο πλαίσιο της αλγοριθμικής δικαιοσύνης, η ανάγκη για μελέτη εκτίμησης επιπτώσεων για τα προσωπικά δεδομένα προκύπτει ιδίως όταν συντρέχουν παράγοντες που ενισχύουν τον κίνδυνο για τα υποκείμενα των δεδομένων, όπως η συστηματική και εκτεταμένη αξιολόγηση προσώπων, η χρήση προφίλ ή βαθμολογήσεων κινδύνου, η επεξεργασία δεδομένων ποινικών καταδικών, καθώς και η χρήση τεχνολογιών που οδηγούν σε αυτοματοποιημένη λήψη δικαστικών αποφάσεων ή επηρεάζουν ουσιωδώς την έκβαση της δίκης που προφανώς έχει έννομες συνέπειες για τους διαδίκους. Και στην προκειμένη περίπτωση, πρώτα πρέπει να περιγραφεί η χρήση του συστήματος τεχνητής νοημοσύνης, καθότι η αξιολόγηση κινδύνου διαφοροποιείται σημαντικά ανάλογα με το αν το σύστημα λειτουργεί ως εργαλείο υποστήριξης (ήτοι χαμηλού ρίσκου, όπως η αναζήτηση νομολογίας, ταξινόμηση εγγράφων, ή αν αναλαμβάνει λειτουργίες που μπορούν να επηρεάσουν άμεσα την ουσία της δικαστικής κρίσης, όπως η πρόβλεψη έκβασης υπόθεσης, προτάσεις επιμέτρησης ποινής, αξιολόγηση κινδύνου υποτροπής). Καθοριστική είναι, επίσης, η αποτύπωση του ρόλου του ανθρώπου στη λήψη της τελικής απόφασης: άλλο είναι η χρήση του συστήματος ως απλής μη δεσμευτικής εισήγησης και άλλο η πρακτική μετατροπή του *output* σε καθοριστικό κριτήριο, ιδίως όταν

ο ανθρώπινος έλεγχος, ήτοι αυτός του δικαστή, περιορίζεται σε τυπική απλώς επικύρωση. Σε κάθε περίπτωση, δεν πρέπει να αγνοούμε την έμφυτη τάση του ατόμου να αποδέχεται για λόγους ευκολίας την εύκολη λύση, ήτοι την πρόταση του αλγορίθμου.

Επιπλέον, σε μια μελέτη εκτίμησης επιπτώσεων για τα προσωπικά δεδομένα απαιτείται καταγραφή των κατηγοριών δεδομένων που εισάγονται, των πηγών τους, των αποδεκτών, των χρόνων διατήρησης κ.λπ..¹⁹³ Η δε αρχή της νομιμότητας της επεξεργασίας βρίσκει έρεισμα στο άρθρο 6 παρ. 1 στοιχ. ε' ΓΚΠΔ.¹⁹⁴ Κεντρικό στοιχείο της μελέτης είναι ο έλεγχος αναγκαιότητας και αναλογικότητας, όπου εξετάζεται κατά πόσο η χρήση τεχνητής νοημοσύνης είναι πράγματι αναγκαία για τον επιδιωκόμενο σκοπό και αν υπάρχουν λιγότερο παρεμβατικές εναλλακτικές λύσεις. Στο πλαίσιο αυτό, η αρχή της ελαχιστοποίησης δεδομένων απαιτεί να χρησιμοποιούνται μόνο τα απολύτως αναγκαία δεδομένα, ενώ η αρχή του περιορισμού του σκοπού επιβάλλει να αποκλείονται επεκτάσεις χρήσης που δεν συνδέονται με τον αρχικό σκοπό. Τέλος, και σε αυτή την περίπτωση, η εκτίμηση αποτελεί μια μελέτη που απαιτεί επικαιροποίηση, ιδίως όταν μεταβάλλεται το σύστημα, επεκτείνεται η χρήση του ή εντοπίζονται νέοι κίνδυνοι. Με αυτόν τον τρόπο, τόσο η μελέτη

¹⁹³ Βλ. *M. Kaminski/G. Malgieri*, Algorithmic impact assessments under the GDPR: producing multi-layered explanations, *International Data Privacy Law*, 11/2, 2021, σ. 125-144.

¹⁹⁴ Βλ. άρθρο 6 παρ. 1 στ. ε' ΓΚΠΔ περί *εκτέλεσης καθηκόντος που ασκείται προς το δημόσιο συμφέρον ή κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας*.

εκτίμησης επιπτώσεων για τα προσωπικά δεδομένα όσο και η αντίστοιχη για τα θεμελιώδη δικαιώματα λειτουργούν ως κρίσιμα εργαλεία πρόληψης και εγγύησης, ώστε η αξιοποίηση τεχνητής νοημοσύνης στη δικαιοσύνη να μην οδηγεί σε υποβάθμιση των δικαιωμάτων των πολιτών, αλλά να εντάσσεται σε πλαίσιο διαφάνειας, λογοδοσίας και ουσιαστικής προστασίας του κράτους δικαίου.¹⁹⁵

¹⁹⁵ Ibidem.

3^ο Κεφάλαιο: Το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο

I. Το κείμενο συνταγματικό πλαίσιο

Η έως τώρα παρουσίαση στοιχείων από την εφαρμογή αλγοριθμικών συστημάτων οδηγεί στην αναπόδραστη ανάγκη να εξετασθούν αυτές υπό το πρίσμα του ελληνικού συνταγματικού πλαισίου για την απονομή της δικαιοσύνης.

1. Δικαίωμα δικαστικής προστασίας

Το δικαίωμα δικαστικής προστασίας κατοχυρώνεται στο άρθρο 20 παρ. 1 Σ. Πρόκειται για ένα παλαιότατο δικαίωμα συμφυές με την ανθρώπινη φύση.¹⁹⁶ Η σχετική προστασία επιρρωνύεται και από το άρθρο 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ αναφορικά με την παροχή δικαστικής προστασίας. Αφορά στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια, που εμπεριέχει το δικαίωμα απόδειξης. Ωστόσο, συχνά η αδυναμία κατανόησης του τρόπου με τον οποίο λειτουργεί ο αλγόριθμος δύναται να δυσχεράνει την απόδειξη.¹⁹⁷

Όπως έχει επισημανθεί, η χρήση της τεχνητής νοημοσύνης κατά την απονομή της δικαιοσύνης κερδίζει όλο και μεγαλύτερο έδαφος. Αναλόγως της χρήσης της σχετικής τεχνολογίας η δικαιοσύνη μπορεί να ωφεληθεί ή να τεθεί σε διακινδύνευση. Συγκεκριμένα, μεγάλο όφελος θα προκύψει από την αυτοματοποίηση, π.χ. για τον

¹⁹⁶ Βλ. *N. Σοϊλεντάκη*, Ερμηνεία Άρθρου 20 Σ., σε: Φ. Σπυρόπουλο/Ξ. Ι. Κοντιάδη/Χ. Ανθόπουλο/Γ. Γεραπετρίτη (επιμ.), *Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2017, σ. 495 επ. (498).

¹⁹⁷ Βλ. *Π. Σοϊλεντάκη*, *Η τεχνητή νοημοσύνη στον πυρήνα του Συνταγματικού και του Διοικητικού Δικαίου*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2025, σ. 127.

ταχύ εντοπισμό σχετικών αποφάσεων, σχετικής νομοθεσίας ή νομολογίας. Επίσης, η χρήση αυτοματοποιημένων τεχνικών επεξεργασίας για τον προσδιορισμό της διάρκειας μιας ποινής φυλάκισης μπορεί να οδηγήσει σε ομοιόμορφες προσεγγίσεις.¹⁹⁸ Ως εκ τούτου, αυτού του είδους οι εφαρμογές συνάδουν με το δικαίωμα δικαστικής προστασίας. Ωστόσο, δεν πρέπει να διαλάθει της προσοχής μας η σκέψη της αυξανόμενης χρήσης της τεχνητής νοημοσύνης πέραν της τεχνητής υποβοήθησης της δικαιοσύνης. Στην κατεύθυνση αυτή, μετά από μια σειρά τρομοκρατικών επιθέσεων στις ΗΠΑ και την Ευρώπη συζητείται εντόνως να χρησιμοποιούν αλγορίθμους οι διαδικτυακές πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης για να εντοπίζουν πιθανούς τρομοκράτες ώστε να αναληφθεί ανάλογη δράση.¹⁹⁹ Ορισμένες πλατφόρμες τέτοιου είδους χρησιμοποιούν ήδη αλγορίθμους για τον εντοπισμό λογαριασμών που παράγουν εξτρεμιστικό περιεχόμενο. Η χρήση αυτή εγείρει έντονες ανησυχίες για την εξασφάλιση της δίκαιης δίκης που περιέχονται στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, ιδίως το τεκμήριο της αθωότητας, το δικαίωμα άμεσης ενημέρωσης για την αιτία και τη φύση μιας κατηγορίας, το δικαίωμα σε δίκαιη ακρόαση και το δικαίωμα προσωπικής υπεράσπισης. Οι ανησυχίες μπορούν, επίσης, να ανακύπτουν σε σχέση με το άρθρο 5 της ΕΣΔΑ, το οποίο

¹⁹⁸ Βλ. Council of Europe, Study on the Human Rights dimensions of automated data processing techniques (in particular algorithms) and possible regulatory implications, March 2018.

¹⁹⁹ Ibidem.

προστατεύει από την αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας, και το άρθρο 7 της ΕΣΔΑ όπου ορίζεται ότι καμία τιμωρία δεν μπορεί να επιβληθεί χωρίς προηγούμενο νόμο.²⁰⁰

Από την άλλη πλευρά, συχνά τα συστήματα βασίζονται σε υφιστάμενες αστυνομικές βάσεις δεδομένων που σκόπιμα ή ακούσια αντανακλούν συστημικές προκαταλήψεις.²⁰¹ Ένα σύστημα υπολογιστή συχνά θεωρείται ουδέτερο και ανεξάρτητο, απαλλαγμένο από προκαταλήψεις που χαρακτηρίζουν την ανθρώπινη κρίση. Η αντίληψη αυτή δεν αντικατοπτρίζει την πραγματικότητα, καθότι τα αλγοριθμικά συστήματα βασίζονται σε δεδομένα και προαπαιτούν δεδομένα, τα οποία επιλέγουν οι κατασκευαστές των συστημάτων, δηλαδή οι άνθρωποι. Συνεπώς, τα δεδομένα αυτά, στηριζόμενα σε ιστορικά του παρελθόντος, από μόνα τους μπορούν να είναι μεροληπτικά υπέρ ή κατά μιας ομάδας ανθρώπων και, συλλεγόμενα ως τέτοια από τους κατασκευαστές του αλγοριθμικού συστήματος προς εκπαίδευσή του, ενδέχεται να παράγουν *outputs* που διαμορφώνονται, και αυτά, από προκαταλήψεις. Επομένως, ανάλογα με τον τρόπο καταγραφής των εγκλημάτων, οι αλγόριθμοι πρόβλεψης μπορεί να οδηγούν στη λήψη προκατειλημμένων αποφάσεων και διακρίσεων.²⁰² Η λειτουργία, λοιπόν, των αξιολογήσεων αυτών για την πρόληψη του εγκλήματος είναι πιθανό να δημιουργήσει περιστάσεις εντός των

²⁰⁰ Ibidem.

²⁰¹ Ibidem.

²⁰² Ibidem.

οποίων οι προϋπάρχουσες προκαταλήψεις μπορεί να εδραιωθούν περαιτέρω. Η προκατάληψη που σχετίζεται, για παράδειγμα, με φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, μπορεί να μην αναγνωρίζεται ως τέτοια από την αστυνομία όταν ενσωματώνεται σε ένα αυτοματοποιημένο πρόγραμμα υπολογιστή που θεωρείται ανεξάρτητο και ουδέτερο. Κατά συνέπεια, η προκατάληψη μπορεί να τυποποιηθεί και στη συνέχεια να είναι δυσχερές να εντοπιστεί και να αμφισβητηθεί.²⁰³ Μέρος του προβλήματος συνιστά το γεγονός ότι η τροφοδοσία των συστημάτων με δεδομένα μπορεί πράγματι να εμπεριέχει επιβαρυντικά στοιχεία για κοινωνικές ομάδες με αυξημένη εγκληματικότητα στο σύνολο του πληθυσμού. Καίτοι στατιστικά μπορεί να παρατηρείται σύνδεση συγκεκριμένων μορφών εγκλημάτων με συγκεκριμένες ομάδες, αυτή η στατιστική όταν αναπαράγεται, αναπαράγει ισχύουσες προκαταλήψεις και «καταδικάζει» συγκεκριμένες ομάδες σε ένα βεβαρυμμένο παρελθόν στερώντας τους το δικαίωμα «αναγέννησης».²⁰⁴

Αν και δεν είναι σαφές πόσο διαδεδομένες είναι τέτοιου είδους αποφάσεις που προκύπτουν καλύτερα από αλγορίθμους, η πιθανότητα και μόνο της χρήσης τους εγείρει σοβαρές ανησυχίες όσον αφορά στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ περί του δικαιώματος σε δίκαιη

²⁰³ Ibidem.

²⁰⁴ Πρβλ. την προβληματική του δικαιώματος στη λήθη, *Φ. Παναγοπούλου-Κουτναζή*, Η εξέλιξη του δικαιώματος στη λήθη (περί λήθης της λήθης), Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου 2016, σ. 714 επ..

δίκη και την αρχή της ισότητας των όπλων.²⁰⁵ Και αυτό διότι κάποιος δύναται να τεθεί σε επιβαρυντική θέση λόγω του ότι ανήκει σε συγκεκριμένη ομάδα.

Σε κάθε περίπτωση κρίνεται απαραίτητο όλα τα μέρη να γνωρίζουν ότι λαμβάνει χώρα χρήση εφαρμογών αλγοριθμικής δικαιοσύνης.²⁰⁶ Περαιτέρω, είναι, από τεχνικής απόψεως, αναγκαία η δυνατότητα επαλήθευσης του συστήματος, προκειμένου να εξασφαλισθεί η ακρίβεια των αποτελεσμάτων και η προστασία των δικαιωμάτων των διαδίκων.²⁰⁷

2. Το δικαίωμα σε φυσικό και νόμιμο δικαστή

Το άρθρο 8 Σ κατοχυρώνει την αρχή του φυσικού δικαστή. Η αρχή του νόμιμου δικαστή προϋποθέτει την ανάγκη ύπαρξης δικαστικών λειτουργιών που απολαμβάνουν προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία.²⁰⁸ Είναι σαφές ότι στο άρθρο 8 Σ κατοχυρώνεται το δικαίωμα σε άνθρωπο – δικαστή. Η υποκατάσταση των δικαστών από τον αλγόριθμο φαίνεται να προσβάλλει την αρχή του φυσικού δικαστή αλλά και την

²⁰⁵ Βλ. Council of Europe, Study on the Human Rights dimensions of automated data processing techniques (in particular algorithms) and possible regulatory implications, March 2018.

²⁰⁶ Βλ. *Μ. Ω. Κουτσουπιά*, Ερμηνεία Άρθρου 20 Σ, σε: Ευ. Στυλιανίδη (επιμ.). *Ανθρώπινα Δικαιώματα, Δημοκρατία και Κράτος Δικαίου*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2025, σ. 394 επ. (401 επ.).

²⁰⁷ *Ibidem*. σ. 401 επ..

²⁰⁸ Βλ. *Γ. Γρίβα*, Ερμηνεία Άρθρου 8 Σ, σε: Ευ. Στυλιανίδη (επιμ.). *Ανθρώπινα Δικαιώματα, Δημοκρατία και Κράτος Δικαίου*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2025, σ. 204 επ. (206).

ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, λόγω του ότι η δικαιοσύνη δεν απονέμεται από φυσικούς δικαστές αλλά από τον αλγόριθμο. Ένας ψηφιακός δικαστής δεν μπορεί να είναι φυσικός δικαστής κατά την έννοια του Συντάγματος, διότι δεν συγκροτείται από τον νόμο ως τέτοιος, δεν υπέχει προσωπική και θεσμική ευθύνη και δεν υπάγεται στους κανόνες της ανεξαρτησίας, της λογοδοσίας και της αμεροληψίας που διέπουν τη δικαστική εξουσία.²⁰⁹ Στο σημείο αυτό, πρέπει να τονισθεί ότι εφόσον ο αλγόριθμος έχει κατασκευασθεί από μη δικαστές, δύναται να αμφισβητηθεί η ύπαρξη του «τακτικού δικαστή» που επιτάσσει το Σύνταγμα.²¹⁰ Εάν συνεπώς οι αλγόριθμοι καταλήξουν στην οριστική λήψη απόφασης, ελλοχεύει ο κίνδυνος της ιδιωτικοποίησης της δικαιοσύνης.²¹¹ Και αυτό διότι η απόφαση θα έχει ληφθεί όχι βάσει αιτιώδους σκέψης, αλλά βάσει στατιστικής επεξεργασίας των πιθανοτήτων.²¹² Η ύπαρξη δικαστών ρομπότ απάδει προς το Σύνταγμα ακόμα και στην περίπτωση των ποσοτικά μετρήσιμων διαφορών, διότι ακόμα και εκεί μπορεί να τεθεί ζήτημα ερμηνείας, το οποίο δεν μπορεί να επιλυθεί από ένα ρομπότ.²¹³ Ο ανθρώπινος παράγοντας και ιδίως το ανθρώπινο αισθητήριο αλλά και η δυνατότητα δημιουργικής σκέψης δεν μπορεί να ενταχθεί στον αλγόριθμο.²¹⁴ Ως εκ τούτου,

²⁰⁹ Βλ. Π. Σοϊλεντάκη, Η τεχνητή νοημοσύνη στον πυρήνα του Συνταγματικού και του Διοικητικού Δικαίου, όπ. ανωτ., σ. 126.

²¹⁰ Βλ. Χ. Π. Μουκίου, Οι αλγόριθμοι και το διοικητικό δίκαιο, όπ. ανωτ., σ. 220.

²¹¹ Ibidem.

²¹² Ibidem.

²¹³ Ibidem, σ. 213.

²¹⁴ Βλ. Γ. Γρίβα, Ερμηνεία Άρθρου 8 Σ, όπ. ανωτ., σ. 209.

ελλοχεύει ο κίνδυνος ψυχρών αποφάσεων στερουμένων επιείκειας και ανθρώπινης ενσυναίσθησης.²¹⁵ Τούτο θα ερχόταν σε ένταση ενδεχομένως και με την αρχή της επιείκειας που πρέπει να διέπει το δικαστικό σύστημα, ως αρχή που αντιλαμβάνεται τον κατηγορούμενο ως άνθρωπο που χρήζει σωφρονισμού ή ακόμα και μιας δεύτερης ευκαιρίας - αναλόγως προς τη βαρύτητα του διαπραχθέντος εγκλήματος - και όχι ως απλό *input* προς έκδοση μιας απόφασης στερούμενης ανθρώπινης χροιάς. Είναι σημαντικό η απονομή της δικαιοσύνης να διατηρήσει τον ανθρωποκεντρικό της χαρακτήρα και η όποια αλγοριθμική υποβοήθησή της οφείλει να έχει τον χαρακτήρα της επικουρικότητας.²¹⁶

3. Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης

Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης κατοχυρώνεται στα άρθρα 87 Σ επ. και αποτελεί θεμέλιο λίθο κάθε δημοκρατικής κοινωνίας.²¹⁷ Αυτή διασφαλίζεται, κατά τις επιταγές του Συντάγματος, όταν η δικαιοσύνη απονέμεται από δικαστήρια συγκροτούμενα από τακτικούς δικαστές, που απολαμβάνουν λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία, κατά το άρθρο 87 παρ. 1 Σ, ενώ, παράλληλα, το άρθρο 88 Σ κατοχυρώνει τις εγγυήσεις περί διορισμού, υπηρεσιακών

²¹⁵ Βλ. Μ. Ω. Κουτσουπιά, Ερμηνεία Άρθρου 20 Σ, όπ. ανωτ., σ. 403.

²¹⁶ Βλ. Α. Νικολοπούλου/Ν. Ανδρεαδάκης, Η επίδραση της ΤΝ στη δικαστική εξουσία, σε: Ευριπίδη Στυλιανίδη (επιμ.). Ανθρώπινα Δικαιώματα, Δημοκρατία και Κράτος Δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2025, σ. 535 επ. (547).

²¹⁷ Βλ. Κ. Γώγο, Ερμηνεία άρθρου 87 Σ, σε: Σπ. Βλαχόπουλο/Ε. Κοντιάδη/Γ. Τασόπουλο (επιμ.), Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία, Syntagma Watch, 2023, σ. 3.

μεταβολών και πειθαρχικών κυρώσεων. Επίσης, στο άρθρο 93 παρ. 2 Σ προβλέπεται ο δημόσιος χαρακτήρας των δικών και στο άρθρο 93 παρ. 3 Σ η ειδική και εμπειριστατωμένη δημόσια απαγγελία της απόφασης στην οποία καταχωρίζεται υποχρεωτικά και η άποψη της ενδεχόμενης μειοψηφίας. Αυτό είναι το κρισιμότερο έλλειμμα στον αλγόριθμο. Ο αλγόριθμος, όμως, δεν αποφασίζει, προτείνει και, ως εκ τούτου, η μειοψηφία θα εξακολουθεί να εκφράζεται από τους δικαστές που αποδέχονται ή απορρίπτουν την αλγοριθμική λύση.

Η χρήση συστημάτων ΤΝ για την έκδοση δικαστικών αποφάσεων θέτει σε αμφιβολία την αυτονομία, αμεροληψία και ανεξαρτησία του δικαστή (στο βαθμό που αυτές υπάρχουν στον φυσικό δικαστή).²¹⁸ Και αυτό διότι απουσιάζει η προσωπική διάσταση της υπόθεσης και το μέλλον της δικαιοσύνης καταλείπεται σε προγραμματιστές.²¹⁹ Ένας ψηφιακός δικαστής δεν μπορεί να υφίσταται υπηρεσιακές μεταβολές ή να του επιβάλλονται πειθαρχικές κυρώσεις.²²⁰ Στην ίδια κατεύθυνση δεν νοείται η δημόσια απαγγελία της ψηφιακής απόφασης.²²¹ Επίσης, δεν μπορεί να αποτυπωθεί από τον αλγόριθμο μειοψηφούσα άποψη, καθώς ο επαγωγικός συλλογισμός δεν μπορεί να καταλήγει σε δύο διαφορετικά συμπεράσματα. Στα ανωτέρω επιχειρήματα θα

²¹⁸ Βλ. *Κ. Χρυσόγονο*, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Τρίτη αναθεωρημένη έκδοση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2006, σ. 411.

²¹⁹ Βλ. *Γ. Γρίβα*, Ερμηνεία Άρθρου 8 Σ, σε: Ευριπίδη Στυλιανίδη (επιμ.), Ανθρώπινα Δικαιώματα, Δημοκρατία και Κράτος Δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2025, σ. 204 επ. (207).

²²⁰ Βλ. *Χ. Π. Μουκίου*, Οι αλγόριθμοι και το διοικητικό δίκαιο, σ. 207.

²²¹ *Ibidem*, σ. 209.

μπορούσε να αντιταχθεί ότι όταν θεσπίστηκε το Σύνταγμα δεν υπήρχε η προβληματική περί αλγοριθμικής δικαιοσύνης. Μια δυναμική ερμηνεία του Συντάγματος απαιτεί από τους ερμηνευτές του συνταγματικού κειμένου να αφουγκράζονται τις κοινωνικές αλλαγές και να προσαρμόζουν ανάλογα τις συνταγματικές απαιτήσεις, εντός βεβαίως του λογικού ερμηνευτικά πλαισίου και δίχως υπερβάλλοντες δικαστικούς ακτιβισμούς.²²² Και αυτό για τους εξής λόγους:²²³ Ένα Σύνταγμα που δεν προσαρμόζεται στις εκάστοτε μεταβαλλόμενες συνθήκες θα ξεπεραστεί από την ίδια την πραγματικότητα και θα παύσει να εφαρμόζεται. Περαιτέρω, η άρνηση ελαστικότητας του Συντάγματος δύναται να συνεπάγεται την απώλεια της κανονιστικής του αξίας. Τέλος, η μη προσαρμογή του Συντάγματος στις μεταβαλλόμενες συνθήκες μπορεί να το αποστερήσει από την ιδιότητά του ως θεμελιώδους νόμου που είναι η χάραξη ενός πλαισίου της πολιτειακής οργάνωσης. Η δυναμική ερμηνεία του Συντάγματος δεν μπορεί, ωστόσο, να οδηγήσει σε μια δίχως άλλο παραμέληση των βασικών συνταγματικών αρχών. Θα μπορούσε να τοποθετήσει υπό τη σκέπη της την αντικατάσταση της δημόσιας απαγγελίας της απόφασης από την ψηφιακή απαγγελία

²²² Βλ. *Ε. Κορόβλια*, Για τα όρια της ερμηνείας και της δικαστικής εξουσίας – Κατανοώντας τη βαθιά Αμερική μέσα από τη νομολογία του συντηρητικού δικαστή Σκαλία, 20/10/2025, διαθέσιμο σε: <https://bookpress.gr/kritikes/idees/24070-gia-ta-oriatis-ermineias-kai-tis-dikastikis-eksousias-katanoontas-tin-ameriki-mesa-apo-ti-nomologia-tou-syntiritikoy-dikasti-skalia>.

²²³ Βλ. *Σπ. Βλαχόπουλο*, Η δυναμική ερμηνεία του Συντάγματος. Η προσαρμογή του συνταγματικού κειμένου στις προσαρμοζόμενες συνθήκες, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα, 2014, σ. 17 επ..

της, αλλά αυτό θα οδηγούσε σε μια ριζική ανανοηματοδότηση του Συντάγματος, αναιρώντας στην ουσία την αρχή του φυσικού δικαστή. Η αλγοριθμική δικαιοσύνη δεν μπορεί να αντικαταστήσει την ανθρώπινη κρίση, ιδίως όταν απαιτείται στάθμιση δικαιωμάτων.²²⁴ Και αυτό διότι δεν μπορεί να νοηθεί δικαιοσύνη που δεν θα αξιολογεί με ανθρώπινους όρους, αλλά μηχανικά και ανώνυμα μέσω μη επαληθεύσιμων εφαρμογών της τεχνητής νοημοσύνης.²²⁵ Τίθεται, συνεπώς, ένα ζήτημα κριτηρίων βάσει των οποίων θα αποφαινόνται οι εφαρμογές σε αμφισβητούμενες περιπτώσεις για το ποιος είναι εφαρμοστέος κανόνας δικαίου ή η ορθότερη ερμηνευτική εκδοχή ενός ασαφούς κανόνα δικαίου.²²⁶

Αντιθέτως, μικρότερης έντασης προβληματισμό προκαλεί η υποβοήθηση των δικαστών από τον αλγόριθμο. Κλασικά παραδείγματα υποβοήθησης είναι η ανεύρεση νομολογίας, ο διαχωρισμός των εγγράφων σε ουσιώδη και επουσιώδη, η αυτόματη μετάφραση, η τήρηση πρακτικών κ.ο.κ.. Ωστόσο, η πολυπλοκότητα των δικαστικών αποφάσεων και η δυσκολία διαχωρισμού των ουσιωδών από τα επουσιώδη μπορεί να οδηγήσει σε εσφαλμένες ιεραρχήσεις.²²⁷ Τίθεται το ζήτημα αν ο αλγόριθμος μπορεί να υποβοηθήσει την δικαστική κρίση, χωρίς να αναιρείται η βασική

²²⁴ Βλ. Σπ. Βλαχόπουλο, Το «εγωιστικό γονίδιο» του δικαίου και το δίκαιο της Τεχνητής Νοημοσύνης, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2023, σ. 92-93.

²²⁵ Ibidem, σ. 93.

²²⁶ Ibidem, σ. 94.

²²⁷ Βλ. Α. Νικολοπούλου/Ν. Ανδρεαδάκη, Η επίδραση της ΤΝ στη δικαστική εξουσία, όπ. ανωτ., σ. 538.

απαίτηση της προσωπικής και άμεσης επαφής του φυσικού δικαστή με την υπόθεση.²²⁸ Η πολυπλοκότητα της νομικής γλώσσας δημιουργεί προβλήματα στη χρήση αλγοριθμικών εφαρμογών, καθώς οι λέξεις δύνανται να υποκρύπτουν διαφορετικά νοήματα.²²⁹ Συχνά ο δικαστής δεν κατανοεί τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί ο αλγόριθμος και δεν είναι σε θέση να τον αξιολογήσει επαρκώς. Δεν μπορεί δηλαδή να τον εμπιστευτεί δίχως να είναι σε θέση να τον κατανοήσει επαρκώς και να αμφισβητήσει τα συμπεράσματά του.²³⁰ Η προβληματική εντείνεται αν ο αλγόριθμος περιλαμβάνει προκαταλήψεις και τείνει να παρασύρει τους δικαστές σε μεροληπτικές αποφάσεις. Στην κατεύθυνση αυτή, ο δικαστής μπορεί να επηρεάζεται κατά τη διαμόρφωση της κρίσης του από τον αλγόριθμο, σε βαθμό που επηρεάζεται η κατά το άρθρο 87 παρ. 2 Σ δικαστική του ανεξαρτησία,²³¹ ιδίως αν ληφθεί υπ' όψιν και το λεγόμενο “*automation bias*”, ήτοι η έμφυτη ροπή του ανθρώπου προς την (άκριτη) υιοθέτηση αυτοματοποιημένων προτάσεων – λύσεων, λόγω της υπερβάλλουσας ενδεχομένως εμπιστοσύνης στις υπολογιστικές εφαρμογές. Συνακόλουθα, όσο πιο δύσκολη είναι η

²²⁸ Βλ. Π. Σοϊλεντάκη, Η τεχνητή νοημοσύνη στον πυρήνα του Συνταγματικού και του Διοικητικού Δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2025, σ. 126.

²²⁹ Βλ. Α. Νικολοπούλου/Ν. Ανδρεαδάκη, Η επίδραση της ΤΝ στη δικαστική εξουσία, σε: Ευ. Στυλιανίδη (επιμ.), Ανθρώπινα Δικαιώματα, Δημοκρατία και Κράτος Δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2025, σ. 535 επ. (538).

²³⁰ Βλ. Γ. Γρίβα, Ερμηνεία Άρθρου 8 Σ, σε: Ευ. Στυλιανίδη (επιμ.), Ανθρώπινα Δικαιώματα, Δημοκρατία και Κράτος Δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2025, σ. 204 επ. (207).

²³¹ Βλ. Π. Σοϊλεντάκη, Η τεχνητή νοημοσύνη στον πυρήνα του Συνταγματικού και του Διοικητικού Δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2025, σ. 125.

εξακρίβωση του τρόπου λειτουργίας του συστήματος τεχνητής νοημοσύνης, τόσο πιο μεγάλη δύναται να είναι η εμπιστοσύνη του ανθρώπου στο αποτέλεσμα του αλγορίθμου.²³² Ωστόσο, δεν πρέπει να διαλάβει της προσοχής μας ότι οι αλγόριθμοι μπορούν να βοηθήσουν τους δικαστές να εξαλείψουν έμφυτες στην ανθρώπινη φύση διακρίσεις σε ευαίσθητους τομείς, όπως αυτός της δικαιοσύνης, με την υιοθέτηση της αλγοριθμικής ουδετερότητας. Αν λ.χ. υπάρχει προκατάληψη κατά μιας συγκεκριμένης ομάδας, ένα πρόγραμμα με (πραγματική) αλγοριθμική ουδετερότητα – εφόσον δηλαδή τα δεδομένα δια των οποίων αυτό έχει εκπαιδευτεί χαρακτηρίζονται από ουδετερότητα- δεν θα επηρεασθεί από αυτή. Το ίδιο μπορεί να συμβεί και με πράξεις, οι οποίες χρωματίζονται αρνητικά εξαιτίας της σύνδεσης τους με απεχθή πρόσωπα. Αν ο αλγόριθμος κρίνει με ουδετερότητα, αυτού του είδους η προκατάληψη δύναται να αποφευχθεί. Ως εκ τούτου, ο δικαστής μπορεί να λάβει υπ' όψιν του τα στατιστικά δεδομένα, αλλά να εκφέρει εκείνος τη δικανική κρίση, διαφοροποιούμενος αν το κρίνει απαραίτητο από την πρότερη νομολογία.²³³

Κίνδυνος για την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης είναι και ο φόβος επιρροής του αλγορίθμου, έτσι ώστε να δικάζει προς συγκεκριμένη κατεύθυνση ή να αναθέτει τις δικαστικές υποθέσεις με κριτήριο τα

²³² Βλ. *G. Romeo/D. Conti*, Exploring automation bias in human-AI collaboration: a review and implications for explainable AI, *AI & Society*, 2025, διαθέσιμο σε: <https://link.springer.com/article/10.1007/s00146-025-02422-7>.

²³³ Βλ. *Χ. Π. Μουκίου*, Οι αλγόριθμοι και το διοικητικό δίκαιο, όπ. ανωτ., σ. 221.

πολιτικά φρονήματα των δικαστών. Προς τον σκοπό αυτό είναι απαραίτητη η τήρηση όλων των τεχνικών και οργανωτικών μέτρων ασφάλειας που θα εξασφαλίσουν την ακεραιότητα του συστήματος, ήτοι την αμεροληψία και ουδετερότητα του αλγόριθμου.

Περαιτέρω, δεν είναι άμοιρο προβληματισμού το γεγονός ότι οι διάδικοι που θεμελίωσαν τα αιτήματά τους επί τη βάση της προγενέστερης νομολογίας δύνανται να θεωρήσουν ότι ο δικαστής αντιμετώπισε την υπόθεσή τους κατά τρόπο διαφορετικό από την προγενέστερη νομολογία, ενώ ο δικαστής θεμελίωσε τον συλλογισμό του σε προληπτικούς αλγορίθμους που επεξεργάστηκαν στατιστικά παρόμοιες υποθέσεις και του πρότειναν συγκεκριμένη λύση.²³⁴

Επιπρόσθετα, γεννάται το ζήτημα ότι, κυρίως στο ηπειρωτικό σύστημα δικαίου, ο αλγόριθμος θα εμποδίζει την νομολογιακή μεταστροφή μιας υπόθεσης, καθώς θα στηρίζεται στην πρότερη νομολογία, αποστερώντας τον δικαστή από την ευχέρεια να μεταβάλει την νομολογία.²³⁵ Υποστηρίζεται συνεπώς -ευλόγως- ότι η *«εύπλαστη και κινητήριος δύναμη της νομολογίας δεν είναι δυνατό, να υποκατασταθεί από τους αλγορίθμους»*.²³⁶ Συνεπώς, η νομολογία αλλά και το δίκαιο που έχει ως πηγή του τη νομολογία (κυρίως το διοικητικό δίκαιο) τείνει να φυλακισθεί στο παρελθόν.²³⁷ Στον

²³⁴ Ibidem.

²³⁵ Ibidem.

²³⁶ Ibidem.

²³⁷ Ibidem, σ. 227.

ισχυρισμό αυτό θα μπορούσε να αντιτάξει κάποιος ότι αν ο δικαστής έχει πρόσβαση στον αλγόριθμο, μπορεί να ελέγξει κατά πόσον αυτός είναι ουδέτερος και δεν στηρίζεται αποκλειστικά και μόνο στην πρότερη νομολογία. Αν, δηλαδή, συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες έτειναν να καταδικάζονται, η άκριτη επανάληψη αυτής της νομολογίας αντανακλά προκαταλήψεις και, ως εκ τούτου, απαιτείται η ουδετερότητα του αλγορίθμου. Η ουδετερότητα του αλγορίθμου μπορεί να οδηγήσει στη μεταστροφή της νομολογίας. Στους εύλογους αυτούς ισχυρισμούς θα μπορούσε να αντιταχθεί ότι η επανάληψη της νομολογίας προκαλεί ασφάλεια δικαίου στους πολίτες, που είναι σε θέση να προβλέψουν την έκβαση της δικής τους υπόθεσης, αρκεί να λειτουργεί ο αλγόριθμος κατά τρόπο διαφανή.²³⁸

Στον ανωτέρω προβληματισμό δέον είναι προστεθεί επίσης ότι ο ψηφιακός αλγόριθμος δεν εκτελείται στο όνομα του ελληνικού λαού, όπως επιτάσσει το άρθρο 26 παρ. 3 Σ.²³⁹ Ως εκ του λόγου τούτου, οι αποφάσεις δεν βρίσκουν συνταγματικό έρεισμα στην αρχή της λαϊκής κυριαρχίας.²⁴⁰

²³⁸ Βλ. Π. Σοϊλεντάκη, Η τεχνητή νοημοσύνη στον πυρήνα του Συνταγματικού και του Διοικητικού Δικαίου, όπ. ανωτ., σ. 128-9.

²³⁹ Βλ. Χ. Π. Μουκίου, Οι αλγόριθμοι και το διοικητικό δίκαιο, όπ. ανωτ., σ. 213.

²⁴⁰ Ibidem.

4. Η υποχρέωση αιτιολογίας των δικαστικών αποφάσεων

Το άρθρο 93 παρ. 3 Σ κατοχυρώνει την υποχρέωση αιτιολογίας των δικαστικών αποφάσεων. Ερώτημα ανακύπτει κατά πόσον μπορεί να είναι επαρκώς αιτιολογημένη μια απόφαση, όταν το κύριο αποδεικτικό στοιχείο σχετίζεται με έναν ενίοτε ακατανόητο για τον μέσο άνθρωπο αλγόριθμο.²⁴¹ Σε αυτό το πλαίσιο η αιτιολογία δεν είναι πλήρης, δεν είναι απότοκη ανθρώπινης κρίσης, αλλά αλγοριθμικής διαδικασίας που παρήχθη κατά τρόπο αδιαφανή.²⁴² Και αυτό διότι σήμερα χρησιμοποιούνται ολοένα και περισσότερο αλγόριθμοι που είναι βασισμένοι συχνά σε προηγμένα μοντέλα μηχανικής μάθησης, τα οποία εκπαιδεύονται σε μεγάλης κλίμακας δεδομένα και αποσκοπούν στην πρόβλεψη χαρακτηριστικών της ανθρώπινης συμπεριφοράς ή στην κατάρτιση του προφίλ του κατηγορούμενου. Τα λεγόμενα «μαύρα κουτιά» μετατρέπουν τα χαρακτηριστικά των χρηστών σε κατηγορίες ή βαθμολογίες χωρίς να καθιστούν σαφές το σκεπτικό των αποφάσεών τους, καθώς ο τρόπος λειτουργίας τους δεν είναι κατανοητός πολλές φορές ούτε από ειδικούς επιστήμονες δεδομένων.²⁴³

Το γεγονός αυτό προκαλεί ανησυχία όχι μόνο λόγω της έλλειψης διαφάνειας, αλλά και της συνακόλουθης δυσχερέστατης έως και

²⁴¹ Βλ. Π. Σοϊλεντάκη, Η τεχνητή νοημοσύνη στον πυρήνα του Συνταγματικού και του Διοικητικού Δικαίου, όπ. ανωτ., σ. 129.

²⁴² *Ibidem*.

²⁴³ Βλ. D. Pedreschi/F. Giannotti/R. Guidotti/A. Monreale/S. Ruggieri/F. Turini, Meaningful explanations of black box AI decision systems, 33RD AAAI, Association for the Advancement of Artificial Intelligence, 2019, σ. 9780 επ..

αδύνατης παροχής πλήρους, ακριβούς και επαρκούς αιτιολογίας στην έκδοση της δικαστικής απόφασης που βασίζεται σε τεχνητή νοημοσύνη. Ως εκ τούτου, τα μοντέλα αυτά είναι δυνατόν να αναπαράγουν ανθρώπινες προκαταλήψεις, σφάλματα στη συλλογή δεδομένων ή στρεβλώσεις που οφείλονται στη μη αντιπροσωπευτική επιλογή δειγμάτων, οδηγώντας ενδεχομένως σε άδικες ή εσφαλμένες αποφάσεις.²⁴⁴

Η ανάθεση, λοιπόν, κρίσιμων αποφάσεων, όπως είναι η απονομή δικαιοσύνης, σε αδιαφανείς αλγοριθμικές διαδικασίες είναι ιδιαίτερος προβληματική ως προς το ζήτημα της παροχής εξηγήσεων της εσωτερικής τους λογικής, σε μορφή προσβάσιμη στον άνθρωπο, η οποία θα αναδεικνύει τις μεροληψίες που έχουν ενσωματωθεί στο μοντέλο και θα επιτρέπει τον έλεγχο και τη θεμελίωση του σκεπτικού και της αιτιολογίας των αποφάσεων που λαμβάνονται βάσει αυτών.

5. Προστασία της ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων

Κατ' αρχάς προσωπικό δεδομένο είναι κάθε πληροφορία που αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο φυσικό πρόσωπο και μπορεί να οδηγήσει στην ταυτοποίησή του.²⁴⁵ Προσωπικά δεδομένα είναι λ.χ.

²⁴⁴ Ibid.

²⁴⁵ Πρβλ. άρθρο 4 παρ. 1 ΓΚΠΔ 679/2016/ΕΕ. Βλ. επίσης αναλυτικό ορισμό από Κ. Χριστοδούλου, Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2020, σ. 23 επ. και Φ. Μίτλεττον, Η

ότι κάποιος καταδικάστηκε, αθώωθηκε ή απλώς προσέφυγε στη δικαιοσύνη. Τα προσωπικά δεδομένα αναφέρονται μόνο στα εν ζώη φυσικά πρόσωπα και όχι στους θανόντες.²⁴⁶ Οι θανόντες δεν προστατεύονται από τη νομοθεσία περί προστασίας προσωπικών δεδομένων, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάγονται σε άλλου είδους προστασία, όπως το ιατρικό απόρρητο.²⁴⁷ Απλώς, η επεξεργασία πληροφοριών θανόντων δεν εμπίπτει στις διατάξεις της νομοθεσίας για την προστασία προσωπικών δεδομένων. Επίσης δεν συνιστούν προσωπικά δεδομένα τα στατιστικά στοιχεία που δεν οδηγούν σε ταυτοποίηση συγκεκριμένου φυσικού προσώπου.²⁴⁸ Για παράδειγμα, το ποσοστό του πληθυσμού που προσέφυγε στη δικαιοσύνη δεν αποτελεί προσωπικό δεδομένο. Αν, όμως, η στατιστική δύναται να οδηγήσει σε ταυτοποίηση προσώπου, τότε έχουμε προσωπικά δεδομένα. Κλασική περίπτωση είναι η καταδίκη όλων των κατοίκων (π.χ. δέκα) ενός μικρού νησιού. Η στατιστική αυτή μπορεί να οδηγήσει σε ταυτοποίηση προσώπων και, ως εκ τούτου, υπάγεται στη νομοθεσία περί προστασίας δεδομένων.

Περαιτέρω, τα προσωπικά δεδομένα διακρίνονται σε απλά και ευαίσθητα (δεδομένα ειδικών κατηγοριών). Τα περισσότερα είναι

έννοια των προσωπικών δεδομένων, σε: Λ. Κοτσαλή (επιμ.), Προσωπικά Δεδομένα, Ανάλυση-Σχόλια-Εφαρμογή, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2016, σ. 5 επ. (8).

²⁴⁶ Βλ. άρθρο 4 παρ. 1 του ΓΚΠΔ σε συνδυασμό με το άρθρο 35 ΑΚ, τη Γνώμη 4/2007 της Ομάδας Εργασίας του Άρθρου 29 σχετικά με την έννοια του όρου «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα», 20.06.2007, σ. 27-28 και, μεταξύ άλλων, τις υπ' αριθμ. 100/2001 και 32/2006 Αποφάσεις της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ).

²⁴⁷ Για παράδειγμα, το ζήτημα της χορηγήσεως δεδομένων νεκρών ρυθμίζεται από τα άρθρα 13 παρ.6, 5 παρ. 3 και 14 παρ. 9 του Κώδικα Ιατρικής Δεοντολογίας (ν. 3418/2005).

²⁴⁸ Πρβλ. αιτιολ. σκ. 26 του ΓΚΠΔ.

απλά. Ευαίσθητα είναι αποκλειστικά και μόνο η φυλετική ή εθνοτική καταγωγή (π.χ. ότι κάποιος είναι Ρομά), τα πολιτικά φρονήματα, οι θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις ή η συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, τα γενετικά δεδομένα, τα βιομετρικά δεδομένα με σκοπό την αδιαμφισβήτητη ταυτοποίηση προσώπου (π.χ. τα δακτυλικά αποτυπώματα, η ίριδα του ματιού), η υγεία, η σεξουαλική ζωή ή ο γενετήσιος προσανατολισμός.²⁴⁹ Τα ποινικά δεδομένα είναι ευαίσθητα, σύμφωνα με την Οδηγία 680/2016/ΕΕ. Ο,τιδήποτε δεν είναι ευαίσθητο, είναι απλό. Ο λόγος για τον οποίον ενδιαφέρει η εν λόγω διάκριση είναι διότι όταν υφίσταται ευαίσθητο προσωπικό δεδομένο, αυτό χρήζει ενισχυμένης προστασίας.²⁵⁰

Σε ενωσιακό επίπεδο το άρθρο 16 παρ. 1 ΣΛΕΕ κατοχυρώνει το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων, το οποίο και συμπληρώνεται από το αντίστοιχο άρθρο 8 ΧΘΔΕΕ. Σημαντικό ρόλο, ωστόσο, για την ερμηνεία του άρθρου 16 ΣΛΕΕ διαδραματίζει το άρθρο 8 ΕΣΔΑ περί προστασίας του ιδιωτικού βίου, καθότι η προστασία των προσωπικών δεδομένων κατοχυρώνεται εκεί ως ιδιαίτερη πτυχή του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή. Για τον νομοθέτη, η προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι σημαντική για την απόλαυση του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής.

²⁴⁹ Βλ. άρθρο 9 παρ. 1 του ΓΚΠΔ.

²⁵⁰ Βλ. άρθρο 9 παρ. 2 του ΓΚΠΔ.

Στο σημείο τούτο δέον όπως σημειωθεί πως γενέθλιος Σύμβαση της προστασίας δεδομένων είναι η Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία του ατόμου από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία, η οποία ανατρέχει στις 28.1.1981 στο Στρασβούργο και επικαιροποιήθηκε στις 18.5.2018 στο Έλσινορ, όπου διατυπώθηκαν οι βασικές αρχές προστασίας δεδομένων που εν πολλοίς διατηρούνται σε ισχύ αναλλοίωτες επί σαράντα και πλέον έτη. Πρωτοποριακές είναι, επίσης, οι Κατευθυντήριες Γραμμές του ΟΟΣΑ για τη διασυνοριακή ροή των προσωπικών δεδομένων και την προστασία της ιδιωτικής ζωής το 1980,²⁵¹ ενώ οι βασικές καινοτομίες του μετέπειτα εκδοθέντος και σε ισχύ σήμερα Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων 679/2016/ΕΕ²⁵² είναι η ενίσχυση των δικαιωμάτων των ατόμων και η αναγνώριση ενισχυμένων υποχρεώσεων για τους υπευθύνους επεξεργασίας.

Σε εθνικό επίπεδο, παράλληλα με την προστασία της ιδιωτικής ζωής στο άρθρο 9 παρ. 1 Σ, μετά από την αναθεώρηση του 2001, το Σύνταγμα ορίζει στο άρθρο 9Α ότι *καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως ο νόμος ορίζει*. Το δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή και επεξεργασία

²⁵¹ Πρόκειται για κείμενο ηπίου δικαίου (μη δεσμευτικό), που εισήγαγε τις αρχές της περιορισμένης συγκέντρωσης, της ποιότητας, του προσδιορισμένου σκοπού, της περιορισμένης χρήσης, της ασφάλειας, της διαφάνειας, της συμμετοχής του ατόμου και της ευθύνης, όπως τις κατοχυρώνει σήμερα ο ΓΚΠΔ.

²⁵² Βλ. και Οδηγίες 2016/680/ΕΕ και 2016/681/ΕΕ.

προσωπικών δεδομένων έχει διαφορετικό χαρακτήρα από την υποχρέωση προστασίας που υπέχει το κράτος ως προς τα άλλα δικαιώματα, σύμφωνα με το άρθρο 25 Σ, και δεν αποτελεί απλή εξειδίκευση της διάταξης αυτής.²⁵³ Σημειώνεται ότι και πριν από τη ρητή συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος προστασίας δεδομένων η εν λόγω προστασία βρισκόταν υπό τη σκέπη γενικότερων διατάξεων, όπως αυτή του άρθρου 9 παρ. 1 ή του 5 παρ. 1 Σ²⁵⁴ Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από Ανεξάρτητη Αρχή²⁵⁵ που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως ο νόμος ορίζει. Το άρθρο 9Α Σ, που δεν αποτελεί μια άσκοπη επιβεβαιωτικού χαρακτήρα διακήρυξη,²⁵⁶ κατοχυρώνει το λεγόμενο δικαίωμα της πληροφορικής αυτοδιάθεσης ή πληροφοριακού αυτοπροσδιορισμού ή αυτοκαθορισμού του ατόμου. Με διαφορετική διατύπωση, το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων συνίσταται στο δικαίωμα κάθε ανθρώπου να μην καθίσταται πληροφοριακό αντικείμενο και να συμπροσδιορίζει ο ίδιος ποιες πληροφορίες που τον αφορούν θα καταστούν γνωστές στο κοινωνικό περιβάλλον.²⁵⁷

²⁵³ Βλ. Αθ. Δ. Τσεβά, Προσωπικά δεδομένα και μέσα ενημέρωσης, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2010, σ. 82.

²⁵⁴ Βλ. Κ. Χ. Χρυσόγονο/Σπ. Β. Βλαχόπουλο, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 4η αναθεωρημένη έκδοση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2017, σ. 249 και Σπ. Β. Βλαχόπουλο, Διαφάνεια της κρατικής δράσης & Προστασία προσωπικών δεδομένων. Τα όρια μεταξύ αποκάλυψης και απόκρυψης στην εκτελεστική εξουσία, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2007, σ. 58 επ.

²⁵⁵ Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.

²⁵⁶ Βλ. Α. Ν. Ηλιάδου, Η συνταγματική προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, σε: Α. Κοτσαλή (επιμ.), Προσωπικά Δεδομένα: Ανάλυση-Σχόλια-Εφαρμογή, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2016, σ. 23 επ. (25).

²⁵⁷ Βλ. Α. Μήτρου, Το Νέο Σύνταγμα, Πρακτικά Συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/1986/2001, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σ. 84.

Το άρθρο αυτό προέκυψε ως απάντηση στη δυνατότητα καταγραφής της προσωπικότητας του ατόμου από τα ποικίλα μέσα που προσφέρει η ηλεκτρονική επεξεργασία δεδομένων. Είναι γεγονός ότι η χρήση ηλεκτρονικών μέσων επεξεργασίας των πληροφοριών περιορίζει τις δυνατότητες πληροφοριακού αυτοκαθορισμού.²⁵⁸ Σκοπός, άλλωστε, του άρθρου 9Α Σ, πέρα από την τυποποίηση ενός υπάρχοντος δικαιώματος,²⁵⁹ είναι η με τον καλύτερο δυνατό τρόπο κατοχύρωση της σημασίας που έχει η περιοριστική χρήση των προσωπικών δεδομένων σε μια ραγδαίως τεχνολογικά αναπτυσσόμενη κοινωνία.²⁶⁰ Η προστασία των προσωπικών δεδομένων δεν οδηγεί στη δίχως άλλο απαγόρευση της συλλογής, επεξεργασίας και χρήσης τους, αλλά υποχρεώνει τον κοινό νομοθέτη να καθιερώσει ένα περιοριστικό θεσμικό πλαίσιο, εντός του οποίου καθίσταται θεμιτή η συλλογή, επεξεργασία και χρήση των δεδομένων.²⁶¹ Η ανάγκη προστασίας της ιδιωτικής ζωής καθίσταται επιτακτική στη σύγχρονη περίοδο ηλεκτρονικής διακινδύνευσης.²⁶² Πρόκειται εν τοις πράγμασι για ένα ατομικό-

²⁵⁸ Βλ. *Α. Γέροντα*, Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 93.

²⁵⁹ Βλ. *Α. Μήτρον*, Ερμηνεία Άρθρου 9^Α Σ, σε: Φ. Σπυρόπουλο/ Ξ. Ι. Κοντιάδη/ Χ. Ανθόπουλο/Γ. Γεραπετρίτη (επιμ.), Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2017, σ. 214 επ. (215).

²⁶⁰ Βλ. *Α. Μήτρον*, Το Νέο Σύνταγμα, Πρακτικά Συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/1986/2001, όπ. ανωτ., σ. 90.

²⁶¹ Βλ. *Κ. Χ. Χρυσόγονο/Σπ. Β. Βλαχόπουλο*, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, όπ. ανωτ., σ. 252.

²⁶² Βλ. *Π. Λόνο*, Τεχνολογική διακινδύνευση και προστασία προσωπικών δεδομένων, σε: Νέες τεχνολογίες και συνταγματικά δικαιώματα, σ. 23 επ.

αμυντικό δικαίωμα,²⁶³ που θεμελιώνει πρωτίστως αξίωση αποχής από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών δεδομένων σε δύο επίπεδα.²⁶⁴ Το πρώτο επίπεδο έγκειται στην απαγόρευση καταγραφής δεδομένων σε συγκεκριμένες περιπτώσεις και το δεύτερο επίπεδο στο δικαίωμα άρνησης παροχής πληροφοριών για τον εαυτό μας.²⁶⁵

Τονίζεται ότι το δικαίωμα στην προστασία προσωπικών δεδομένων δεν είναι ένα απόλυτο, «τυραννικό» δικαίωμα.²⁶⁶ Τούτο επισημαίνεται εμφατικά στον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων 679/2016/ΕΕ (ΓΚΠΔ): σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 4 του ΓΚΠΔ, το εν λόγω δικαίωμα «πρέπει να εκτιμάται σε σχέση με τη λειτουργία του στην κοινωνία και να σταθμίζεται με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα, σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας». Άλλωστε, ρητούς περιορισμούς επιβάλλουν τα άρθρα 1 παρ. 3 και 85 του ΓΚΠΔ σχετικά με την ελεύθερη ροή των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης αντίστοιχα. Κατά συνέπεια, σε περίπτωση σύγκρουσης του δικαιώματος προσωπικών δεδομένων με άλλα έννομα αγαθά και δικαιώματα, όπως είναι η προστασία της

²⁶³ Βλ. Κ. Χ. Χρυσόγονο/Σπ. Β. Βλαχόπουλο, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, όπ. ανωτ., σ. 252 και Λ. Μήτρου, Η προστασία των προσωπικών δεδομένων και η νομολογία του ΣτΕ, σε: Τιμητικός Τόμος ΣτΕ, 75 χρόνια, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004, σ. 346 επ. (346).

²⁶⁴ Βλ. Γρ. Λαζαράκο, Ιδιωτικός Βίος, σε: Σπ. Β. Βλαχόπουλο (επιμ.), Θεμελιώδη Δικαιώματα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2016, σ. 249 επ..

²⁶⁵ Βλ. Κ. Χ. Χρυσόγονο/Σπ. Β. Βλαχόπουλο, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, όπ. ανωτ., σ. 252.

²⁶⁶ Βλ. Χ. Ανθόπουλο, Προσωπικά δεδομένα και δικαιώματα, Εφημερίδα Έθνος, 18.1.2017.

δημόσιας υγείας, η στάθμιση και η εναρμόνιση αυτών με βάση τη συνταγματική αρχή της αναλογικότητας είναι απαραίτητη.²⁶⁷ Αυτό υπαγορεύεται από την ανάγκη άρσης των ενδεχόμενων συγκρούσεων των θεμελιωδών δικαιωμάτων μέσω της στάθμισης συμφερόντων σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.²⁶⁸

Όσον αφορά στη σχέση αλγορίθμων και προσωπικών δεδομένων, οι αλγόριθμοι διευκολύνουν τη συλλογή, την επεξεργασία και την επαναχρησιμοποίηση τεράστιων ποσοτήτων δεδομένων και εικόνων, γεγονός που μπορεί να έχει σοβαρές επιπτώσεις στην άσκηση του δικαιώματος στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, καθώς και στα ευρωπαϊκά πρότυπα προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Οι αλγόριθμοι διαδραματίζουν ρόλο στην ηλεκτρονική παρακολούθηση και τη δημιουργία προφίλ ατόμων, των οποίων τα πρότυπα περιήγησης καταγράφονται από «cookies» και παρόμοιες τεχνολογίες, όπως τα ψηφιακά δακτυλικά αποτυπώματα, και συγκεντρώνονται με ερωτήματα αναζήτησης (μηχανές αναζήτησης) και άλλα δεδομένα (π.χ. παρακολούθηση κοινωνικών μέσων και συλλογή δεδομένων μέσω εφαρμογών σε κινητές συσκευές).²⁶⁹ Το

²⁶⁷ Βλ. Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων 679/2016/ΕΕ, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2017, σ. 24.

²⁶⁸ Βλ. Αρ. Μάνεση, Ατομικές Ελευθερίες, τέταρτη έκδοση, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 64-65 και Αθανάσιο Γ. Ράϊκο, Συνταγματικό Δίκαιο, Θεμελιώδη Δικαιώματα, 5η έκδοση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2018, σ. 188.

²⁶⁹ Recommendation CM/Rec (2020)1 of the Committee of Ministers to member States on the human rights impacts of algorithmic systems (Adopted by the Committee of Ministers on 8 April 2020 at the 1373rd meeting of the Ministers' Deputies).

κύριο πρόβλημα της χρήσης δεδομένων από προφίλ για διαφορετικούς σκοπούς μέσω αλγορίθμων είναι ότι τα δεδομένα χάνουν το αρχικό τους πλαίσιο.²⁷⁰ Η επαναχρησιμοποίηση των δεδομένων είναι πιθανό να επηρεάσει την αυτοδιάθεση ενός ατόμου σε σχέση με τις πληροφορίες που το αφορούν.²⁷¹ Οι μηχανές αναζήτησης μπορεί να έχουν παρόμοια επίδραση στο δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή και την προστασία των δεδομένων, καθώς διευκολύνουν επίσης τη συγκέντρωση δεδομένων σχετικά με ένα συγκεκριμένο άτομο και καθιστούν ευκολότερη την εύρεση πληροφοριών.

Επομένως, η χρήση εφαρμογών αλγοριθμικής δικαιοσύνης οφείλει να συνάδει με τον ΓΚΠΔ 679/2016/ΕΕ. Απαιτείται η σαφής ενημέρωση για τη χρήση των προσωπικών δεδομένων. Ωστόσο, το μείζον ζήτημα είναι πως οι αλγόριθμοι δύνανται να συλλέγουν, να αναλύουν και να αποθηκεύουν δεδομένα χωρίς την πλήρη ενημέρωση των ατόμων,²⁷² καθότι κατά το στάδιο εκπαίδευσης του αλγορίθμου συλλέγεται ένας τεράστιος όγκος δεδομένων και αυτό διότι ο αλγόριθμος απαιτεί πολύ περισσότερα δεδομένα από τον άνθρωπο για να εκπαιδευτεί.²⁷³ Είναι επακόλουθο ότι η επεξεργασία τόσων δεδομένων και η άντλησή τους από διαφορετικές πτυχές της ζωής ενός ανθρώπου θέτει υπό διακινδύνευση τον ιδιωτικό του

²⁷⁰ Βλ. *αρχή του περιορισμού του σκοπού* βάσει του ΓΚΠΔ.

²⁷¹ *Ibidem*.

²⁷² Βλ. *Μ. Ω. Κουτσοπιτά*, Ερμηνεία Άρθρου 20 Σ, *όπ. ανωτ.*, σ. 394 επ. (405).

²⁷³ Βλ. *Π. Σοϊλεντάκη*, Η τεχνητή νοημοσύνη στον πυρήνα του Συνταγματικού και του Διοικητικού Δικαίου, *όπ. ανωτ.*, σ. 131.

βίο.²⁷⁴ Η δυνατότητα εξόρυξης των δεδομένων από πολλαπλές πηγές, πέραν των ανησυχιών για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, εγείρει το ζήτημα της εξαγωγής αυθαίρετων συμπερασμάτων.²⁷⁵ Για παράδειγμα, το γεγονός ότι κάποιος είναι υπερήμερος δανειστής μπορεί να χρησιμοποιηθεί αρνητικά για κάποια μη σχετική υπόθεση.²⁷⁶

²⁷⁴ Ibidem, σ. 132.

²⁷⁵ Ibidem, σ. 133.

²⁷⁶ Ibidem.

II. Προτεινόμενη συνταγματική αναθεώρηση

Ο αναθεωρητικός νομοθέτης κρίνεται σκόπιμο να θέσει σαφείς εγγυήσεις στην εισαγωγή νέων τεχνολογιών στη δικαστηριακή πράξη, διασφαλίζοντας ότι η δικαιοσύνη παραμένει μια ανθρωποκεντρική λειτουργία με επαρκείς εγγυήσεις για τα δικαιώματα των πολιτών. Βασικός γνώμονας πρέπει να είναι ότι η χρήση αλγορίθμου στη δικαιοσύνη λειτουργεί ως υποστηρικτικό εργαλείο υπό τον πλήρη έλεγχο και την ευθύνη του φυσικού δικαστή, προστατεύοντας παράλληλα τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις εγγυήσεις της δίκαιης δίκης.

Στο πλαίσιο αυτό θα μπορούσε να προστεθεί στο άρθρο 20 Σ η εξής διάταξη:

"Η χρήση αλγορίθμου στην απονομή της δικαιοσύνης επιτρέπεται αποκλειστικά υπό την ουσιαστική ανθρώπινη παρέμβαση και εποπτεία του δικαστή, η οποία διασφαλίζει τον πλήρη σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η τελική δικαστική απόφαση οφείλει να είναι επαρκώς αιτιολογημένη και να παρέχει διαφάνεια ως προς τη λογική που ακολουθήθηκε.»

Παράλληλα κρίσιμη θα ήταν η αναγνώριση μεγαλύτερης εξουσίας στην ηγεσία των Ανωτάτων Δικαστηρίων για την πρόταση Δικαστών που θα επιλέγονται από το αποφασίζον όργανο²⁷⁷ ως

²⁷⁷ Βλ. τη σχετ. προβληματική από Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Περί του τρόπου επιλογής της ηγεσίας των ανωτάτων δικαστηρίων: Σκέψεις προς τον αναθεωρητικό συντακτικό νομοθέτη, Διοικητική Δίκη 2018, σ. 888-897.

Πρόεδροι και Αντιπρόεδροι των Ανωτάτων Δικαστηρίων. Συγκεκριμένα η πρόταση του Ανωτάτου Δικαστηρίου θα ήταν σκόπιμο να λαμβάνει χώρα κατά κύριο λόγο με βάση αντικειμενικά κριτήρια μετρήσιμης αποδοτικότητας και όχι ιεραρχίας. Κρίσιμη στο σημείο τούτο θα ήταν η συνδρομή του αλγορίθμου και η δυνατότητα ανθρώπινης παρέμβασης του υποψηφίου δικαστή.

4^ο Κεφάλαιο: Πλαίσιο ελέγχου και περαιτέρω προτάσεις

Ένα πλαίσιο ελέγχου για την αλγοριθμική δικαιοσύνη πρέπει να συνδυάζει τις απαιτήσεις του ΓΚΠΔ και του Κανονισμού για την ΤΝ, με κεντρικό πρόσωπο τον Υπεύθυνο Προστασίας Δεδομένων.

Τα βασικά στάδια ενός πλαισίου ελέγχου είναι τα εξής:

α. Υποχρεωτική Εκτίμηση Αντικτύπου για τα προσωπικά δεδομένα και τα θεμελιώδη δικαιώματα

Πριν από την εγκατάσταση συστημάτων αλγοριθμικής δικαιοσύνης πρέπει να εκπονηθεί Μελέτη Εκτίμησης Αντικτύπου σχετικά με την προστασία προσωπικών δεδομένων και τα θεμελιώδη δικαιώματα. Εκεί θα ελεγχθεί αν ο αλγόριθμος μπορεί να οδηγήσει σε διακρίσεις (π.χ. βάσει ταχυδρομικού κώδικα ή καταγωγής). Περαιτέρω πρέπει να ελεγχθεί αν η εφαρμογή συνάδει με τον Χάρτη Δεοντολογίας της CEPEJ.

β. Διασφάλιση της "Ανθρώπινης Εποπτείας" (Human-in-the-loop)

Ο έλεγχος πρέπει να εγγυάται ότι ο αλγόριθμος παραμένει επικουρικός. Ο δικαστής υποχρεούται να αιτιολογεί γιατί αποδέχεται ή απορρίπτει την πρόταση του συστήματος. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να εκπαιδευτεί να αποφεύγει την προκατάληψη της αυτοματοποίησης, ώστε να μην υιοθετεί άκριτα τα αποτελέσματα λόγω κόπωσης ή υπερβολικής εμπιστοσύνης στη μηχανή.

γ. Τεχνικός Έλεγχος και Διαφάνεια

Το σύστημα πρέπει να μπορεί να "εξηγήσει" τη λογική του (εξηγησιμότητα) με τρόπο κατανοητό στον διάδικο και τον δικαστή. Ο Υπεύθυνος Προστασίας Δεδομένων πρέπει να επαληθεύει ότι τα δεδομένα εκπαίδευσης είναι ακριβή και δεν αναπαράγουν παλαιότερες νομολογιακές προκαταλήψεις.

δ. Εποπτεία και Λογοδοσία

Κάθε δικαστήριο οφείλει να ορίζει Υπεύθυνο Προστασίας Δεδομένων για τις διοικητικές του λειτουργίες (π.χ. διαχείριση προσωπικού, σάρωση δικογράφων).

Επειδή η ΑΠΔΠΧ δεν ελέγχει την αμιγώς δικαιοδοτική κρίση, προτείνεται η σύσταση ειδικών σωμάτων (π.χ. εντός της Επιθεώρησης Δικαστηρίων) για την εποπτεία των αλγορίθμων που επηρεάζουν την έκβαση των δικών.

Ιδιάζουσας σημασίας είναι η χρήση εργαλείων ψευδωνυμοποίησης για την αυτόματη αφαίρεση προσωπικών δεδομένων πριν από τη δημοσίευση των αποφάσεων, ώστε να μην αποκαλύπτονται ευαίσθητες πληροφορίες των διαδίκων.

Ένας ενδεικτικός έλεγχος θα μπορούσε να απαντά στις κάτωθι ερωτήσεις:

- Είναι η πρόταση του αλγορίθμου αμιγώς υποβοηθητική (π.χ. ανεύρεση νομολογίας) ή υπεισέρχεται στον πυρήνα της δικανικής κρίσης (π.χ. επιμέτρηση ποινής);
- Γνωρίζουν οι διάδικοι ότι χρησιμοποιήθηκε αλγοριθμικό σύστημα στην υπόθεσή τους;
- Μπορεί το σύστημα να παράσχει κατανοητή εξήγηση για τη λογική που ακολούθησε ή λειτουργεί ως «μαύρο κουτί»;
- Βασίζεται η πρόταση σε στατιστικές πιθανότητες ή σε αιτιώδη σχέση με τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης;
- Υπάρχει κίνδυνος το αποτέλεσμα να αναπαράγει προκαταλήψεις (φυλετικές, γεωγραφικές, φύλου) που ενυπάρχουν στα δεδομένα εκπαίδευσης;
- Έχει ελεγχθεί η πρόταση του αλγορίθμου με την ίδια προσοχή που θα ελεγχόταν το προσχέδιο ενός βοηθού δικαστή, αποφεύγοντας τη ροπή προς την αυτοματοποίηση;
- Έχουν ληφθεί υπ' όψιν εξατομικευμένα περιστατικά που ο αλγόριθμος αδυνατεί να «διαβάσει» (π.χ. αρχή της επιείκειας);
- Μπορεί η απόφαση να αιτιολογηθεί στο όνομα του ελληνικού λαού, ακόμη και αν αυτή συμπίπτει με την αλγοριθμική πρόταση;
- Αν η απόφαση του δικαστή αποκλίνει από τον αλγόριθμο, έχουν εξηγηθεί οι λόγοι απόκλισης;

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, καθίσταται αναγκαία η διεπιστημονική προσέγγιση του ζητήματος. Συγκεκριμένα, προτείνεται η συνεργασία μεταξύ νομικών, επιστημόνων πληροφορικής, κοινωνιολόγων και φιλοσόφων στην ανάπτυξη και εφαρμογή συστημάτων ΤΝ στη δικαιοσύνη. Η αλγοριθμική μεροληψία έχει κοινωνικο-ιστορικές ρίζες που πρέπει να αντιμετωπισθούν από διεπιστημονικές ομάδες. Επίσης, χρήσιμη κρίνεται η χάραξη εθνικών ή διεθνών προτύπων δεοντολογίας και μηχανισμών πιστοποίησης για νομικά εργαλεία ΤΝ, διασφαλίζοντας ότι τηρούνται συγκεκριμένες απαιτήσεις ποιότητας και δικαιοσύνης. Περαιτέρω, απαιτείται η ενίσχυση της εκπαίδευσης των δικαστικών λειτουργών και δικηγόρων σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας, τα όρια και τους κινδύνους των συστημάτων ΤΝ, ώστε να μπορούν να ασκούν ουσιαστικό έλεγχο και να μην επηρεάζονται άκριτα από τα αποτελέσματα. Επιτακτικής σημασίας είναι η προστασία από κακόβουλες επιθέσεις. Για τον λόγο αυτό κρίνεται επιτακτική η αναγνώριση των κινδύνων από κυβερνοεπιθέσεις και χειραγώγηση των δεδομένων εκπαίδευσης και η ανάπτυξη αντίστοιχων μηχανισμών ασφαλείας για την προστασία της ακεραιότητας των δικαστικών συστημάτων.

Αντί επιλόγου

Η αλγοριθμική δικαιοσύνη δεν θα είναι πειραματική, αλλά θα αποτελεί, στο σύντομο μέλλον, λειτουργική πραγματικότητα. Σκόπιμη προς τούτο θα ήταν η εκπόνηση Κώδικα Δεοντολογίας αναφορικά με τη Χρήση του αλγορίθμου στα δικαστήρια. Ωστόσο, όπως αποδεικνύει η παρούσα μελέτη, η τεχνολογική καινοτομία στον τομέα της δικαιοσύνης πρέπει να περιορίζεται από το κράτος δικαίου, Στην Ευρώπη, το κράτος δικαίου προστατεύει σε μεγάλο βαθμό τα προσωπικά δεδομένα.

Ο ΓΚΠΔ παρέχει τους δομικούς πυλώνες: νομιμότητα, δικαιοσύνη, διαφάνεια, ελαχιστοποίηση και λογοδοσία (άρθρο 5). Το άρθρο 22 ΓΚΠΔ θεσπίζει ένα κανονιστικό τείχος προστασίας κατά της «αλγοριθμικής καταδίκης». Η αστυνομική Οδηγία 680/2016/ΕΕ για την επιβολή του νόμου επεκτείνει ισοδύναμες εγγυήσεις στο ποινικό πλαίσιο, ο Χάρτης Δεοντολογίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης (CEPEJ) προσθέτει έναν ηθικό-διαδικαστικό προσανατολισμό, μεταφράζοντας τα αφηρημένα δικαιώματα σε επιχειρησιακές αρχές - μη διάκριση, ποιότητα δεδομένων, διαφάνεια και ανθρώπινος έλεγχος - ενώ ο Κανονισμός για την τεχνητή νοημοσύνη μετατρέπει πολλές από αυτές τις αρχές σε δεσμευτικές υποχρεώσεις ασφάλειας των προϊόντων.

Ο ακρογωνιαίος λίθος όλων όσα έχουν αναλυθεί μέχρι τώρα είναι ότι η αλγοριθμική δικαιοσύνη είναι νόμιμη μόνο στον βαθμό που

παραμένει αμφισβητήσιμη, εξηγήσιμη και υπόκειται σε ανθρώπινο, αλλά και θεσμικό, έλεγχο. Τελικά, το μέλλον της αλγοριθμικής δικαιοσύνης θα εξαρτηθεί από το αν η Ευρώπη μπορεί να διατηρήσει ένα μοντέλο «νόμιμης νοημοσύνης», όπου η μηχανική μάθηση εξυπηρετεί, αντί να αντικαθιστά, την ανθρώπινη κρίση. Το πνεύμα του ΓΚΠΔ, που ενισχύεται από το σώμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης, απαιτεί κάθε αλγόριθμος που λειτουργεί στον δικαστικό τομέα να παραμένει διαφανής, αμφισβητήσιμος και υπό ανθρώπινο έλεγχο. Μόνο μέσω αυτής της σύμπλευσης τεχνολογικής ικανότητας και συνταγματικών περιορισμών μπορεί η αλγοριθμική δικαιοσύνη να διατηρήσει τη νομιμότητα που αποτυπώνεται στο σύγχρονο κράτος δικαίου.

Η αλγοριθμική δικαιοσύνη είναι βέβαιο ότι γεννά δυσπιστία στη συντριπτική πλειοψηφία των πολιτών, όπως κάθε νέα τεχνολογία. Η δυσπιστία αυτή μπορεί σταδιακά να υποχωρήσει μόνο όταν πειστικά αποδειχθεί ότι λειτουργούν αποτελεσματικές δικλίδες ασφαλείας που αποτρέπουν την κακή χρήση των συστημάτων αλγοριθμικής δικαιοσύνης, όπως π.χ. ο έλεγχος της ποιότητας των δεδομένων και η πιστοποίηση των συστημάτων, η λογοδοσία, η διαφάνεια, η επαρκής πληροφόρηση των χρηστών, η εποπτεία από τον άνθρωπο και η κυβερνοασφάλεια.²⁷⁸

²⁷⁸ Βλ. *N. Κουράκη*, Προκλήσεις και Δυνατότητες της Τεχνητής Νοημοσύνης κατά την απονομή της (Ποινικής) Δικαιοσύνης, σε: *I. Σαρμά και N. Κουράκη* (επιμ.), «ΤΕΧΝΗΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ», Προκλήσεις και Δυνατότητες της Τεχνητής Νοημοσύνης κατά την Απονομή της (Ποινικής) Δικαιοσύνης, Αθήνα: Εκδ. Αντ. Σάκκουλα (σειρά «Ποινικά, αρ. 102), 2025, σ. 109 επ.

Κοινή συνισταμένη όλων των ανωτέρω αρχών και εγγυήσεων που ορίζουν τα νομοθετικά κείμενα ως δικλίδων ασφαλείας για την επερχόμενη εφαρμογή της τεχνητής νοημοσύνης στην απονομή της δικαιοσύνης δεν είναι άλλη πέρα από την ανάγκη διατήρησης και προάσπισης του ανθρώπινου παράγοντα στην όλη δικαστική διαδικασία. Ο ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας της δικαιοσύνης δεν δύναται να θυσιαστεί στο βωμό της επιτάχυνσης της απονομής της δικαιοσύνης.²⁷⁹ Ο φυσικός δικαστής – άνθρωπος είναι αυτός ο κριτής που έχει ένα τεράστιο πλεονέκτημα έναντι του δικαστή – ρομπότ, διαθέτει *συνείδηση* και *ενσυναίσθηση*. Ας μην λησμονείται ότι όσο ταχύτερη και αν καθίσταται η απονομή της δικαιοσύνης μέσω αλγορίθμων, τούτο καθόλου δεν σημαίνει ότι καθίσταται και αποτελεσματικότερη, καθότι ο άνθρωπος, πέρα από *homo sapiens* (ιδιότητα που η τεχνητή νοημοσύνη ήδη κατέχει), είναι και *homo sentiens*, ιδιότητα που προς το παρόν τουλάχιστον ελλείπει στα αλγοριθμικά συστήματα, και ενδεχομένως τούτη η ιδιότητα είναι αυτή που επιζητείται περισσότερο από έναν δικαστή.

²⁷⁹ Βλ. Στ. Κοφίνη, Από την ψηφιακή δικαιοσύνη στον ψηφιακό δικαστή: μπορεί η Τεχνητή Νοημοσύνη να αντικαταστήσει τους δικαστές;, δημοσιευμένη στον ιστότοπο www.esdi.gr, Ν. Μπόκα, Μ. Προβατά, Τεχνητή Νοημοσύνη και Δικαιοσύνη: Δύναται οι αλγόριθμοι να αντικαταστήσουν τους ανθρώπους;, στον ιστότοπο crimetimes.gr Ε. Πολυζώη, Τεχνητή νοημοσύνη και δικαιοσύνη: εφαρμογές και προκλήσεις για την εισαγωγή της τεχνητής νοημοσύνης στα δικαστικά συστήματα, 2024 διαθέσιμο σε: https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/16410/Polyzoi_2141.pdf?sequence=2&isAllowed=y και Ι. Σαρμά, Είναι σήμερα εφικτή η λήψη δικαστικής απόφασης μέσω συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης;, Syntagma Watch, 23/02/2024, δημοσιευμένο στον ιστότοπο www.syntagmawatch.gr.

Η τελική ευθύνη παραμένει στον φυσικό δικαστή, ο οποίος οφείλει να χρησιμοποιεί την τεχνολογία ως εργαλείο αποτελεσματικότητας και όχι ως υποκατάστατο της ανθρώπινης κρίσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. Ελληνόγλωσση

- ΑΝΔΡΙΩΤΑΚΗΣ, Μ., Τεχνητή Νοημοσύνη για όλους, Εκδόσεις Ψυχογιός, Αθήνα 2022.
- ΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, Χ., Προσωπικά δεδομένα και δικαιώματα, Εφημερίδα Έθνος, 18.1.2017.
- ΑΥΓΕΡΙΝΟΥ, Ε.-Ν., Τεχνητή νοημοσύνη και παροχή έννομης προστασίας, διπλωματική εργασία, δημοσιευμένη στο www.lib.uoa.gr.
- ΒΑΓΙΑΣ, Ι., Η., τεχνητή νοημοσύνη στο δικαιοδοτικό έργο του Ελεγκτικού Συνεδρίου: τα πρώτα βήματα και η προοπτική, ΕΣΔΙ, διαθέσιμο σε: https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2025/07/vagias_2025.pdf.
- ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ, ΣΠ., Η δυναμική ερμηνεία του Συντάγματος. Η προσαρμογή του συνταγματικού κειμένου στις προσαρμοζόμενες συνθήκες, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα, 2014, σ. 17 επ.
- ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ, ΣΠ., Προστασία των προσωπικών δεδομένων και πρόσβαση στα δημόσια έγγραφα και στις δικαστικές αποφάσεις Εισήγηση στην Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών (27-9-2019), διαθέσιμο σε: https://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2019/blaxopoulosprosdedo_2019.pdf.

- ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ, ΣΠ., Το εγωιστικό γονίδιο του δικαίου και το δίκαιο της τεχνητής νοημοσύνης, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2023.
- ΒΟΡΡΑΣ, ΑΠ., Η εφαρμογή της αρχής της διαφάνειας στην Τεχνητή Νοημοσύνη, Νομική Βιβλιοθήκη, 2025.
- ΓΕΡΟΝΤΑΣ, ΑΠ., Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002.
- ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Γ., Τεχνητή Νοημοσύνη: Μια διακριτική απομυθοποίηση, Εκδόσεις Ροπή, Αθήνα 2020.
- ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΡΟΥ, Μ.: Η ρύθμιση της αλγοριθμικής διοίκησης της εργασίας στις υπό επεξεργασία νομοθετικές πρωτοβουλίες της Ε.Ε.: Quo vadis, Europa?, σε: Μ. Γιαννακούρου/Χ. Δεληγιάννη-Δημητράκου (επιμ.), Τεχνητή Νοημοσύνη και Εργατικό Δίκαιο, Επιθεώρηση Εργατικού Δικαίου 2023, σ. 645 επ.
- ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, Γ., Εισαγωγή στη νομική πληροφορική, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2018.
- ΓΡΙΒΑΣ, Γ., Ερμηνεία Άρθρου 8 Σ, σε: Ευριπίδη Στυλιανίδη (επιμ.). Ανθρώπινα Δικαιώματα, Δημοκρατία και Κράτος Δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2025, σ. 204 επ.

- ΓΩΓΟΣ, Κ., Ερμηνεία άρθρου 87 Σ, σε: Σπ. Βλαχόπουλο/Ξ. Κοντιάδη/Γ. Τασόπουλο (επιμ.), Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία, Syntagma Watch, 2023.
- ΔΟΝΟΣ, Π., Τεχνολογική διακινδύνευση και προστασία προσωπικών δεδομένων, σε: Νέες τεχνολογίες και συνταγματικά δικαιώματα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004, σ. 23 επ.
- ΗΛΙΑΔΟΥ, Α. Ν., Η συνταγματική προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, σε: Λ. Κοτσαλή (επιμ.), Προσωπικά Δεδομένα: Ανάλυση-Σχόλια-Εφαρμογή, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2016, σ. 23 επ.
- ΚΑΝΕΛΛΟΣ, Λ., Εφαρμογές Τεχνητής Νοημοσύνης στο δίκαιο και στη δικαστική πρακτική, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
- ΚΑΡΚΑΤΖΟΥΝΗΣ, Β., Τεχνητή Νοημοσύνη στη Δικαιοσύνη: Εντυπωσιακές προοπτικές, ρεαλιστικές προσδοκίες, 11/02/2020, διαθέσιμο σε: www.lawspot.gr.
- ΚΑΡΚΑΤΖΟΥΝΗΣ, Β., Μπορεί ο αλγόριθμος να δικάζει;, σε: Λίλιαν Μήτρου (επιμ.), Μπορεί ο αλγόριθμος; Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2023, σ. 187 επ.
- ΚΟΥΡΑΚΗΣ, Ν., Προκλήσεις και Δυνατότητες της Τεχνητής Νοημοσύνης κατά την απονομή της (Ποινικής) Δικαιοσύνης, σε: Ι. Σαρμά και Ν. Κουράκη (επιμ.), «ΤΕΧΝΗΤΗ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ», Προκλήσεις και Δυνατότητες της Τεχνητής Νοημοσύνης κατά την Απονομή της (Ποινικής) Δικαιοσύνης, Αθήνα: Εκδ. Αντ. Σάκκουλα (σειρά «Ποινικά Χρονικά», αρ. 102), 2025, σ. 109 επ.

- ΚΟΥΡΑΚΗΣ, Ν., Εισήγηση, σε: Αφιέρωμα στο συλλογικό τόμο της σειράς «Ποινικά» με τίτλο «Τεχνητή Δικαιοσύνη; Προκλήσεις και Δυνατότητες της Τεχνητής Νοημοσύνης κατά την Απονομή της (Ποινικής) Δικαιοσύνης», 1.4.2025, διαθέσιμο σε: ethemis.gr.
- ΚΟΥΤΣΟΥΠΙΑ, Μ. Ω., Ερμηνεία Άρθρου 20 Σ, σε: Ευριπίδη Στυλιανίδη (επιμ.). Ανθρώπινα Δικαιώματα, Δημοκρατία και Κράτος Δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2025, σ. 394 επ.
- ΚΟΡΟΒΗΛΑ, Ε., Για τα όρια της ερμηνείας και της δικαστικής εξουσίας – Κατανοώντας τη βαθιά Αμερική μέσα από τη νομολογία του συντηρητικού δικαστή Σκαλία, 20/10/2025, διαθέσιμο σε: <https://bookpress.gr/kritikes/idees/24070-gia-ta-oria-tis-ermineias-kai-tis-dikastikis-eksousias-katanoontas-tin-ameriki-mesa-apo-ti-nomologia-tou-syntirititikoy-dikastiskalia>.
- ΚΟΦΙΝΗΣ, ΣΤ., Από την ψηφιακή δικαιοσύνη στον ψηφιακό δικαστή: μπορεί η Τεχνητή Νοημοσύνη να αντικαταστήσει τους δικαστές;, δημοσιευμένη στον ιστότοπο www.esdi.gr.

- ΛΑΖΑΡΑΤΟΣ, Π., Η νέα δικονομία του Συμβουλίου της Επικρατείας – Σχολιασμός του Ν. 5119/2024, ΘΠΔΔ, 8-9/2024, σ. 717.
- ΜΑΝΕΣΗΣ, ΑΡ., Ατομικές Ελευθερίες, τέταρτη έκδοση, Θεσσαλονίκη 1982.
- ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΗΣ, Κ., «Η ιδιωτικότητα στην εποχή της Τεχνητής Νοημοσύνης», 11/07/2025, Νομαρχία, διαθέσιμο σε: <https://nomarchia.gr/η-ιδιωτικότητα-στην-εποχή-της-τεχνητή/>
- ΜΙΤΛΕΤΤΟΝ, Φ., Η έννοια των προσωπικών δεδομένων, σε: Λ. Κοτσαλή (επιμ.), Προσωπικά Δεδομένα, Ανάλυση-Σχόλια-Εφαρμογή, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2016, σ. 5 επ.
- ΜΗΤΡΟΥ, Λ., Το Νέο Σύνταγμα, Πρακτικά Συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/1986/2001, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σ. 84.
- ΜΗΤΡΟΥ, Λ., Η προστασία των προσωπικών δεδομένων και η νομολογία του ΣτΕ, σε: Τιμητικός Τόμος ΣτΕ, 75 χρόνια, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004, σ. 346 επ.
- ΜΗΤΡΟΥ, Λ., Ερμηνεία Άρθρου 9^Α Σ, σε: Φ. Σπυρόπουλο/ Ξ. Ι. Κοντιάδη/ Χ. Ανθόπουλο/ Γ. Γεραπετρίτη (επιμ.), Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2017, σ. 214 επ.

- ΜΟΥΚΑΖΗΣ, Γ., Το δικαίωμα στην ανθρώπινη απόφαση, 11.10.2024, Νομαρχία, διαθέσιμο σε: <https://nomarchia.gr/to-dikaioma-stην-anθρώπινη-απόφαση/>
- ΜΟΥΚΙΟΥ, Χ., Οι αλγόριθμοι και το διοικητικό δίκαιο, Εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2025
- ΜΠΑΡΚΑΓΙΑΝΝΗ, Γ., Ακύρωση Ποινικού Μητρώου: Πότε και Πώς Γίνεται, διαθέσιμο σε: <https://barkagiannis.gr/poiniko-dikaio/akyrosi-poinikoy-mitrooy-pote-kai-pos-ginetai/>
- ΜΠΟΚΑΣ, Ν., ΠΡΟΒΑΤΑ. Μ., Τεχνητή Νοημοσύνη και Δικαιοσύνη: Δύναται οι αλγόριθμοι να αντικαταστήσουν τους ανθρώπους;, διαθέσιμο στον ιστότοπο crimetimes.gr.
- ΜΥΛΩΣΗ, Μ., Οι αλγόριθμοι στην υπηρεσία της δικαιοσύνης, Αμεροληψία ή προκατάληψη στην επεξεργασία δεδομένων και τη λήψη αποφάσεων;, Εισήγηση σε επιμορφωτικό σεμινάριο ΕΣΔΙ με θέμα «Ψηφιακή δικαιοσύνη: Σύγχρονες προκλήσεις και προβληματισμοί», Θεσσαλονίκη, 18.2.2021.
- ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Α. / ΑΝΔΡΕΑΔΑΚΗΣ, Ν., Η επίδραση της ΤΝ στη δικαστική εξουσία, σε: Ευριπίδη Στυλιανίδη (επιμ.). Ανθρώπινα Δικαιώματα, Δημοκρατία και Κράτος Δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2025, σ. 535 επ. (547).

- ΟΡΦΑΝΟΣ, Σ., Τεχνητή νοημοσύνη και δίκαιη ποινική δίκη: όταν ο αλγόριθμος φορά την τήβεννο, 11.08.2025, διαθέσιμο σε: <https://daily.nb.org/arthrografia/techniti-noimosyni-kai-dikaii-poiniki-diki-otan-o-algorithmos-fora-tin-tivenno/>
- ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΟΥΤΝΑΤΖΗ, Φ., Η εξέλιξη του δικαιώματος στη λήθη (περί λήθης της λήθης:), Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου 2016, σ. 714-72.
- ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΟΥΤΝΑΤΖΗ, Φ., Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων 679/2016/ΕΕ, Εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2017.
- ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΟΥΤΝΑΤΖΗ, Φ., Περί του τρόπου επιλογής της ηγεσίας των ανωτάτων δικαστηρίων: Σκέψεις προς τον αναθεωρητικό συντακτικό νομοθέτη, Διοικητική Δίκη 2018, σ. 888-897.
- ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΟΥΤΝΑΤΖΗ, Φ., Συνταγματικές προεκτάσεις των μηχανισμών διευρύνσεως της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πέραν της Ε.Ε.: Εξωεδαφική εφαρμογή του Γ.Κ.Π.Δ. και διασυνοριακή διαβίβαση δεδομένων, ΔιΜΕΕ 2019, σ. 504-520.
- ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΟΥΤΝΑΤΖΗ, Φ., Το ζήτημα των καμερών (φορητών και σώματος) που φέρουν οι Μονάδες Αποκαταστάσεως της Τάξεως (Μ.Α.Τ.) της Ελληνικής Αστυνομίας, Syntagma Watch, 4.1.2021, διαθέσιμο σε: <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/to-zitima->

[twn-kamerwn-foritwn-kai-swmatos-poy-feroun-oi-monades-apokatastaseos-tis-taxis-mat-tis-ellhnikhs-astynomias/](#)

- ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΟΥΤΝΑΤΖΗ, Φ., Τεχνητή νοημοσύνη: Ο δρόμος προς τον ψηφιακό συνταγματισμό: Μια ηθικο-συνταγματική θεώρηση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2023.
- ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ, Φ., Η αλγοριθμική λήψη αποφάσεων στη δημόσια διοίκηση, σε: Γιώργο Καραβοκύρη (επιμ.), Κράτος Δικαίου και Δημοκρατία στην ψηφιακή εποχή, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Αθήνα 2024, σ. 141-180.
- ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ, Φ./ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΜΕΣΟΓΑΙΑΣ ΚΑΙ ΛΑΥΡΕΩΤΙΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ), Ηθικές, φιλοσοφικές και θεολογικές προσεγγίσεις για την επίδραση της Τεχνητής Νοημοσύνης στη Ζωή του Ανθρώπου, σε: Ευριπίδη Στυλιανίδη (επιμ.), Τεχνητή Νοημοσύνη, Ανθρώπινα Δικαιώματα, Δημοκρατία και Κράτος Δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2025.
- ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ, Φ., Ο Ευρωπαϊκός Κανονισμός για την Τεχνητή Νοημοσύνη (ΕΕ/2024/1689, Artificial Intelligence Act, AI Act): Μια πρώτη συνταγματο-ηθική θεώρηση, Αθήνα 2025, epoliteia, διαθέσιμο σε: <https://www.epoliteia.gr/e-books/2025/10/03/o-eurwpaikos-kanonismos-gia-thn-texnhth-nohmosynh-ai-act/>.

- ΠΕΤΡΑΚΟΥ, Δ., Η Τεχνητή Νοημοσύνη στη Δικαιοσύνη – Τα ρομπότ στην έδρα, Οι άνθρωποι στο εδώλιο, στον ιστότοπο www.syntagmawatch.gr.
- ΠΟΛΥΖΩΗ, ΕΛ., Τεχνητή Νοημοσύνη και Παροχή Έννομης Προστασίας, διπλωματική εργασία στο <https://pergamos.lib.uoa.gr>.
- ΡΑΪΚΟΣ, ΑΘ., Συνταγματικό Δίκαιο, Θεμελιώδη Δικαιώματα, 5η έκδοση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2018.
- ΣΑΜΑΡΑ, ΕΛ., Ποινικό Δίκαιο και Τεχνητή Νοημοσύνη (Η αλγοριθμική Δικαιοσύνη σε ποινικές υποθέσεις), διπλωματική εργασία στον ιστότοπο <http://ikee.lib.auth.gr>.
- ΣΑΡΜΑΣ, Ι., Είναι σήμερα εφικτή η λήψη δικαστικής απόφασης μέσω συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης; - Syntagma Watch, 23/02/2024, δημοσιευμένο στον ιστότοπο www.syntagmawatch.gr.
- ΣΑΡΜΑΣ, Ι., Η λήψη δικαστικής απόφασης μέσω συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης και ο υπαρξιακός φόβος από την εξέλιξή της, σε: Ι. Σαρμά και Ν. Κουράκη (επιμ.), «ΤΕΧΝΗΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ», Προκλήσεις και Δυνατότητες της Τεχνητής Νοημοσύνης κατά την Απονομή της (Ποινικής) Δικαιοσύνης, Αθήνα: Εκδ. Αντ. Σάκκουλα (σειρά «Ποινικά, αρ. 102), 2025, σ. 1 επ.

- ΣΕΒΑΣΤΙΔΗΣ, Χ., ΝΤΟΚΑ, ΑΙΚ., ΞΥΛΙΑ, Ι., Τεχνητή Νοημοσύνη στη Δικαιοσύνη - Πρόοδος ή αναγγελία ενός δυστοπικού μέλλοντος; στον ιστότοπο www.ende.gr.
- ΣΟΪΛΕΝΤΑΚΗΣ, Π., Ερμηνεία Άρθρου 20 Σ, σε: Φ. Σπυρόπουλο/Ξ. Ι. Κοντιάδη/Χ. Ανθόπουλο/Γ. Γεραπετρίτη (επιμ.), Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2017, σ. 495 επ.
- ΣΟΪΛΕΝΤΑΚΗΣ, Π., Η τεχνητή νοημοσύνη στον πυρήνα του συνταγματικού και του διοικητικού δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2025.
- ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ, Φ., ΜΑΡΜΑΡΙΔΗΣ, Γ., ΦΑΪΤΑΣ, Β., Για την είσοδο της Τεχνητής Νοημοσύνης στην απονομή της Δικαιοσύνης, στην ιστοσελίδα www.lawnet.gr.
- ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ, Φ., «Τεχνητή νοημοσύνη και Δικαιοσύνη: Διεύρυνση ή συρρίκνωση του δικαιώματος δικαστικής προστασίας;», ΔιΔικ 3/2025(37), σ. 399 επ.
- ΤΣΕΒΑΣ, ΑΘ., Προσωπικά δεδομένα και μέσα ενημέρωσης, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2010.
- ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, Ε., Προϋποθέσεις και διαδικασία για τη διαγραφή αγωγών από τα βιβλία διεκδικήσεων δυνάμει του άρθρου 220 ΚΠολΔ, 3.10.23, διαθέσιμο σε: <https://efotopoulou.gr/proipohthesis-ke-diadikasia-gia-ti-diagrafi-agogon-apo-ta-vivlia-diekdikiseon-dinami-tou-arthrou-220-kpold/>.

- ΧΙΟΝΗ, Γ., Τεχνητή Νοημοσύνη και δικαστηριακή πρακτική: Εργαλείο αρωγής ή προβληματισμού; στον ιστότοπο www.lawspot.gr.
- ΧΡΗΣΤΟΥ, Σ., Χρίστος Παπαδημητρίου στην «Κ»: «Ο “Αρχιμήδης” βρίσκεται σε κίνδυνο», Καθημερινή, 10.7.2025, διαθέσιμο σε: <https://www.kathimerini.gr/opinion/interviews/563640649/christos-papadimitriou-stin-k-o-archimidis-vrisketai-se-kindyno/>
- ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, Κ., Νομικά ζητήματα από την τεχνητή νοημοσύνη, σε: Κ. Δελούκα-Ιγγλέση/Α. Λιγωμένου/Α. Σινανιώτη-Μαρούδη (επιμ.), Δίκαιο και Τεχνολογία, ΚΒ΄ Επιστημονικό Συμπόσιο Πανεπιστημίου Πειραιώς και Ελεγκτικού Συνεδρίου, 28-29.3.2019, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2019, σ. 117 επ.
- ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, Κ., Δίκαιο Προσωπικών Δεδομένων, Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2020.
- ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΣ, Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Τρίτη αναθεωρημένη έκδοση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2006.
- ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΣ, Κ. Χ./ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ, ΣΠ. Β., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 4η αναθεωρημένη έκδοση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2017.

II. Αλλόγλωσση

- ALETRAS, N. / TSARAPATSANIS, D. / PREOȚIU-PIETRO, D. / LAMPOS, V., Predicting judicial decisions of the European Court of Human Rights: a Natural Language Processing perspective, PeerJ Computer Science 2.2016, διαθέσιμο σε: <https://peerj.com/articles/cs-93/>.
- BALTZ, P., Auskunftsrechte gegenüber Bonitätsprüfungsunternehmen: Scoring im Fokus, διαθέσιμο σε: <https://itmr-legal.de/blog/eugh-scoring>.
- D’HULST, T./ KLOZA, D./ LEJEUNE, A., Fundamental rights impact assessment in the EU Artificial Intelligence Act, 2024 διαθέσιμο σε: https://mcusercontent.com/80a2795e9aa8aacac0c148b3b/files/dfb8cbe8-f06b-fab7-0ab7-fdbff05d4913/20240328_Fundamental_Rights_Impact_Assessment_under_EU_AI_Act.03.pdf.
- FALLETTI, E., «Credit scoring under scrutiny by the Court of Justice of the European Union: brief remarks on the “SCHUFA decision», 13/02/2024, διαθέσιμο σε: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4726282.
- GATT, L./ CAGGIANO, I. A. / GAETA, M.C. / SAVELLA, R. / TROISI, E. / PRATESI, F., "FRIA Implementation Model According to the AI Act," 2024 IEEE International

Conference on Metrology for eXtended Reality, Artificial Intelligence and Neural Engineering (MetroXRAINE), St Albans, United Kingdom, 2024, σ. 1224-1229.

- GOODMAN, B. & FLAXMAN, S., «European Union Regulations on Algorithmic Decision - Making and a “Right to Explanation”». AI Magazine, 38(3).
- HABIB LANTYER, V., «MarIA: Artificial Intelligence (AI) at Brazil's Supreme Federal Court», 20/02/2025, διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=5146151> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5146151>.
- KAMINSKI, M., «The right to explanation, explained», Berkeley Technology Law Journal, 34:194, 2019.
- KAMINSKI, M., MALGIERI, G., Algorithmic impact assessments under the GDPR: producing multi-layered explanations, International Data Privacy Law, 11/2, 2021, σ. 125-144.
- KELDER, K., «On the relative importance of the AI Act right to explanation», 2024, διαθέσιμο σε : <https://digi-con.org/on-the-relative-importance-of-the-ai-act-right-to-explanation/>.
- KINGREEN, T., Art. 16, σε: C. Callie/M. Ruffert, EUV/AEUV, Kommentar, C.H. Beck, 2016, σ. 565.
- KOSINSKI, M., «What is black box AI?», IBM, 29/10/2024, διαθέσιμο σε: <https://www.ibm.com/think/topics/black-box-ai>.

- LORENZMEINER, S., Art. 16, σε: C. Vedder/W. H. von Heinegg (επιμ.), EUV, AEUV, GrCH, EAGV, Handkommentar, Nomos, 2018, σ. 345.
- NEYLAND, D./ MOLLERS, N., “Algorithmic IF...THEN rules and the conditions and consequences of power”, Information, Communication & Society, 2016, διαθέσιμο σε: https://www.researchgate.net/publication/297746742_Algorithmic_IF_THEN_rules_and_the_conditions_and_consequences_of_power.
- NALAMACHU, S., The role of Data in AI: Why machine learning is only good as its training data, 25/02/2025, διαθέσιμο σε: https://www.researchgate.net/publication/389321808_The_Role_of_Data_in_AI_Why_Machine_Learning_is_Only_as_Good_as_Its_Training_Data.
- J. NIKLAUS, R./ MAMIE, M./ STURMER, BRUNNER D./ GYGLI M., Automatic anonymization of Swiss Federal Court rulings”, Proceedings of the Natural Legal Language Processing Workshop 2023, Association for Computational Linguistics, 07/12/2023, σ. 159–165, διαθέσιμο σε: <https://aclanthology.org/2023.nllp-1.16.pdf>.
- PAPAKONSTANTINOU, V. / DE HERT, P. Refusing to award legal personality to AI: Why the European Parliament got it wrong, European Law Blog, 20.11.2020.

- PEDRESCHI, D. / GIANNOTTI, F. / GUIDOTTI, R./ MONREALE, A. / RUGGIERI, S. /TURINI, F., Meaningful explanations of black box AI decision systems, 33RD AAAI, Association for the Advancement of Artificial Intelligence, 2019, σ. 9780 επ.
- ROMANOWSKI, M., «In Tusk’s Poland, Justice isn’t blind», Brussels signal, 06/10/2025, διαθέσιμο σε: <https://brusselssignal.eu/2025/10/in-tusks-poland-justice-isnt-blind/>.
- ROMEO, G. /CONTI, D., Exploring automation bias in human-AI collaboration: a review and implications for explainable AI, AI & Society, 2025, διαθέσιμο σε: <https://link.springer.com/article/10.1007/s00146-025-02422-7>.
- SCHONANDER, C., French judicial analytics ban undermines rule of law. The ban is likely unconstitutional in the United States, CIO, 3.7.2019, διαθέσιμο σε: <https://www.cio.com/article/220345/french-judicial-analytics-ban-undermines-rule-of-law.html>.
- SUSHINA, T., «Artificial Intelligence in the Criminal Justice System: Leading Trends and Possibilities», Atlantis Press SARL, 2020, σ. 432 – 437, διαθέσιμο σε: <https://www.researchgate.net/>, αλλά και I. Συμεωνίδη,

«Τεχνητή νοημοσύνη και Δικαιοσύνη», Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου, 4/2019, σ. 462 – 469.

- SCHWARTMANN, R. / BENEDIKT, K. / KÖHLER, M. / WÜNSCHELBAUM, M., Erste Hilfe zur KI-Verordnung, C.H.BECK., 2024.
- SELINGER, E./ LEONG, B., Facial recognition technology primer: what is it and how is it used?, σε: Carissa Veliz (επιμ.), The Oxford Handbook of Digital Ethics, Oxford University Press, σ. 590 επ. (590), (ηλεκτρονική έκδοση, Oxford Academic, 10 Νοεμ. 2021), <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198857815.013.30>.
- VILLA COIMBRA CAMPOS ED., «Artifical Intelligence, the brazilian judiciary and some conundrums», SciencesPo, 03/03/2023, διαθέσιμο σε: <https://www.sciencespo.fr/public/chaire-numerique/en/2023/03/03/article-artificial-intelligence-the-brazilian-judiciary-and-some-conundrums/>.
- VILAWA, K., «Difference between FRIA & DPIA», 30/07/2024, διαθέσιμο σε: <https://techgdpr.com/blog/difference-fundamental-rights-impact-assessment-dpia/>.
- WACHTER, S., MITTELSTADT, B., FLORIDI, L., «Why a right to explanation of automated decision-making does not

exist in the General Data Protection Regulation», *International Data Private Law*, 7:76–99, 2017.

- WINFIELD, A. F. T./JIROTKA, M., Ethical governance is essential to building trust in robotics and artificial intelligence systems, *Phil.Trans.R.Soc, A* 376.
- WU, W., LIN, X., When Algorithms Meet Justice: A Deep Dive into AI-assisted Criminal Proceedings in China, *European Chinese Law*, διαθέσιμο σε: <https://blog.uni-koeln.de/eclrhub/2026/01/15/when-algorithms-meet-justice-a-deep-dive-into-ai-assisted-criminal-proceedings-in-china/>.
- WU, W., LIN, X., Access to technology, access to justice: China’s artificial intelligence application in criminal proceedings, *International Journal of Law, Crime and Justice*, Volume 81, 2025, <https://doi.org/10.1016/j.ijlcrj.2025.100741>.

Πάντειον
Πανεπιστήμιο
Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών
Panteion University
of Social and Political Sciences

Δημόσια Διοίκηση
Administratio Publica

e-δημόσια διοίκηση

EKT

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

NATIONAL
DOCUMENTATION
CENTRE

ISBN 978-960-7943-28-6

9 789607 943286